ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 36 (2498)
ПЯТНІЦА
5
чэрвеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ТУТ РОБЯЦЦА ПЕРШЫЯ ПА...

БЕЛАРУСКАМУ ХАРЭАГРАФІЧНАМУ—25

Яно зусім яшчэ маладое. Параўнайце: яго дваццаціпяцігадовы ўзрост — і 164 гады існавання Маскоўскага харэаграфічнага вучылішча ці 232 гады Ленінградскага імя А. Ваганавай...

Але калі ўлічыць, што лічба 25 у балеце — гэта цэлы сцэнічны шлях артыста і што «юбіляр» мае ўжо сваіх «ветэранаў», то стануць зразумелымі ўрачыстасці, якімі Беларускае харэаграфічнае вучылішча адзначала свой юбілей.

Балет... У кожнага з нас з гэтым словам спалучаюцца ўяўленні аб чымсьці фантастычна прыгожым, гарманічным і лёгкім, аб пластыцы і паэзіі чалавечага цела, аб тонкім артыстызме і інтэлекце, без якога на маўклівай умоўнай харэаграфічнай сцэне ніколі не здолееш стварыць глыбокі вобраз. Але перш чым усяго гэтага дасягнеш...

Перанясёмся ў закулісную частку Беларускага тэатра оперы і балета. Вось яны спяшаюцца па калідорах у трыко і пуантах, хлопчыкі і дзяўчынкі — будучыя балерыны і танцоўшчыкі. Сярод іх і зусім маленькія, тыя, што першы год спасцігаюць нялёгкую навуку Тэрпсіхоры. Толькі што празвінеў званок з урока, трэба паспець перакусіць, а ў буфеце, напэўна, чарга, а тут яшчэ дарослыя «зоркі» балета, якраз зараз перапынак у рэпетыцыі. Але малыя шчаслівыя саступіць ім сваю чаргу, яны з замілаваннем глядзяць услед стройнай прыгожай постаці Людмілы Бржазоўскай, Раісы Красоўскай, Яўгена Паўловіча, якія, нешта хутка дажоўваючы, спяшаюцца на рэпетыцыю, не заўважаючы нясмелых дзіцячых позіркаў. А тыя глядзяць ім услед. Гэтыя салісты таксама скончылі Беларускае вучылішча. Напэўна, і яны ў свой час стаялі тут у чаозе і таксама з замілаваннем пазіралі на «прым»: Аляксандру Нікалаеву, Лідзію Ражанаву, Сямёна Дрэчына...

Ледзь паспеўшы выпіць кубак кавы, будучыя «зоркі» разбягаюцца па класах, дзе іх чакае праца — упартая, цяжкая, няспынная.

(Заканчэнне на 4-й стар.)



Людміла Цярэнцьева ў танцы «Пахіта» (выпуск 1969 года).

НА АРБІЦЕ—«САЮЗ-9»



Андрыян Рыгоравіч НІКАЛАЕЎ



Віталій Іванавіч СЕВАСЦЬЯНАЎ

1 чэрвеня ў Савецкім Саюзе стартавала ракета-носьбіт з касмічным караблём «Саюз-9».

Касмічны карабель, выведзены на арбіту вакол Зямлі ў 22 гадзіны 09 мінут, пілатуе экіпаж у складзе: камандзіра карабля Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманаўта СССР палкоўніка Нікалаева Андрыяна Рыгоравіча і бортінжынера, кандыдата тэхнічных навук Севасцьянава Віталія Іванавіча.

Экіпаж карабля «Саюз-9» выконвае ва ўмовах адзіночнага арбітальнага палёту вялікую праграму навукова-тэхнічных даследаванняў і эксперыментаў.

Палёт праходзіць нармальна. Самаадчуванне касманаўтаў добрае. Экіпаж «Саюза-9» паспяхова ажыццяўляе намечаную праграму.

ад пятніцы да пятніцы

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДКРЫЛАСЯ

22-я рэспубліканская выстаўка дзіцячай творчасці, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Паказваецца больш тысячы работ.

Уражвае жанравая разнастайнасць выстаўкі. Тут жывапіс, скульптура, работы з прыродных матэрыялаў (кара, жалуды, карэнні, шышкі, саломка), інкрустацыя з розных парод дрэў і саломкай, чаканка па метале, кераміка, народнае ткацтва, мастацкае вязанне і вышыўка, разьба па дрэве...

Выстаўка экспануецца ў Дзяржаўным мастацкім музеі і ў выставачнай зале Саюза мастакоў БССР.

...АДБЫЎСЯ

заключны канцэрт агляду мастацкай самадзейнасці прафесіянальна-тэхнічных навучальных устаноў рэспублікі, прысвечаны стагоддзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Звыш тысячы лепшых самадзейных артыстаў прынялі ўдзел у гэтай цікавай творчай справаздачы.

Працоўнае юнацтва Беларусі паказала, як багата яно на таленты, як любіць песню — патрыятычную, лірычную, жартоўную, сучасныя і народныя танцы, музыку. У канцэрце гучалі песні савецкіх кампазітараў, сярод якіх пачэснае месца занялі творы беларускіх аўтараў—І. Кузняцова, І. Лучанка, Д. Смольскага. З поспехам выступілі народны хор «Маладосць», яго танцавальная група і народны ансамбль танца Дома культуры прафтэхадукацыі, аркестр народных інструментаў і мужчынскі хор Мінскага і Брэсцкага тэхнічных вучылішчаў №№ 77 і 27, танцавальныя калектывы Магілёўскага і Бабруйскага прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў №№ 51 і 73 і інш. Святочна-ўзнёслы быў фінал канцэрта. Удзельнікі яго з натхненнем выканалі песню аб працоўных рэзервах.

...КОНКУРС

спектакляў тэатраў юнага гледача прыбалтыйскіх рэспублік і Беларусі праходзіць у сталіцы Эстоніі Таліне. Тэатр юнага гледача Беларусі пазнаёміў талінцаў з п'есай-казкай В. Вольскага «Цудоўная дудка» ў пастаноўцы заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Грыгар'янца.

...СУСТРЭЧА

пісьменнікаў з выбаршчыкамі адбылася ў агітпункце выбарчага ўчастка № 110/67, які знаходзіцца ў 35-й мінскай сярэдняй школе. Крытык А. Гардзіцкі расказаў аб сённяшнім дні беларускай літаратуры. Свае новыя апавяданні і гумарэскі прачытаў Б. Сачанка. М. Ганчароў пазнаёміў выбаршчыкаў з новымі вершамі, прысвечанымі вялікаму правадыру працоўных У. І. Леніну і моладзі. Свае вершы прачытаў таксама А. Ставер.

МАЦНЕЮЦЬ ШЭФСКІЯ СУВЯЗІ

Як творчыя арганізацыі і саюзы шэфствуюць над воінамі Савецкай Арміі? Гаворка аб гэтым ішла на пленуме Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры.

Пра тое, як артысты і вучоныя, пісьменнікі і мастакі, кампазітары і кінематаграфісты, архітэктары і культасветработнікі нашай рэспублікі сябруюць з воінамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, расказаў у сваім дакладзе старшыня камітэта Л. Паміла.

Цікавую культурна-шэфскую работу сярод воінаў праводзіць Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Добра папрацавалі работнікі іншых музеяў рэспублікі, якія памаглі стварыць пакоі баявой славы ў воінскіх часцях. Плённа шэфствуюць над абаронцамі міру і бяспекі нашай краіны пісьменнікі Беларусі. Яны часта выступаюць перад воінамі, расказваюць аб сваіх творчых планах, знаёмяць з напісанымі творамі. Нямала высокамастацкіх раманаў, аповесцей прысвяцілі літаратары рэспублікі гераічнай барацьбе беларускага народа супраць фашысцкіх захопнікаў.

Песня заўсёды была вернай спадарожніцай салдата. Узялі воіны «на ўзбраенне» многія песні беларускіх кампазітараў. Яны гучаць на прывале, у час адпачынку.

Аб маштабах культурна-шэфскай работы тэатраў, канцэртных брыгад яскрава сведчаць наступныя лічбы: летась для воінаў было дадзена каля трохсот спектакляў і больш шасці тысяч канцэртаў.

Сёлета ў студзені пачаўся Усесаюзны грамадскі агляд культурна-шэфскай работы ва Узброеных Сілах СССР, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна і 25-годдзю Вялікай Перамогі. Мэта агляду—павысіць ідэйна-мастацкі ўзровень шэфскай работы.

У спрэчках па дакладзе выступілі народны артыст БССР Ул. Дзядзюшка, пісьменнік М. Аляксееў, дырэктар Беларускай дзяржаўнай філармоніі М. Шаўчук і іншыя. Яны расказвалі аб планах і мерапрыемствах па ўмацаванні шэфскіх сувязей паміж творчымі саюзамі рэспублікі і воінамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.



У Мінскім Палацы культуры прафсаюзаў адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны ўручэнню ўзнагарод творчым саюзам, тэатральным, канцэртным і навуковым калектывам рэспублікі за плённую ваенна-шэфскую работу.

На здымку нашага фотакарэспандэнта Ул. Крука занатавана ўручэнне прыза Ваеннага Савета ЧБВА Саюзу пісьменнікаў БССР. Злева направа: член Ваеннага Савета, начальнік Палітупраўлення ЧБВА генерал-палкоўнік У. Грэкаў, старшыня ваенна-шэфскай камісіі Саюза пісьменнікаў БССР М. Аляксееў, старшыня мясцкома прафсаюза СП А. Шаўня, сакратар партарганізацыі СП А. Кулакоўскі.

СТО РАДКОЎ *з рэдакцыі*

ПРЭЗУМПЦЫЯ ДАВЕРУ

Ёсць такі прынцып у нашай юрыспрудэнцыі — прэзумпцыя невінаватасці. Паводле гэтага прынцыпу чалавек лічыцца невінаватым да таго часу, пакуль яго віна не будзе даказана.

Добры, гуманны, справядлівы прынцып...

Як часта даводзіцца прыгадваць яго, калі прысутнічаеш пры размовах, спрэчках, дыскусіях нашых мастакоў...

У якіх толькі грахах некаторыя з іх не абвінавачваюць адзін аднаго, якіх толькі перуноў і маланак не кідаюць. Прытым не толькі ў прыватных размовах, а і з высокіх трыбун тойсёй намагаецца пацэліць у калегу з «галоўнага калібру»...

А разбярыся — нічога ў гэтых абвінавачваннях няма, толькі жоўць і безадказнасць.

Здараецца, даходзіць да анекдотаў. Так, напрыклад, на апошнім пленуме праўлення Саюза мастакоў Беларусі выйшлі на трыбуну адзін за адным два паважаныя члены саюза і пачалі «біць» трэцяга... Адзін ганіў яго за схільнасць да натуралізму, другі — да мадэрнізму і абстракцыянізму. У зале—рогат. Тым больш, што папрокі гэтыя беспадстаўныя.

Гэта яшчэ нішто, калі парагочуць і забудуць. Але ж мы ведаем, як хутка хлусня набывае крылы. Часам робяцца нават «арганізацыйныя высновы», якія потым не так лёгка выправіць.

Раптам заўважаеш, што без дай прычыны да некага мяняюцца адносіны. Сябры паціскаюць плячыма, — хто яго ведае, дыму без агню не бывае, а тое, што яшчэ ўчора ішло «на ўра», выклікае недавер і насцярожанасць— а што калі і сапраўды «натуралізм» або «мадэрн»!

Зразумела, гэта ў горшым выпадку. А ў «лепшым» — абыходзіцца «парушэннем дыпламатычных адносін» паміж двума калегамі.

Дзіву іншы раз даешся, якімі бязлітаснымі, жорсткімі бываюць некаторыя мастакі да сяброў, калі тых напаткае творчая няўдача. Мастакі ж добра ведаюць, як цяжка працаваць без зрываў, роўна, асабліва калі не топчашся на адным месцы, а намагаешся ісці наперад. І як крыўдна, калі няўдача нават радуе тых, хто, здавалася б, лепей за ўсіх павінен зразумець яе. Прыкра, калі з-за выпадковага пraліку калегі забываюць на вялікую, плённую, шматгадовую працу, талент, добрасумленнасць і шчырасць.

А то яшчэ, здараецца, збярэцца кампанія «змоўцаў» і пад выглядам клопату пра агульную справу ідзе сцяной прабіваць свае інтарэсы. Шумяць, мітынгуюць, па завуголлі шэпчуцца... Прыгледзішся ўважліва—проста так, «дзеля кампаніі», могуць і абразіць чалавека, і плётку пусціць, і, нават, чорнае белым назваць.

За доўгую гісторыю мастацтва існавала столькі напрамкаў, школ, плыняў, метадаў, што, напэўна, і пералічыць нельга. Аднак адвечным крытэрыем у ацэнцы твораў мастацтва былі і застаюцца праўда, шчырасць, грамадзянскасць. Гэта, відаць, трэба памятаць і сёння тым, хто намагаецца правесці мяжу паміж нашымі мастакамі, падзяліць іх на «наватараў» і «традыцыяналістаў» і ацэньваць творы мастацтва, зыходзячы з гэтага дзялення. Маўляў, гэта па-сучаснаму—значыцца добра, альбо наадварот. Такое дзяленне штучнае, не вызначальнае.

Ёсць работы добрыя і дрэнныя, шчырыя і прыдуманыя, чэсныя і кан'юнктурныя. І не так важна, якім фармальным прыёмам карыстаўся мастак, каб раскрыць сваю думку, каб данесці да гледача свой боль і сваю радасць,—важна тое, наколькі яму ўдалося гэта зрабіць.

Прэзумпцыя невінаватасці. Гэты тэрмін, напэўна, не вельмі дастасоўваецца да нашай сённяшняй гутаркі. Напэўна, дакладней было б сказаць прэзумпцыя даверу, дабразычлівасці, — вось што павінна быць вызначальным у адносінах работнікаў мастацкага цэха рэспублікі. Даверу і дабразычлівасці старэйшых да маладзейшых і маладзейшых да больш сталых і вопытных. Даверу і дабразычлівасці «мэтраў» да тых, хто не носіць бліскучых рэгалій.

Зразумела, спрачацца трэба. Спрачацца горача, прынцыпова, страсна. Спрачацца дзеля таго, каб знайсці ісціну, каб рухаць наперад і ўдасканальваць наша рэалістычнае мастацтва. А мы ж часам блытаем высакароднае паняцце «спрэчка» са «сваркай».

Усе мы робім адну справу і ўсе робім яе шчыра, аддаючы ёй і полымя натхнення, і жыццёвы вопыт. Дык хіба ж не натуральна, што ўсе мы павінны больш верыць адзін у аднаго, больш дапамагаць адзін аднаму, разам абараняць гонар нашага мастакоўскага цэха.

ЗАЎСЁДЫ Ў СТРАІ

Нядаўна ў Маскве адбылася Усесаюзная нарада па ваенна-мастацкай літаратуры, скліканая Саюзам пісьменнікаў СССР і Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту.

У ім прынялі ўдзел дэлегацыі саюзаў пісьменнікаў усіх саюзных рэспублік, Масквы, Ленінграда, прадстаўнікі Узброеных Сіл на чале з начальнікам Галоўнага палітычнага ўпраўлення Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту генералам арміі А. Епішавым.

Дэлегацыю ад СП Беларусі ўзначальваў сакратар саюза І. Мележ. У рабоце нарады прымала ўдзел і дэлегацыя Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.

На нарадзе ішла вялікая размова аб праблемах і задачах ваенна-мастацкай літаратуры, якую распачаў сваім грунтоўным дакладам пісьменнік В. Кажэўнікаў.

Ацэньваючы ўсё тое, што было зроблена да вайны, у вайну і пасля вайны, дакладчык і многія іншыя, хто выступаў, успомнілі добрым словам пачынальнікаў ваенна-мастацкай літаратуры, лепшыя творы якіх, прысвечаныя Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайне — «Жалезны паток» А. Серафімовіча, «Чапаеў» Д. Фурманава, «Разлом» А. Фадзеева, «Ціхі Дон» М. Шолахава, «Як гартавалася сталь» М. Астроўскага, «Блуканні па пакутах» А. Талстога — на працягу многіх гадоў выхоўвалі гераічныя характары і беззапаветную адданасць Айчыне.

Вялікі рэвалюцыйны і баявы ўплыў на сучаснікаў аказала творчасць заснавальнікаў беларускай літаратуры Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, у выніку чаго вырасла беларуская ваенна-мастацкая літаратура, якая сёння ганарыцца «Векапомнымі днямі» М. Лынькова, «Сцягам брыгады» А. Куляшова і многімі іншымі творамі. Аб гэтым гаварыў у сваім выступленні І. Мележ.

Творы беларускіх пісьменнікаў, прысвечаныя вялікаму подзвігу народа, не залежваюцца на кніжных паліцах.

Тут важную ролю адыграла і камісія па ваенна-мастацкай літаратуры пры нашым саюзе, якая вось ужо адзінаццаць гадоў працуе ўсё ў тым жа нязменным складзе, а іменна — А. Алешка, А. Кулакоўскі, А. Лазнявы, Р. Няхай, П. Прыходзька і Я. Садоўскі.

У апошняе дзесяцігоддзе выйшла нямала твораў, якія праўдзіва раскрываюць гераічныя вобразы воінаў, беларускіх партызан і людзей партыйнага падполля, — раманы І. Шамякіна, А. Кулакоўскага, А. Асіпенкі, І. Новікава, У. Карпава, А. Міронава, Я. Брыля, А. Адамовіча, аповесці і апавяданні І. Пташнікава, Б. Сачанкі, І. Чыгрынава; паэтычныя творы, якія яркімі вобразамі сваіх літаратурных герояў і глыбока-патрыятычным зместам выхоўваюць у чытача высокія баявыя якасці воіна і высакародныя якасці савецкага грамадзяніна.

Толькі за апошнія тры гады выйшлі ў выдавецтве «Беларусь» 48 кніг ваенна-патрыятычнага гучання. З іх заслугоўваюць увагі раманы і аповесці «Дзе не чакаюць цішыні» М. Кругавых, «Дарога без слядоў» А. Алешкі, «Рудабельская рэспубліка» С. Грахоўскага, «Тварам да небяспекі» І. Новікава, «Зброю бяруць сыны» Х. Жычкі, зборнік ваенных вершаў П. Прыходзькі, зборнік апавяданняў С. Шушкевіча, п'еса «Вечны агонь» П. Харкова.

Праўдзівы паказ вайны ў літаратуры, гаварылі многія ўдзельнікі нарады, з'яўляецца магутным сродкам у ідэалагічнай барацьбе. Такія творы наносяць дзейсны ўдар па імперыялістычнай прапагандзе, якая імкнецца фальсіфікаваць, сказіць прычыны і вынікі Вялікай Айчыннай вайны і гэтым зменшыць ролю і значэнне Савецкіх Узброеных Сіл у разгроме гітлераўскай Германіі і ў вызваленні шэрагу краін з фашысцкай няволі.

Побач з гэтым былі выказаны і крытычныя заўвагі ў адрас некаторых твораў. Адзначалася, што ў чытачоў выклікаюць рэзкі пратэст кнігі, дзе страчана пачуццё гістарычнай перспектывы, дзе на пярэдні план высоўваецца не галоўнае, — а галоўным была наша вялікая Перамога, — а другараднае, неістотнае, дзе залішне акцэнтуецца ўвага на ценявых момантах. Чытачы адвяргаюць тых герояў, якія ў сваіх учынках і дзеяннях кіруюцца не ідэйнай перакананасцю, а выпадковымі матывамі, чужымі народу, які гераічна змагаўся за справядлівую справу сваёй Айчыны.

Так, падвяргаліся крытыцы аповесць «Няўдача» М. Ганчарова, дзе няправільна паказана ваенная рэчаіснасць, твор А. Розена «Апошнія два тыдні», у якім з няправільных пазіцый паказаны людзі і падзеі, і аповесць Д. Граніна «Наш камбат». Істотныя пралікі былі адзначаны і ў творах В. Быкава «Мёртвым не баліць» і «Круглянскі мост», дзе галоўны гістарычны канфлікт — смяротная сутычка з фашызмам — падменены абстрактнай праблемай «дабра» і «зла».

З вялікай заклапочанасцю прамоўцы гаварылі аб тым, што мастацкая літаратура слаба адлюстроўвае будні сённяшніх воінаў Савецкай Арміі.

Належнае месца на нарадзе было адведзена дакументальна-мемуарнай літаратуры. Значныя поспехі мае яна і ў нашай рэспубліцы — гэта дазволіла стварыць пры выдавецтве «Беларусь» рэдакцыю па мемуарнай літаратуры, якая за апошнія тры гады выпусціла 35 кніг. Сёлета выйдзе яшчэ 18 кніг мемуараў і зборнік успамінаў ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны.

Асабіста мне здаецца, што настаў час, калі трэба пры нашым саюзе стварыць секцыю мемуарнай літаратуры.

Зроблена нямала, і ўсё ж мы, пісьменнікі, у вялікім даўгу перад Савецкай Арміяй, Ваенна-Марскім Флотам і пагранічнікамі. Воіны чакаюць ад нас новых твораў, вартых нашай вялікай эпохі.

Мікалай АЛЯКСЕЕЎ.

VIII СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

3—4 чэрвеня 1970 года ў Мінску праходзіла восьмая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР сёмага склікання.

Дэпутаты, што з'ехаліся з усіх куткоў рэспублікі, абмеркавалі пытанні аб мерах па далейшым паляпшэнні эксплуатацыі і захаванасці жыллёвага фонду ў Беларускай ССР, аб арганізацыйна-масавай рабоце мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных Гродзенскай вобласці, аб праекце Закона Беларускай ССР аб ахове здароўя.

З дакладам па першым пытанні выступіў міністр камунальнай гаспадаркі БССР У. Труноў, па другім — старшыня выканаўчага камітэта Гродзенскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных М. Малочка, па трэцім — намеснік старшыні Дзяржплана БССР Ф. Іваноў.

Па абмеркаваных пытаннях прыняты адпаведныя пастановы.

Восьмая сесія Вярхоўнага Савета БССР сёмага склікання зацвердзіла Указы Прэзідыўма Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, якія былі выдадзены ў перыяд паміж сесіямі.

НАЗАЎЖДЫ

Мабыць у жыцці кожнага чалавека ёсць падзеі, якія застаюцца ў памяці назаўсёды. Для мяне, такой падзеяй быў XVI з'езд ВЛКСМ, удзельнікам якога мне пашчасціла быць.

Зноў і зноў у памяці ўстаюць незабыўныя дні камсамольскага форуму. Велічны Крамлёўскі палац з'ездаў, тысячы дэлегатаў, якія з'ехаліся з усіх куткоў нашай неабсяжнай Радзімы. Яны з'ехаліся, каб у шчырай, дзелавой абстаноўцы пагаварыць аб сваіх камсамольскіх справах.

Мяне, як кампазітара, натуральна, у першую чаргу цікавілі пытанні эстэтычнага выхавання моладзі. Многія дэлегаты — работнікі мастацтва, рабочыя, хлебаробы, воіны Савецкай Арміі — вельмі зацікаўлена гаварылі пра гэта. Яны вялі размову не толькі аб прыгожым у мастацтве, а і ў адносінах паміж людзьмі.

Выступленні на з'ездзе былі вельмі дзелавыя, канкрэтныя. Дарэчы, у адрозненне ад мінулых з'ездаў, на сёлетнім адзін дзень быў прысвечаны секцыйнай рабоце.

Работнікі культуры, літаратуры, мастацтва прымалі ўдзел у рабоце секцыі, якая абмяркоўвала пытанні эстэтычнага і маральнага выхавання. Выступілі кампазітар Дзмітрый Кабалеўскі і паэт Сяргей Міхалкоў. Быў намечаны рад цікавых мерапрыемстваў для развіцця мастацкай самадзейнасці, паляпшэння эстэтычнага выхавання ў школе, культурна-асветнай работы на сяле. Будуць праведзены конкурсы на лепшую песню, лепшую кнігу, п'есу, кінасцэнарый аб моладзі, у прыватнасці, аб маладых рабочых і г. д.

Вельмі ўсхвалявала, узрадавала нас паведамленне аб прысуджэнні шэрагу работнікам літаратуры і мастацтва высокай узнагароды — прэміі Ленінскага камсамола. Мы ўспрынялі гэта, як сведчанне высокага аўтарытэту нашых пісьменнікаў, музыкантаў, артыстаў, як высокую ацэнку іх дзейнасці.

Сярод яркіх уражанняў, якія засталіся з гэтых незабыўных дзён — прыём міністрам культуры СССР К. Фурцавай групы дэлегатаў з'езда — творчых работнікаў. Адбылася вельмі шчырая гутарка па многіх пытаннях, якія хвалююць сёння творчую моладзь.

У пастанове, якая была прынята аднагалосна, з'езд намеціў вялікую канструктыўную праграму дзеянняў на будучае. Цяпер, як кажуць, за работу. У камсамоліі Беларусі зараз адказная пара — мы ідзём насустрач свайму слаўнаму пяцідзесяцігоддзю. Лепшы падарунак юбілею — ударная праца, таленавітая кніга, добрая песня. Пра гэта наш сённяшні клопат.

Ігар ЛУЧАНОК.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагародзіў народнага артыста БССР Анатоля Міхайлавіча ТРУСА Ганаровай граматай.

МУЗЫЧНАЯ «СЕРАДА»

РАЗМОВА ПРА МАЛАДЫХ...

Чарговая музычная «серада» ў Саюзе кампазітараў БССР прайшла не зусім звычайна. Гэта была творчая сустрэча з маладымі кампазітарамі рэспублікі, арганізаваная праўленнем саюза. У ёй прынялі ўдзел чатыры маладыя кампазітары — Рыгор Сурус з Мінска, Якаў Касалапаў і Аркадзь Гоман з Віцебска і Юрый Грыгор'еў з Гомеля.

Кампазітар Сурус вынес на суд слухачоў цыкл фартэпіянных п'ес «Шэсць настрояў», выразна выкананых піяністкай Л. Малышавай. Гэта мініяцюры, у якіх увасоблены кантрастныя вобразы — ад лёгкага, плаўнага руху да імклівага парыву, ад тонкай паэтычнасці да глыбокага драматызму. П'есы напісаны прафесіянальна, з сапраўдным веданнем фартэпіяна, яны чаруюць вастрынёй гармоній, разнастайнасцю і багаццем фактуры, рэгістравай маляўнічасцю. Праўда, здараецца, што эксперымент, пошукі навізны выліваюцца ў надуманасць, наўмыснасць.

Ю. Грыгор'еў паказаў творы розных жанраў. Яго раманс «Зноў прыйшоў румяны ціхі вечар» па словы У. Сасюры (спявала Г. Геніна) можна аднесці да творчых удач: свежасць меладызму, сакавітасць і «водар» гармоній ярка раскрываюць паэтычнасць тэксту. Песня «Хлопцы крочаць па свеце» на словы Ф. Кураса (выканаўца — В. Прынчапёнак), напісаная ў традыцыях савецкіх масавых песень, не мае ўжо такой арыгінальнасці. Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам і дзве навелы для сімфанічнага аркестра «Скерца» і «Накцюрн» Ю. Грыгор'ева выклікалі цікавасць і самы актыўны крытычны водгук. І гэта не дзіўна. Слухачы адчулі шчырасць і свабоду выказвання, якія заўсёды захапляюць і хвалююць. Фартэпіянны канцэрт напісаны маляўнічай гарманічнай мовай з шырока развітым аркестравым суправаджэннем. Прываблівае ў ім па-рахманінаўску шырока распеты, выразны меладызм, напружанасць рытму. З навел асабліва пераканаўча гучыць «Скерца».

Я. Касалапаў прадставіў некалькі сваіх твораў — «Беларускую уверцюру» для аркестра народных інструментаў, рад песень, фартэпіянныя п'есы, п'есу для эстраднага ансамбля «Канікулы». Кампазітар спалучае ў сваёй творчасці два розныя стылявыя кірункі: з аднаго боку — блізкасць да народнай песні, з другога — да эстрадных жанраў. Гэта не дрэнна. Але, на жаль, ні ў тым, ні ў другім ён яшчэ не «знайшоў сябе», не дасягнуў таго майстэрства, якое дазваляла б гаварыць аб сталым прафесіяналізме. З яго харавых песень спадабалася «Песня аб Веры Харужай» на словы Ю. Доктарава, у якой адчуваецца эпіка-драматычнае развіццё. Песня «Па тваіх шляхах, Айчына» на словы А. Шпыркова для эстраднага мужчынскага квартэта здалася няўдалай з-за лёгкадумнага характару гучання музыкі на ваенную тэму. У той жа час жартоўная эстрадная песня «Тодар і Тадора» на словы В. Віткі пакінула добрае ўражанне.

Шэсць п'ес для фартэпіяна Я. Касалапава («Карагодная», «Марш», «Забытая песня», «Інтэрмецца», «У стылі інвенцыі», «Урачыстая песня»), выкананыя выкладчыцай Віцебскага музычнага вучылішча Е. Касалапавай, прыцягнулі да сябе найбольшую ўвагу. Увесь цыкл вызначаецца інтанацыйным адзінствам, народнасцю тэматыкі, свежасцю гучання. Найбольш удалыя эпічна-апавядальнае «Інтэрмецца» і заснаваная на арыгінальнай тэме «Інвенцыя».

А. Гоман паказаў цікавы цыкл песень «Дзіцячы сшытак». Песні для дзяцей заўсёды патрэбны, і добра, што кампазітар звяртаецца да дзіцячага рэпертуару. «Паэма» для скрыпкі і фартэпіяна гэтага аўтара, напісаная ў характары імправізацыі, вызначаецца меладычнасцю, напеўнасцю, але даволі аднастайнае развіццё ў ёй пакідае ўсё ж уражанне рыхласці формы.

І як бы ў прыклад маладым, на «серадзе» прагучалі два новыя вакальныя дуэты старэйшага беларускага кампазітара М. Аладава — «Месячная ноч» на словы Л. Хацкевіча і «Май» на словы Н. Гілевіча ў выкананні Т. Ніжнікавай і Г. Генінай. Мы пазналі почырк кампазітара, пачулі знаёмыя нам, уласцівыя яму аднаму, інтанацыі, і міжволі падумалася, што гэта арыгінальны самабытны стыль і ёсць якраз тое, чаго пакуль што няма ў нашых маладых кампазітараў і да чаго яны павінны імкнуцца ў сваёй рабоце.

Кампазітары А. Багатыроў, Г. Вагнер, Я. Глебаў, Ю. Семяняка і музыказнаўца В. Сізко, якія выступілі на сустрэчы, строга і па-сяброўску крытыкавалі маладых, давалі ім каштоўныя парады. Безумоўна, такія сустрэчы прынясуць вялікую карысць у важнай і адказнай справе выхавання маладых творчых кадраў рэспублікі.

Н. КАЛЕСНІКАВА.

ТУТ РОБЯЦЦА ПЕРШЫЯ ПА...

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

— Сталі ў першую пазіцыю. Падцягнуліся! Лапатачкі злучыце, плечыкі апусціце.

— Руку адкрылі і—раз, два...

— Мякчэй руку, мякчэй!..

І калі гады далёка адкінуць сённяшні дзень, калі многія з вучняў стануць салістамі балета, усё роўна будзе той жа станок, тая ж да сёмага поту праца, бо інакш згубіш «форму» і тады лічы, што ты для балетнай сцэны «загінуў».

Такія іх будні. Але затое ўвечары прыходзіць свята. Свята мастацтва, радасць яднання з гледачом, шчасце поспеху, кветкі...

Некалькі пакаленняў артыстаў балета выпусціла Беларускае харэаграфічнае вучылішча. Творчы шлях лепшых яго выхаванцаў звязаны са сцэнай тэатра оперы і балета БССР. Многія з выпускнікоў сталі салістамі тэатраў краіны. У Літоўскім оперным працуюць Святлана Масанёва, Святлана Гайда, Міхаіл Прошкін, Барыс Марцінкевіч, у Свярдлоўску — браты Патаповічы, у Львове — Вольга Самойленка і Вольга Сібіржанава, у Саратаве — Аляксандра Шчарбакова і Леанід Аляксееўскі. Некаторыя з гэтых артыстаў прыехалі на юбілей свайго вучылішча.



Таццяна Ільіна, Таццяна Чупахіна і Наталля Буглаева перад выхадам на сцэну (3 курс аддзялення народна-характарнага танца).



«Слава героям». Выконваюць навучэнцы 7-га класа.



«Тарэадоры». Выконваюць вучань 2-га класа Коля Сянкевіч і вучань 3-га класа Віця Кудраўцаў.

Такія канцэрты штогод адбываюцца ў апошнія дні мая. Яны звычайна называюцца «справаздачнымі». Выпускнікі паказваюць, чаго яны дасягнулі за восем гадоў навучання. Сёлетні быў незвычайны. У ім разам з цяперашнімі вучнямі прымалі ўдзел і ранейшыя, многія з якіх сталі майстрамі харэаграфіі, педагогамі...

Вось з хваляваннем глядзіць на выступленне свайго выхаванца, лаўрэата Міжнароднага конкурсу артыстаў балета Віктара Саркісяна былы вучань Беларускага харэаграфічнага вучылішча, а зараз яго мастацкі кіраўнік і педагог класічнага танца Аляксандр Іванавіч Каляда́энка. А вось стараецца стрымацца, не паказаць свайго хвалявання народная артыстка БССР Аляксандра Васільеўна Нікалаева. Аляксандра Нікалаева... З гэтым імем звязана цэлая эпоха ў беларускім балеце. Хто са старых мінчан не помніць яе — бліскучую Кітры («Дон Кіхот»), Зарэму «Бахчысарайскі фантан»), Надзейку («Князь-возера»), Зосю («Салавей»)... Шмат гадоў літаральна панавала яна на беларускай балетнай сцэне! Цяпер Аляксандра Васільеўна перадае сваё майстэрства выхаванцам вучылішча.

Помняць таксама мінчане, тыя, каму давялося бачыць некалькі артыстычных пакаленняў, таленавітую лірычную балерыну, заслужаную артыстку БССР Ніну Младзінскую — паэтычную Жызель, Адэту, Марыю... Ніна Фёдараўна выхавала некалькі пакаленняў артыстаў балета. Адна з яе вучаніц — Маргарыта Алфімава — салістка Ленінградскага тэатра імя С. М. Кірава. У беларускім балеце працуе заслужаная артыстка рэспублікі Раіса Красоўская, выхаванка Ніны Фёдараўны, тэмпераментная, яскравая танцоўшчыца. Вось яна плыве па сцэне ва «Ўсходнім танцы» з балета І. Штрауса «Блакітны Дунай». Раіса ўжо выкладае ў харэаграфічным вучылішчы, вядзе клас характарнага танца. Разам з ёю выкладае таксама былы выпускнік вучылішча малады саліст балета Міхаіл Грышчанка. Міхаіл карыстаецца поспехам у гледачоў, ён выконвае галоўныя ролі ў спектаклях «Спартак», «Альпійская балада», «Выбранніца». У Беларускім харэаграфічным вучылішчы вядуць клас класічнага танца яго былыя выпускнікі Тамара Захарава і Віктар Саркісян. У юбілейным канцэрце можна было ўбачыць артыстаў розных гадоў выпуску. Адажыо са «Шчаўкунчыка» выконвалі Людміла Лыч і Мікалай Самалазаў, Пастараль з другога акта оперы «Кармэн»—Святлана Ціты́овіч і заслужаны артыст рэспублікі Леанід Чахоўскі. Дуэт «Тарэадоры» выканалі вучні другога і трэцяга класа—самыя малодшыя з удзельнікаў канцэрта. Гледачам спадабалася, як станцаваў выпускнік гэтага года Віктар Бескаравайны эцюд на музыку Д. Шастаковіча «Уцёкі». Дарэчы, Віктар разам з групай выпускнога класа ездзіў сёлета з канцэртамі на Філіпіны і ў Японію...

На жаль, гледачы не змаглі ўбачыць у канцэрце вядучых салістаў тэатра оперы і балета малодшага пакалення Людмілу Бржазоўскую, Яўгена Паўловіча, Юрыя Траяна. Яны разам з іншымі артыстамі тэатра паказвалі ў гэтыя дні сваё майстэрства на сцэне аднаго з лепшых тэатраў краіны — Ленінградскага імя С. М. Кірава.

Разам з юбілеем вучылішча адзначалі 25 гадоў работы ў ім загадчык навучальнай часткі і педагог Надзежда Грыгор'еўна Абуховіч, выкладчыкі Надзежда Мікітаўна Малахава, Соф'я Сцяпанаўна Асташонак, Алена Пятроўна Лютарэвіч.



Яня Каспяровіч (3 курс аддзялення народна-характарнага танца).

У гэты вечар было шмат віншаванняў, абдымкаў, кветак... Адной з тых, на долю каго іх выпала асабліва шмат, была



Былыя навучэнцы вучылішча, цяпер артысты Беларускага тэатра оперы і балета Святлана Цітовіч і Леанід Чахоўскі выконваюць танец «Пастараль» з оперы «Кармэн».

дырэктар Беларускага харэаграфічнага вучылішча заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Клаўдзія Фёдараўна Калітоўская — добры кіраўнік і клапатлівая маці для навучэнцаў вучылішча, на чале якога яна з 1951 года.

...Хутка ў Беларускім харэаграфічным вучылішчы скончыцца навучальны год. У яго класах, калідорах стане непрывычна ціха. Але канікулы праляцяць непрыкметна і неўзабаве загарэлыя, тоненькія дзяўчаткі і хлопчыкі зоймуць свае месцы ля станкоў і стануць у першую пазіцыю. І ў класах зноў і зноў пачуецца:

— Усталі. Падцягнуліся. І-і...

Б. ШАРАШЭУСКАЯ.

Фота Ул. КРУКА.

З ПОШТЫ «ЛІМа» З ПОШТЫ «ЛІМа» З ПОШТЫ «ЛІМа» З ПОШТЫ «ЛІМа»

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

Рэдакцыйная пошта прыносіць водгукі чытачоў на выступленне журналісткі Алы Чарнушэвіч «Гледачамі не нараджаюцца», змешчанае ў № 28 ад 10 красавіка г. г. на старонках «Літаратуры і мастацтва». Водгукі розныя: ёсць і ў «падтрымку» выказаных аўтарам думак і назіранняў, ёсць і «супраць». Размова ідзе пра тое, як выхоўваць і потым падтрымліваць цікавасць гледачоў да тэатральнага мастацтва. Агульная думка — першнаперш гэта залежыць ад ідэйна-мастацкіх вартасцей спектакляў.

Чытач з гарадскога пасёлка Маларыта С. Крывель падкрэслівае, што бывае ў чалавека такі настрой, калі яму патрэбна жывое і непасрэднае мастацтва — мастацтва тэатра. Вось такі настрой С. Крывель называе «голадам на высокія пачуцці» — трагедыйныя ці камічныя, здольныя абудзіць эмацыянальны роздум аб жыцці. Калі ж замест гэтага, працягвае аўтар пісьма, ты чакаеш заканчэння спектакля і сумуеш, бо наперад ведаеш ход падзей і маральныя высновы, у наступны раз, мабыць, пашукаеш які-небудзь іншы занятак у вольны вечар. На думку С. Крывеля, гледачы цяпер вельмі строга правяраюць мастацтва жыццём і не даруюць тэатру «катурнаў» і штучнасці. Добры тэатр для гэтага аўтара той, дзе «не бегаюць па сцэне і не крычаць, як на рацэ плытагоны... Нашы ж тэатры адштурхоўваюць гледачоў сваёй казённай дэкламацыяй, сваім бяздушным крыкам-пафасам. Гэта датычыць ігры акцёраў». Адносна рэпертуару С. Крывель гаворыць наступнае: часта тэатр вымушае гледачоў «шукаць сярод абломкаў фраз і думак нейкую ісціну, якая была б вартая вынясення на ўсеагульны агляд і абдумванне».

Шкада, што С. Крывель не называе фактаў — тыя тэатры, п'есы і спектаклі, якія далі яму падставы так катэгарычна асуджаць і манеру ігры акцёраў, і змест сцэнічных твораў. Таму не зусім пераконвае ён і тады, калі сцвярджае, што меры, прапанаваныя ў артыкуле «Гледачамі не нараджаюцца», скіраваны на тое, каб «заганяць» гледача ў тэатр. Той, хто ідзе ў тэатр, як на чаргозае культмасавае мерапрыемства, піша аўтар, адбывае павіннасць, а вялікай карысці гэта не прыносіць.

Як бы працягвае гэтыя думкі С. Крывеля наш чытач з вёскі Лецяшын Клецкага раёна І. Сцяпура. Ён упэўнены, што далёка не кожны чалавек можа быць сталым і заўзятым гледачом тэатра. Спрачаючыся з А. Чарнушэвіч, гаворыць, што і С. Маршак не любога з нас зрабіў бы гарачым прыхільнікам паэзіі, чытаючы нам самыя цудоўныя шэдэўры. А тэатр, на жаль, частуе шэдэўрамі рэдка. І атрымліваецца, што гледача «арганізоўваюць», каб ён паглядзеў спектакль, дзе жыццё паказана не так глыбока, як яго ведае наведвальнік партэра ці балкона. З гумарам расказвае І. Сцяпура пра тое, як у ягонай вёсцы настаўнік В. Варэнік пачаў нападжваць музычную самадзейнасць, і амаль усе бацькі набылі для сваіх дзяцей баяны. Ну, і што з таго? Той з хлопчыкаў, хто мае музычныя здольнасці, вучыцца з захапленнем, а большая частка пад прымусам бацькоў спрабуе і расчароўваецца. Таксама і гледача з чалавека, які аддае перавагу, скажам, спорту ці філатэліі, на думку аўтара пісьма, не выхаваеш. Па-першае, яго трэба захапіць вартым увагі відовішчам. Па-другое, ён павінен ведаць прафесіянальную ацэнку, якую дае сцэнічнаму твору крытыка, дапамагаючы кожнаму з нас разабрацца ў сваіх уражаннях. «Рэспубліканская прэса мала піша пра тэатр, мала друкуе рэцэнзій на спектаклі», — падтрымлівае І. Сцяпура заўвагу А. Чарнушэвіч, спасылаючыся ў прыватнасці, на газету «Чырвоная змена», якую ён выпісвае.

Мінчанка К. Каліціна шкадуе, што ў артыкуле А. Чарнушэвіч мала сказана пра Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы («Пра мой любімы тэатр», — падкрэслена ў пісьме). Густы гледача фарміруе сам тэатр, які абавязаны «крочыць у нагу з публікай, а яшчэ лепш — трохі наперадзе». Зразумела, калі частка залы ў часе паказу спектакля «Што той салдат, што гэты!» сядзіць... у буфеце, гэта сведчыць аб тым, што буфет можа варта адкрываць толькі ў антрактах. Але не толькі «аб тым»... Балюча было К. Каліцінай слухаць грубыя, недарэчныя рэплікі суседзяў на спектаклі «Праўду! Нічога акрамя праўды!..» Тут вінаваты і празмерна гарачыя «каментатары» з ліку гледачоў, якія не ўмеюць элементарна прыстойна паводзіць сябе...

Ёсць і яшчэ прычына. Аўтар пісьма настойвае на тым, што аблегчаныя ў ідэйна-мастацкіх адносінах спектаклі «10 сутак за каханне» і «Адкуль грэх?» дрэнна ўплываюць на гледача: ён на іх і «вучыцца» рэагаваць на ўсё бесцырымонным рогатам і рэплікамі ўголас.

І яшчэ словы К. Каліцінай: «Тэатр — своеасаблівая школа жыцця. Чалавек хоча бачыць на сцэне праўдзівую рэчаіс-

ДУША НАРОДА — ДУША ТАНЦА

С. ГРАБЕНШЧЫКАЎ,
заслужаны дзеяч культуры БССР

НАШ народ любіць танцавальнае мастацтва. Гэта любоў яго — у характары, у крыві. Любяць танец і ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці. Сёння ў Беларусі больш як пяць тысяч самадзейных танцавальных калектываў, а ў іх — 50 тысяч танцораў. Пятнаццаць танцавальных калектываў маюць высокае званне «Народны». Многія калектывы танцавалі ў Польшчы і Балгарыі, ГДР і Францыі, у Маскве і саюзных рэспубліках. Яны вынеслі ў свет славу нашага самадзейнага танцавальнага мастацтва.

Я пішу гэтыя нататкі аб мінулым конкурсе-аглядзе мастацкай самадзейнасці, прысвечаным ленінскаму юбілею, намнога пазней тых незабыўных дзён. Але і сёння стаіць уваччу тое ні з чым не параўнанае, калейдаскапічна-яркае відовішча...

Толькі ў трэцім туры конкурсу прынялі ўдзел 110 танцавальных калектываў, 16 ансамбляў песні і танца і сем вакальна-харэаграфічных ансамбляў, якія выканалі 211 разнастайных харэаграфічных і 23 вакальна-харэаграфічныя творы. Тут былі танцы, якія ўслаўлялі рэвалюцыйную героіку грамадзянскай вайны, радасць свабоднай мірнай працы, мовай харэаграфіі расказвалі аб мужнасці савецкіх воінаў — абаронцаў Радзімы, апявалі гісторыю свайго краю, яго прыгажосць і паэзію, дружбу народаў нашай краіны.

Нечакана парадавалі новыя танцавальныя калектывы, ансамблі песні і танца, пра якія яшчэ ўчора мы амаль нічога не ведалі. Танцавальныя групы ансамбляў песні і танца Барысаўскага гарадскога Дома культуры імя М. Горкага, Навапалацкага Палаца культуры нафтавікоў, Лідскай абутковай фабрыкі за кароткі тэрмін змаглі падрыхтаваць сур'ёзны рэпертуар, паказаць высокае выканаўчае майстэрства. Яны выступілі натхнёна, паэтычна, узяўшы многія тэмы і вобразы для сваіх танцавальных нумароў з жыцця, з чалавечага сэрца, духу.

А, між тым, выбар тэмы даўся не ўсім вопытным калектывам. Часам тэма бралася быццам і важная, але набывала няправільнае гучанне: недастаткова падрыхтаваныя выканаўцы не маглі раскрыць усе глыбіні і складанасці твора. Няўдачы на конкурсе бывалі яшчэ і таму, што не заўсёды пастаноўшчыкі мелі добрую драматургічную аснову для твора. Прыгадаем харэаграфічную кампазіцыю «Студэнты на фестывалі», паказаную танцавальным калектывам Віцебскага медыцынскага інстытута. Пад гукі ўрачыстай музыкі на сцэну, маршыруючы, выйшлі дзяўчаты і юнакі, апранутыя ў касцюмы народаў свету. Адмаршыравалі, а пасля паказалі некалькі нацыянальных танцаў, якія не мелі ніякага дачынення да развіцця тэмы, насілі дывертысментны характар. А што потым? Удзельнікі стварылі невялічкую калону і зноў пачалі маршыраваць, пакідаючы сцэну. Тэма была сама па сабе, а танцы—самі па сабе. Прычым, танцы перадавалі толькі схему рухаў, не раскрываючы нацыянальнага вобраза.

Іншы раз балетмайстры не знаходзілі выразных харэаграфічных сродкаў для раскрыцця сучаснай тэмы і звярталіся да натуралістычных прыёмаў. У танцы «Аўтазаводцы», які паказаў калектыў Палаца культуры Беларускага аўтазавода, на сцэну вынеслі бутафорскія дэталі, з якіх танцоры сабралі самазвал, а потым паехалі на ім за кулісы. У фінале танца «Будаўнікі» калектыў Дома культуры віцебскага дрэваапрацоўчага камбіната быў сабраны з фанерных канструкцый дом, у пад'езд якога ўвайшлі навасёлы і іх госці.

Нямала казусаў было і з касцюмамі. Часам яны не адпавядалі зместу і характару пастаноўкі. Напрыклад, танец на сучасную тэму, а касцюмы выканаўцаў архаічныя або настолькі «асучасненыя», што ў іх не застаецца нічога нацыянальнага.

Да многіх твораў на сучасную тэму не было спецыяльна напісанай музыкі, якая раскрывала б драматургію вобраза сучасніка. У наяўнай музычнай літаратуры амаль немагчыма знайсці творы, якія б супадалі з творчымі задумамі балетмайстраў. Таму падбор музычнага матэрыялу не заўсёды прыводзіў да добрых вынікаў.

Нялёгка далося калектывам і сцэнічнае ўвасабленне танцаў розных народаў. Многія пераадолелі цяжкасці і стварылі сапраўдныя творы мастацтва. Прывабна выглядалі беларускія народныя танцы — «Лявоніха» народнага ансамбля танца Гродзенскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў (пастаноўка Е. Штопа), «Купалінка» ансамбля «Дружба» Дома культуры Магілёўскай швейнай фабрыкі імя Валадарскага (пастаноўка А. Іванова), «Крыжачок» танцавальнага калектыву Дома культуры Гомельскага ўпраўлення бытавых послуг (пастаноўка Л. Іванова), «Каханачка» народнага ансамбля танца «Колас» Віцебскага раённага Дома культуры (пастаноўка заслужанага дзеяча культуры БССР А. Партнова), «Янка» — народнага ансамбля танца Дома культуры Мінскага Упраўлення бытавых паслуг (пастаноўка народнага артыста БССР С. Дрэчына). Нацыянальны каларыт адчуваўся ў рускіх танцах — «Бярозкі» народнага ансамбля песні і танца Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў, «Качачка» ансамбля танца «Дружба» Дома культуры магілёўскай швейнай фабрыкі імя Валадарскага; малдаўскіх — «Жаваранак» танцавальнага калектыву Віцебскага гарадскога Дома культуры, «Сувенір Малдавіі» — народнага ансамбля танца «Колас». Разуменне нацыянальнага вобраза, ладу добра спалучалася з танцавальнасцю і высокім выканаўчым майстэрствам.

І былі танцы «наогул», як напрыклад, «Рускі танец» калектыву Мінскага тэхнікума электрасувязі. Танец без індывідуальнага мастацкага аблічча, без сваіх стылявых асаблівасцей, арыгінальнага зместу, самабытнай манеры выканання. Такіх безаблічных танцаў было нямала. Танцамі «наогул» з'яўляліся і «Украінскі танец» танцавальнага калектыву Віцебскага педагагічнага інстытута, «Малдаўскі танец» танцавальнага калектыву мінскага завода імя С. Арджанікідзе, многія венгерскія і румынскія танцы. А між тым танцы народаў багатыя нацыянальнымі асаблівасцямі. У назве танца часта закладзены яго змест, асноўная думка. Гэтак і ў рускіх танцах — «Гусачок», «Цімоня», «Лябёдушка», «Тапатуха», «Мяцеліца», «Чыж», «Пеўні», «Ланцужок», «Варотцы», «Улітушка» і ва ўкраінскіх— «Бондар», «Шаўчык», «Зайчык», «Лісачка», «Гонты», і ў жыццярадасных, поўных запалу закарпацкіх танцах «Каламыйка», «Трапацянка», «Увіванец», малдаўскіх—«Вінаград», «Збор вінаграду», «Танец кавалёў», «Бураўчык», «Нажніцы», «Ружа», Васілёк», «Алеандра». Цікавыя па сваёй самабытнасці, разнастайныя па характары венгерскія чардашы, вербуконшы, шматлікія танцы з бутэлькамі, палкамі, падушкамі, лаўкамі...

Бывае, што танец адной назвы ў розных раёнах мае свой яркі індывідуальны характар. Напрыклад, танец «Сырба», які атрымаў шырокае распаўсюджанне ў Малдавіі і Румыніі (у свой час танец «Сырба» быў запазычаны ў сербаў), мае мноства варыянтаў. У Малдавіі бытуе «Сырба хлопцаў», «Сырба дзяўчат», «Сырба старых», «Вясельная сырба», «Сырба камароў», «Сырба ў тры малаткі» і г. д. Даследчыкі румынскага танцавальнага фальклору сцвярджаюць, што ў Румыніі існуе да 350 варыянтаў «Сырбы». Можна прывесці мноства іншых цудоўных, своеасаблівых танцаў, якія з'яўляюцца каштоўным скарбам сусветнай культуры. Танцы ж «наогул» — вялікае зло. Яны скажаюць сам характар нацыянальнай культуры. Такім танцам не месца ў рэпертуары нашай самадзейнасці.

Безумоўна, было б зусім няправільна абмяжоўвацца сцэнічнай апрацоўкай бытуючых або бытаваўшых у народзе танцаў. Неабходна ствараць новыя танцы, выкарыстоўваючы лепшыя традыцыі народнай творчасці. Асабліва трэба звярнуць увагу на стварэнне сольнага і парнага танцаў, якія ўзбагацяць рэпертуар танцавальных калектываў, унясуць разнастайнасць у канцэртныя праграмы. У конкурсе былі такія танцы, але — вельмі мала.

Не можа не выклікаць засмучэння нізкі ўзровень выступленняў танцавальных калектываў некаторых сельскіх клубаў і раённых дамоў культуры. Відаць, гэта перш за ўсё тлумачыцца тым, што ў нас яшчэ мала кваліфікаваных кіраўнікоў. Два культасветвучылішчы, пастаянныя курсы Міністэрства культуры БССР, дзе рыхтуюць кіраўнікоў танцавальных самадзейных калектываў, курсы, семінары па падрыхтоўцы і павышэнні кваліфікацыі кіраўнікоў і іншыя мерапрыемствы, якія праводзяцца рэспубліканскім, абласнымі дамамі народнай творчасці і дамамі мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў, не могуць задаволіць узрастаючыя патрэбы мастацкай самадзейнасці ў харэографах. Адзінае ў рэспубліцы харэаграфічнае вучылішча, пры якім функцыянуе чатырохгадовае аддзяленне, якое рыхтуе кіраўнікоў танцавальных калектываў, амаль не папаўняе сваімі выпускнікамі мастацкую самадзейнасць. У асноўным яны знаходзяць месца ў прафесіянальных ансамблях танца, у тэатры оперы і балета. У некаторых вышэйшых і сярэдніх навучальных установах рэспублікі ёсць факультэты грамадскіх прафесій, на якіх многія будучыя аграномы, заатэхнікі, педагогі, урачы і іншыя спецыялісты сяла атрымліваюць другую прафесію — грамадскага кіраўніка самадзейнага танцавальнага калектыву.

Але гэтага мала. Сельскім танцавальным калектывам патрэбна пастаянная творчая дапамога. Ці не час кожнаму кіраўніку і лепшым удзельнікам прафесіянальных танцавальных калектываў узяць шэфства над сельскімі танцавальнымі калектывамі, праводзіць там заняткі — трэнаж, пастаноўку танцаў і інш? Неабходна арганізаваць сістэматычныя выступленні танцавальных калектываў гарадскіх клубных устаноў для працаўнікоў сяла, дапамагаць людзям, якія бясплатна, на грамадскіх пачатках, кіруюць сельскімі танцавальнымі калектывамі.

Танцы выхоўваюць. Як выхоўвае, абагачае духоўна песня, музыка, паэзія. Значыць, трэба развіваць, абагачаць наш беларускі танец. У яго цудоўныя традыцыі. Не менш цудоўнаю павінна быць яго будучыня.

З ПОШТЫ «ЛІМа»

насць, атрымліваць адказы на хвалюючыя пытанні». Ці верaць у магчымасць пабачыць і атрымаць гэта вучні сярэдняй школы, а любоў да мастацтва пачынаецца з маленства, бо цяпер з маленства чалавек мае магчымасць глядзець тэлевізар? Каб ён, адарваўшыся ад «блакітнага экрана», пераступіўшы парог «жывога тэатра», не палічыў гэта другарадным мастацтвам. Бо нішто не можа замяніць сустрэчы з харaством, якое нараджаецца на нашых вачах, у садружнасці з намі, калі мы чуем голас, бачым бляск у вачах і ўспрымаем самыя непасрэдныя пачуцці выканаўцы ролі... Канечне, без прапаганды непаўторнай атмасферы тэатра нельга абысціся. І тут К. Каліціна кідае папрок зноў жа ў адрас маладзёжнай прэсы (называе газету «Знамя юности»), якая мае невычэрпныя магчымасці для раскрыцця «сакрэтаў» тэатральнага мастацтва, здольных прывабіць да сябе і скептыкаў- телегледачоў.

Сярод водгукаў, атрыманых нашай рэдакцыяй, на жаль, няма пакуль што пісьмаў ад дзеячоў тэатра. Што вы думаеце аб праблеме выхавання гледача, таварышы рэжысёры, артысты, драматургі? Такое пытанне, хоць яно і не выказана адкрыта, ёсць у тых пісьмах чытачоў, якія ідуць у рэдакцыю ў адказ на артыкул А. Чарнушэвіч «Гледачамі не нараджаюцца».

З ПОШТЫ «ЛІМа»

ПРЫКРАЯ НЕАХАЙНАСЦЬ

НЯДАЎНА выдавецтва «Ураджай» выпусціла ў свет цікавую і карысную кніжку «Помнікі прыроды Беларусі». Паколькі такія кнігі з'яўляюцца ў нас даволі рэдка, гэта выданне стане на працяглы час настольным даведнікам для шматлікіх аматараў роднай прыроды. А гэта ў сваю чаргу абавязвала аўтарскі калектыў з асаблівай добрасумленнасцю паставіцца да падбору і выкладання матэрыялу.

Знаёмячыся са зместам кнігі, мы звярнулі асаблівую ўвагу на ўсё, што датычыць Кобрынскага гарадскога парку імя Суворава. Прачыталі і былі проста здзіўлены, колькі «адкрыццяў» паднеслі нам аўтары артыкула «Садова-паркавае мастацтва» В. Анціпаў і В. Бялькоў.

Гаворачы пра мінулае парку, аўтары паведамляюць: «На месцы парку калісьці ўзвышаўся «прыгожы, велічны замак з дванаццаццю шпілямі», пабудаваны ў XII стагоддзі, а пры замку быў «адгароджаны сад з некалькімі дрэвамі сліў, груш, яблынь». Для большай пераканаўчасці спасылаюцца яны і на друкаваныя крыніцы больш чым стогадовай даўнасці.

Між іншым, месца, дзе да канца XVIII стагоддзя знаходзіўся Кобрынскі замак, вядома дакладна. Замак стаяў па меншай меры за паўтара кіламетра ад парку. Што называецца— чулі звон ды не ведаюць, дзе ён. І наогул сувязь замка з тым, што пазней стала паркам, вельмі адносная. У другой палове васемнаццатага стагоддзя ўпраўленне маёнткам «Кобрынскі Ключ» было перанесена з зусім старога к таму часу замка ў новую сядзібу «Губерня». Вось там, каля «Губерні», за паўтара кіламетра ад горада, і з'явіўся парк.

У зводнай табліцы аб парках БССР плошча нашага парку чамусьці ўказана 5 гектараў, а не 43. Калі па іншых парках указваецца, якая колькасць дрэў розных парод у іх расце, дык па Кобрынскім парку такія звесткі не даюцца, хоць наш парк не менш багаты. Кніжка аўтарытэтна сцвярджае, што парк размешчаны на паўднёва-ўсходняй ускраіне Кобрына, калі ён — на паўднёвай. Другі вадаём знаходзіцца не на паўднёва-ўсходняй, а на паўднёва-заходняй ускраіне парку. Ніколі планіроўка нашага парку не была рэгулярная і не складалася з узаемна-перпендыкулярных алей і г. д.

Мы не ўпэўнены, што гэтыя, мякка кажучы, «недакладнасці» дапушчаны толькі ў адносінах да Кобрынскага парку. Міжволі насцярожваешся, што такія ж «вольнасці» дапушчаны і па іншых парках.

Проста дзіўна, што аўтарам не прыйшла ў галаву самая простая думка — звярнуцца за самымі свежымі і верагоднымі дадзенымі не да сумніцельных друкаваных матэрыялаў, а ў Міністэрства культуры БССР, якое мае самыя вычарпальныя матэрыялы аб парках рэспублікі. Тады і не прымяшалася б «лыжка дзёгцю», якая сапсавала бочку мёду.

А. МАРТЫНАЎ,
дырэктар Кобрынскага музея імя А. В. Суворава.
Н. ВЫМАРКАЎ,
дырэктар Кобрынскага парку імя А. В. Суворава.

М. ЗАМСКІ

БАРОДЗІЦКІЯ ЦЯНЁТЫ

Такое доўга не забываецца. Перад маімі вачыма зноў непрыкметная хата ў Бародзічах — пакой, цесна застаўлены лаўкамі, чырвоныя ўспацелыя твары кабет і дзядзькоў, заціснутыя паміж дарослымі (у пакой убілася не менш трох дзесяткаў чалавек) дзеці.

— Браты і сёстры, а зараз праспяваем псалом восьмы...

Шолах старонак малітоўніка, нягучны акорд гітары... «Ах, если б вид Его мучений на сердце врезался моем! Ах, если б цель всех помышлений была: любить и жить лишь в Нем! Я всем, Тебе, Господь, обязан, Тобой навек я исцелен; я болен был и адом связан, Ты смертью рушил ада плен...»

Палон, палон... Я слухаю і таксама думаю пра палон. Не, не той, біблейскі, а зусім рэальны. І што жахліва — добраахвотны. Ну хто цягнуў сюды гэтую хударлявую кабеціну з посным тварам, ці таго ладнага дзецюка, што невідушчымі вачыма глядзіць перад сабой і раскачваецца ў такт песні, ці таго падлетка... Стой. А дзеці? Хаця б вось гэтае хлапчаня гадоў дзесяці, што бязгучна варушыць вуснамі?.. Раніцай у школе ён на ўроку магчыма дэкламаваў купалаўскія радкі «Вазьмі мяне, лётчык, з сабою...» Вечарам — «Я всем Тебе, Господь, обязан, Тобой навек я исцелен...» Што выйдзе з хлопца, калі кожны дзень яму даводзіцца вось так раздвойвацца?

На раніцу я сустрэў яго ў школе. Завуць Колем. Коля Шугала. Вучыцца ў шостым класе. Не па-дзіцячы насцярожаны позірк з-пад ілба. У свае дванаццаць гадоў ужо ўмее добра хаваць думкі, ведае з кім і як гаварыць. Ці піянер? Так, піянер. Чаму не носіць гальштук? Забыў дома. Асцярожна, каб не пакрыўдзіць, пытаюся, ці часта ходзіць на малітоўныя сходы? Апускае вочы — не, ён туды не ходзіць (у малітоўні хлопчык мяне не заўважыў).

Пасля я гаварыў з настаўніцай Юліяй Іванаўнай Панкевіч, класнай кіраўніцай Колі. Аказалася, не піянер ён — бацькі баптысты не дазваляюць.

З Юліяй Іванаўнай мы зайшлі да Колінай маці (бацька яго М. Шугала — прасвітар Бародзіцкай абшчыны баптыстаў-раскольнікаў нядаўна быў асуджаны за парушэнне савецкага заканадаўства аб культах).

— Ваш сын дрэнна вучыцца...

Паўнаватая жанчына сярэдніх гадоў пакорліва ківае галавой:

— Цяжка даецца яму вучоба...

— Навошта вы бярэце Колю ў малітоўню?

Жанчына падціскае вусны:

— Там благому не вучаць. Наадварот — не піць, не курыць, любіць бліжняга свайго. Маці мая была баптысткай і я, і дзеці мае. Вунь двое старэйшых сыноў маіх у Мінску вучацца, але веры сваёй не здрадзілі. І там ходзяць у малітоўны дом, і тут, калі прыязджаюць, таксама са мной...

Пасля мне расказалі, што на судовым працэсе Коля, выкліканы сведкам, заявіў, што ён верыць у бога... У школе, калі ў яго пра гэта спыталі аднакласнікі, усміхнуўся:

— Ну, вядома ж не веру.

Каб Коля гэты быў адзін... Тут, у Бародзічах, перада мной прайшла цэлая галерэя падлеткаў з траўміраванай псіхікай, падлеткаў, якім давялося перажыць зусім не дзіцячую трагедыю.

Мне не давялося пабачыць Васіля Шугалу, ён зараз вучыцца ў школе-інтэрнаце. Але ў Бародзічах і ў Зельве мне шмат расказвалі пра гэтага хлопчыка, што кінуў бацькоўскі дом.

Стаіць гэты дом на ўскраі Бародзічаў, аддзелены ад вёскі ручаём. Сапраўдны хутар. Варта зайсці на двор, каб упэўніцца — заможна жывуць гаспадары. Усе пабудовы дабротныя — з цэглы, пад бляхай.

— І чаго яму не хапала, нашаму сыну?— пытаецца маці.— І паесці, і папіць, і апрануць — усё ёсць.

— А я пра яго і слухаць не хачу...

Гэта голас бацькі, Івана Шугалы. Здаравенны мужчына з пудовымі кулакамі. Дзе тая евангельская пакорлівасць? У вачах лютая нянавісць — і да нас, няпрошаных гасцей, і да сына... Яго літаральна распірае, душыць злосць.

— Нацкавалі сына на бацькоў... Ну, і няхай цяпер самі выхоўваюць... Кормяць... А я не буду...

— А яму ж там, у гэтым інтэрнаце, вой як блага,— устаўляе маці.— Даслаў ліст, піша, што хварэў.

— Хай хварэе, хай дзяржава яго, паскудніка, лечыць. Хоць здыхаць будзе, пальцам не паварушу... Ён мяне так зняславіў, што...

Настаўнікі расказвалі мне, што Вася часта хадзіў з сінякамі — слядамі бацькоўскай «ласкі». Біў яго бязлітасна, біў за тое, што не хоча хадзіць у малітоўню.

На судовым працэсе хлопец расказаў, што бацька пастаянна пасылаў яго ў дом падсуднага М. Шугалы (дзядзькі Васі), дзе была арганізавана баптысцкая «школа». Там дзяцей вучылі пець псалмы... Усё гэта спалучалася з жорсткай забаронай хадзіць у кіно, тэатр, глядзець тэлеперадачы, слухаць радыё...

Зрабіла спробу вырвацца з душнага свету малітваў і забарон Раіса Папко. Два гады назад яна аднойчы заявіла ў школе, што не пойдзе дамоў, што хоча быць, як усе яе сяброўкі. Некалькі дзён жыла ў суседзяў, а потым усё пайшло па-старому.

Перагортваючы дакументы судовага працэсу, я наткнуўся на паказанні Івана Папко, бацькі Раісы, які праходзіў сведкам. Пра дачку ён гаворыць так: «Калі яна падтрымлівае атэістаў, дык няхай яны клапоцяцца аб ёй. Я буду клапаціцца аб сваёй старэйшай дачцы Валі, бо яна любіць бацькоў і аддадзена хрыстовай веры»...

Калі я вярнуўся ў Мінск і пачаў расказваць пра ўсё гэта таварышам, многія недаверліва паціскалі плячыма,— як такое магчыма ў наш час? А хіба я сам так раней не думаў? Мы гаворым, мы спрачаемся пра высокія матэрыі, пра тэатр, кнігі, музыку. Таленавіта, не таленавіта. Прагрэсіўна, не прагрэсіўна. А тут, побач, у некалькіх гадзінах язды аўтобусам збіраюцца людзі на нейкі сярэднявяковы шабас. І, галоўнае, дзяцей цягнуць... Ламаюць дзіцячыя душы!

На адным з малітоўных сходаў баптыстаў-раскольнікаў у хутары Пасудзічы Ваўкавыскага раёна прысутнічала 28 дзяцей!

Ну, добра, магчыма не ўсе яны пойдуць за сваімі бацькамі. Частку ўдасца выратаваць. Але якой цаной! Хварэе нават маладое дрэўца, якое перасаджваюць з аднаго месца на другое. А тут — чалавек.

А мо я перабольшваю сілу баптысцкага ўплыву на дзіцячыя душы? Я пераглядзеў спіс членаў Бародзіцкай абшчыны. З 32 чалавек, здаецца, толькі двa-тры маюць незакончаную сярэднюю адукацыю. Астатнія — адзін-два класы.

Але вось вам адзін прыклад. Вучань 10-га класа Ваўкавыскай сярэдняй школы № 5 Аляксандр Прусак на ўроку грамадазнаўства заявіў, што гэта лухта, быццам калісьці інквізіцыя цкавала, хавала за краты, паліла на вогнішчах прагрэсіўных вучоных, літаратараў, мастакоў. Наадварот, гэта атэісты мячом і агнём знішчалі веруючых.

Вось так. 10 гадоў хлопец вучыў гісторыю, літаратуру, геаграфію. Мабыць сто разоў яму расказвалі пра Каперніка, Джардана Бруна, Галілея, пра паходы крыжаносцаў, паўстанні, рэвалюцыі. І ўсё, як у дзіравы мех. Цяжка паверыць, але факт застаецца фактам — малапісьменныя дзядзькі з секты звялі на нішто вялізную работу, намаганні цэлага калектыву педагогаў.

Усе гэтыя факты з жыцця і дзейнасці баптыстаў-раскольнікаў, або як яшчэ іх называюць, — «ініцыятыўнікаў».

Хто яны такія? Некалькі гадоў назад у царкве евангельскіх хрысціян-баптыстаў адбыўся раскол. Частка кансерватыўных баптысцкіх дзеячоў, напалоханая тым, што паствы з кожным годам меншае, выступіла з авантурыстычнай праграмай, якая патрабавала адмены ўсіх законаў аб рэлігійных культах і атэістычным выхаванні школьнікаў, неабмежаванай свабоды прапаганды рэлігіі паўсюдна, у тым ліку на вуліцах, плошчах, у парках.

У Зельве мне паказвалі адно з апошніх інструктыўных пісьмаў «Савета цэркваў ЕХБ», — так называецца кіруючы цэнтр «ініцыятыўнікаў»—да веруючых: «...Упарта прапаведуйце Евангелле ўсяму свету і ўсёй твары, не лічыцеся ні з якімі абмежаваннямі...»

Асаблівую ўвагу «ініцыятыўнікі» надаюць рэлігійнаму выхаванню дзяцей. «У статку авечак павінны быць і ягняты». Сярод дакументаў судовага працэсу ў Зельве, пра які мы ўжо ўпаміналі, ёсць рукапісная кніжка, якая належала М. Шугалу—«Біблейскія гутаркі з дзецьмі». Метадычны дапаможнік духоўнаму настаўніку: «Гэта не дарэмная трата часу. Вучыце дзяцей, пакуль яны малыя —галінку можна нагнуць, але старое дрэва не нагнеш». І яшчэ: «Не ўкрыем ад дзяцей іх, узвелічаючы роду будучаму славу Госпада, і сілу Яго, і цуды Яго».

Амаль усе члены Бародзіцкай секты раскольнікаў, з кім давялося мне гутарыць, пакорліва даводзілі, што яны нікога не прымушаюць быць з імі. Кожны, маўляў, можа ў любы момант кінуць секту.

(Заканчэнне на 13-й стар.).

НОВЫЯ ЭСТАМПЫ БЕЛАРУСКІХ МАСТАКОЎ

ДЗЕЦІ ВАЙНЫ

Лінагравюры Ю. ПУЧЫНСКАГА



Блакада.



Партызанскі сын.



Салдацкая каша.

З ПОШТЫ «ЛІМа»

ПАТРЭБНЫ КНІГІ, А НЕ ТОЛЬКІ АРТЫКУЛЫ

Гісторыя беларускага народа, яго рэвалюцыйная барацьба за Савецкую ўладу і ўдзел у сацыялістычным будаўніцтве, здабыткі нацыянальнай культуры выклікаюць цікавасць не толькі ў працоўных Беларусі.

Не гледзячы на тое, што ў асвятленні і распрацоўцы гісторыі беларускай літаратуры, зроблена нямала, усё ж даводзіцца шкадаваць, што ёсць у ёй яшчэ пэўныя прабелы. На такую думку наводзіць мяне і невялікі артыкул І. Катлярова «Сябра Паўлюка Труса» («Літаратура і мастацтва» 3 сакавіка 1969 г.), які дапаўняе біяграфію паэта новымі, невядомымі дагэтуль шырокаму колу аматараў літаратуры, штрыхамі.

Прачытаўшы артыкул, прыходзіцца, на жаль, рабіць вывад, што ў Беларусі мала выдаецца ўспамінаў сучаснікаў аб выдатных сынах нашага народа.

Праўда, паасобныя артыкулы аб дзеячах беларускай літаратуры час ад часу з'яўляюцца ў часопісах «Полымя», «Маладосць», газеце «Літаратура і мастацтва». Але змешчаныя ў перыядычным друку часцей за ўсё з нагоды круглых дат, яны не могуць задаволіць цалкам запатрабаванні грамадскасці.

Мне здаецца, што многія з вялікай цікавасцю прачыталі б кніжку ўспамінаў пра Андрэя Александровіча ці Пятра Глебку. Або, зноў жа нагадаем артыкул І. Катлярова, у якім ён прыводзіць словы Івана Ігнатавіча Гарбачэнкі аб тым, што ён «можа гадзінамі расказваць і пра «Беларускую хатку», і пра Якуба Коласа, і Андрэя Александровіча, і Міхася Чарота, і Цішку Гартнага», і, безумоўна, пра свайго сябра Паўлюка Труса, з якім правёў студэнцкія гады ў Мінскім педагагічным тэхнікуме. Дык чаму ж усё гэта не запісаць і не выдаць асобнай кніжкай?

Канечне, усё гэта не пад сілу нейкім асобным людзям. Тут, відаць, трэба моцная зацікаўленасць цэлых арганізацый—Саюза пісьменнікаў, міністэрстваў культуры і асветы, выдавецтваў рэспублікі і інш.

А. СТАДУБ.

г. Яраслаўль.

З ПОШТЫ «ЛІМа»

КРЫЎДА СТАРОГА КРАЎЧЭНІ

Пачатак майго расказу будзе вельмі нагадваць дэтэктыўную гісторыю...

Прыйшлі аднойчы бабруйскія пенсіянеры ў свой любімы сквер каля гарадскога Дома культуры і разгублена азірнуліся: ці туды яны трапілі? Яшчэ ўчора стаялі тут лаўкі, на якіх яны адпачывалі, сталы, на якіх гулялі ў шашкі, шахматы, і раптам... усё нібы карова языком злізала. Хаця не, гэта не дакладна. Замест сталоў і лавак была развaрочаная зямля, скверык быў захламлены смеццем і друзам. «Як-жа так... Ды што ж гэта такое?»— у непаразуменні разводзілі яны рукамі, а некаторыя ад крыўды і слова вымавіць не маглі.

А гэта ім, аказваецца, паднёс такі дарунак гарадскі Дом культуры. Спачатку ў будынку быў клуб работнікаў мясцовай прамысловасці, і гэта яго клопатамі было абсталявана месца для пенсіянераў. А як перадалі будынак Дому культуры, дык новы гаспадар адразу і пакрыўдзіў пенсіянераў: іх любімае месца, дзе старыя людзі не толькі адпачывалі, але і абмяркоўвалі палітычныя падзеі, успаміналі справы даўно мінулых дзён, чыталі газеты і часопісы, па сутнасці, знікла.

Каб гэта быў толькі прыватны факт, то пра яго не варта было б і пісаць. Гарадскі аддзел культуры якнебудзь у ім ужо разабраўся б. Аднак у Бабруйску ўвогуле мала клапоцяцца аб летнім адпачынку гараджан, у прыватнасці, пенсіянераў.

Дырэктар гарадскога Дома культуры М. Сечкін разважае так: кожны ветэран, хоць ён і пайшоў на пенсію, застаецца ганаровым членам калектыву свайго прадпрыемства. Вось, маўляў, няхай прадпрыемствы і іх клубы пра такую катэгорыю людзей і клапоцяцца. Ну, а што рабіць пенсіянерам, якія жывуць у цэнтры, а іх былыя прадпрыемствы знаходзяцца на ўскраінах, за некалькі кіламетраў ад жытла? Пра гэта з вялікай крыўдай у голасе гаварыў мне сямідзесяцігадовы пенсіянер П. Краўчэня, былы рабочы фанера-дрэваапрацоўчага камбіната.

Ды нават і не ў гэтым справа. Ні ў адной клубнай установе, а іх у горадзе не так ужо і мала, напрыклад, на тым жа фандоку, на фабрыках імя Дзяржынскага, імя Халтурына, на камбінаце па перапрацоўцы другаснай сыравіны, на заводзе гумава-тэхнічных вырабаў, у трэсце сталовых і рэстаранаў, у клубах чыгуначнікаў і будаўнікоў, — нідзе нічога для арганізацыі адпачынку ветэранаў працы не робіцца. Калі ж які клуб і ўспамі-

Тэатр

Рыгор НЯХАЙ

РОЗДУМ АБ ЖЫЦЦІ

«ПАМЯЦЬ СЭРЦА» А. КАРНЕЙЧУКА Ў АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КУПАЛЫ

БЕЛАРУСКІ тэатр здавён сябруе з Аляксандрам Карнейчуком — амаль усе п'есы гэтага драматурга ставіліся на нашай сцэне. Сярод многіх якасцей яго твораў ёсць і тое, што называюць адчуваннем тэатра. Дарэмна Б. Бур'ян і Я. Рамановіч у артыкуле «З трывогай за жанр» («Літаратура і мастацтва» ад 15 мая г. г.), спаслаўшыся на выказванне У. Нямiровіча-Данчанкі пра гэтую рысу драматычнага таленту, не сказалі, што заснавальнік МХАТа меў на ўвазе якраз А. Карнейчука і цытата ўзята з артыкула, прысвечанага яго творчасці. Знаўца жыцця, ён і дасведчаны знаўца сцэны!

Лепшыя выканаўцы роляў і найбольш удалыя пастановачныя эпізоды ў спектаклі купалаўцаў «Памяць сэрца» яшчэ раз пацвердзілі гэта — іграць А. Карнейчука цікава і карысна тэатру. Цікава, бо аўтар дае багатую спажыву для роздуму і хваляванння акцёра-мастака, а карысна тым, што ў арганічнай жыццёвай праўдзе паводзін герояў раскрываюцца радасці і трывогі сучаснай рэчаіснасці. Я не тэатральны рэцэнзент, і скажу па-пісьменніцку: мяне ўзрушыў пастаўлены маладым рэжысёрам Барысам Луцэнкам спектакль «Памяць сэрца». Тэатр разумна зрабіў, калі з даверам паставіўся да п'есы і па-свойму, па-купалаўску даў рэалістычнае ўвасабленне тэм і вобразаў А. Карнейчука, не пазбягаючы такой натуральнай у яго і абгрунтаванай манеры пісьма, дзе амаль што меладрама пераходзіць у востра сатырычную сцэну, а драматызм пачуццяў змяняецца гумарам па-народнаму маляўнічых эпізодаў. Рэжысёр намагаўся даць гэтаму арганічнае адзінства, і часцей за ўсё ён дасягае мэты. Спектакль глядзіцца як цэласны расказ аб жыцці, як мастацкі роздум аб перажытым людзьмі ў вайну і ў мірныя дні.

...Дачка партызанкі Галіны Раманаўны Кацярына вывезена ў няволю, у Нямеччыну. Там яна працуе на заводзе і разам з італьянцам Антоніо Тэрачыні ўдзельнічае ў руху Супраціўлення. У агульнай барацьбе нараджаецца дружба і блізкае знаёмства. У іх ёсць сын Антон, які нядаўна закончыў інстытут, стаў інжынерам і збіраецца разам са сваімі маладымі сябрамі ехаць у Індыю на металургічны завод.

Антоніо Тэрачыні доўга шукае Кацярыну праз савецкае пасольства. І, нарэшце, знаходзіць яе ў Кіеве. Толькі на адны суткі прылятае ён з Масквы ў Кіеў, каб сустрэцца са сваёй баявой сяброўкай, разам з якой пакутваў у няволі.

Здаецца, нічога асаблівага, звычайная жыццёвая сітуацыя. Аднак у мастацтве яна гучыць як роздум аб складаным жыцці, у якое, нібы рэха, урываецца памяць сэрца. Старыя ветэраны выходзяць на пенсію, іх месца займаюць маладыя, жыццярадасныя людзі, а вайна часам усё яшчэ «ўносіць карэктывы» ў іх лёс, у іх паводзіны і перакананні.

Вось трое прадстаўнікоў старэйшага пакалення: былая партызанка злучэння Каўпака Галіна Раманаўна (артыстка С. Станюта), былы акцёр Кірыл Сяргеевіч (Б. Уладамірскі), капітан дальняга плавання (П. Пекур). Усе яны адзінокія, як кажуць, бабылі, жыццёвы шлях іх канчаецца, але яны застаюцца летуценнымі рамантыкамі, быццам ім па дваццаць гадоў. Яны мараць аб сумесным падарожжы, мараць нават яшчэ і аб сумесным жыцці. Іх любіш і ім спачуваеш. Харошыя, сапраўдныя гэта людзі! Асабліва запамінаецца вобраз Кірылы Сяргеевіча ў выкананні Б. Уладамірскага. Просты, натуральны. Здаецца, ад п'есы акцёр узяў усё, што толькі можна было ўзяць, і натуральна ўвайшоў у ролю, без фальшу, без наігранасці. Гэта чулы і добры чалавек, вясёлы і знаходлівы, але яго цяперашняе бестурботнае жыццё засмучае хвароба сябра, з якім ён у маладосці іграў Пата і Паташона. І тут дзейнічае памяць сэрца. Як далёкі ўспамін, нібы цені, — тыя самыя Пат і Паташон. Яму сардэчна спачувае гаспадыня дома, суседка Галіна Раманаўна, якая стала ўжо бабуляй і пражыла нялёгкае жыццё. Яна вяжа світэр, каб паслаць яго сябру суседа, які жыве на Поўначы. Маленькая дэталь, але як яна раскрывае характар, з такой цеплынёй сыграны таленавітай С. Станютай. Актрыса знайшла тую меру ігры, якая злівае сцэнічны вобраз з жыццёвай праўдай. Прастата і дабрата да людзей спалучаюцца ў гэтым характары.

Капітан дальняга плавання ў выкананні П. Пекура атрымаўся менш выразны. Не відаць, што гэта «стары марскі воўк», які прайшоў усе моры і акіяны. Ёсць у яго парывы паказаць сябе такім, але яны нязменна гаснуць. Чым гэта тлумачыцца, цяжка сказаць. Аднак чагосьці ў гэтым персанажы не хапае. Ён у П. Пекура не такі яркі, як іншыя вобразы прадстаўнікоў старэйшага пакалення.

Захапляе залу Антоніо Тэрачыні ў выкананні Г. Гарбука. Гэтая роля, бадай, самая цяжкая ў спектаклі. Складаная яна для акцёра ў адносінах псіхалагічнага напаўнення, а яшчэ і моўнымі асаблівасцямі. Іншаземец, які толькі ад Кацярыны Міхайлаўны і, магчыма, яшчэ па слоўніках вучыўся нашай мове, і на сцэне павінен захаваць каларыт той мяшанай мовы, якой надзелены аўтарам гэты персанаж. Артыст Г. Гарбук паспяхова справіўся з няпростай задачай. У ім адчуваецца сапраўдны іншаземец. Ён упэўнена, у рэчышчы аўтарскай характарыстыкі вядзе сваю ролю ад пачатку да канца.

Запамінаецца яго сцэна на кватэры Кацярыны Міхайлаўны. У палітычных поглядах ён сацыяліст, які хіліцца ў левы бок. Галасуе, аднак, за камуністаў. Вось уся яго ідэйная сутнасць. А якія віды на ўраджай і ці ідуць у Італіі дажджы, аб чым па-наіўнаму пытае Галіна Раманаўна, дык ён проста не ведае, што і сказаць. Ураджай яго не датычыцца, а дажджоў у Італіі мала. А чаму ён змагаўся супраць нямецкіх фашыстаў, чаму яго вывезлі ў няволю ў Нямеччыну і чаму там ён ахвяраваў сабой дзеля перамогі, — гэта ён ведае добра.

Рэжысёр вельмі ярка будуе сцэну сустрэчы Тэрачыні са сваёй сяброўкай па няволі і барацьбе. Недзе далёка са змроку, як рэха вайны, як памяць сэрца, даносіцца баявая песня італьянскіх партызан, песня Супраціўлення. Гэта ўжо кранае гледача, прымушае верыць у тое, што было і што адбываецца на сцэне. Мелодыя зліваецца з украінскай мелодыяй «Стэпам, стэпам...» Яны, зліўшыся, нібы рэкі, ператвараюцца ў своеасаблівы гімн барацьбы людзей розных народаў супраць агульнага ворага. На гэтым фоне вырастае, адцяняецца вобраз галоўнай гераіні Кацярыны Міхайлаўны. Перакрыжаваліся дзве мелодыі, як перакрыжаваўся лёс італьянца Тэрачыні і ўкраінкі Кацярыны Міхайлаўны. На гэтую ролю, здаецца, нікога іншага не падбярэш, як толькі М. Захарэвіч! Як быццам А. Карнейчук для гэтай актрысы і напісаў тэкст. Знешне сваё хваляванне ад сустрэчы з Тэрачыні яна нічым асаблівым не выказвае, затое ўнутранае хваляванне глядач адчувае на кожным кроку. Гэта ўжо майстэрства не проста артыста, а мастака. Адначасова ў жыцці Кацярыны адбываюцца дзве вельмі важныя падзеі — яна на два гады растаецца з сынам Антонам і сустракаецца з «блізкім-далёкім» чалавекам. Зразумелы яе душэўны стан. Жыў чалавек спакойна, працаваў і раптам дзве падзеі — нібы віхура... Амаль няўлоўныя змены ў душы жанчыны М. Захарэвіч перадае па-акцёрску далікатна і глыбока.

Добрым хлопцам выглядае Антон — сын Кацярыны Міхайлаўны і Тэрачыні (А. Дзянісаў). І трэба ж было яму напярэдадні ад'езду ў Індыю пасварыцца з каханай дзяўчынай Раяй (Т. Кротава)! Ну, вядома, тая не хоча, каб каханы на два гады пакідаў яе, тым больш, што бацькі гэтым каханнем не задаволены і з мяшчанскай бязлітаснасцю ўвесь час папракаюць дачку... Канечне, і сцэнічная сітуацыя тут даволі знаёмая, і ігра маладых артыстаў, на жаль, не ўзбагачае непасрэдна знойдзенымі рысамі непаўторнасці таго ж Антона і Раю. Ролі іграюцца добрасумленна, а больш нічога сказаць і не можаш. Ёсць у іх нешта «блакітнае», хоць часам А. Дзянісаў і Т. Кротава ў адпаведнасці з аўтарскай задумай паказваюць герояў у сварках і спрэчках, шумяць, «дэманструюць» тэмперамент.

Вядома, што здавацца маладым і дасціпным на сцэне не так ужо і цяжка, калі акцёр можа іграць «самога сябе» ў «прапанаваных абставінах». Гэта і робяць М. Казінін, А. Памазан, З. Зубкова і В. Анісенка, апрануўшыся ў гарнітуры Міколы, Юркі, Арысі і Івана. Застаюцца самімі сабою — дый годзе! Відаць, і рэжысёр не заастрыў увагу выканаўцаў на тым, што А. Карняйчук праз гэтыя вобразы, насуперак модным сцвярджэнням, нібыта моладзь у нас «сапсаваная», паказвае яе такой, якой яна ёсць на самай справе, — парывістай, вясёлай, вернай свайму грамадзянскаму абавязку. Яна пераняла лепшыя рысы сваіх бацькоў.

Сярод маладых артыстаў, на маю думку, цікава працуе Р. Дамброўская, якая выконвае ролю Наташы і вылучаецца жывасцю, натуральнасцю ігры. Астатнія аднагодкі Наташы на сцэне зліваюцца ў адну масу і іх цяжка адрозніць адзін ад аднаго. Таму, мабыць, у сцэне развітальнай вечарынкі ў рэстаране ярчэй за ўсіх выглядае безыменны п'яненькі мужчына, які ўсіх прымае за «дэлегацыю» і хваліцца, што працуе ў нейкім міністэрстве. Яго кардэбалеты і п'янае заіканне выклікаюць смех і нейкае дзіўнаватае спачуванне. Адзін толькі штрых, калі ён падараваў Наташы кветкі, а потым, даведаўшыся, што гэта «не дэлегаты», адабраў іх, робіць яго вобраз не карыкатурным, а жывым. Ролю гэтую выконвае не без поспеху артыст А. Луцэвіч. У яго ігры ўлоўліваеш нешта тонка ўзятае ад незабыўнага Глеба Паўлавіча Глебава. І гэта добра, прыемна, бачыць такое на сцэне купалаўцаў. Магчыма, я памыляюся ў сваіх меркаваннях, але мне здаецца, што гэта так: быць і ў другараднай ролі па-майстэрску дакладным — гэта добра!

Дзея спектакля адбываецца ў Кіеве, у адной кватэры, пачынаецца і заканчваецца на працягу адных сутак. Гэта, канечне, класічны прыём драматурга. Але тут напрошваецца пытанне — ці ўдалося тэатру перадаць украінскі, я сказаў бы, кіеўскі каларыт? Так, калі б нават недзе на небасхіле не зіхацелі залатыя макаўкі Сафіі, усё роўна, гледзячы спектакль, адчуваеш сябе ў Кіеве, недзе паміж плошчай імя Багдана Хмяльніцкага і Уладзімірскай Горкай. Тут удала спалучылася музыка Марата Качана з мастацкім афармленнем мастака Барыса Герлавана. Гудкі параходаў на Дняпры — гэта ужо Кіеў. Прывабная лірычная песня, што даносіцца кароткай летняй ноччу аднекуль з Уладзімірскай, дзе так любіць гуляць кіеўская моладзь, — гэта таксама Кіеў. Адным словам, і музыкай, і мастацкім афармленнем кіеўскі каларыт перададзены ў лірычных тонах і з добрым густам. Калі я глядзеў, правільней, слухаў тую сцэну, дзе Антон і Антоніо не могуць заснуць да раніцы і збіраюцца ісці спяваць серэнаду каханай Антона, мне здалося, што я сапраўды ў Кіеве, што я «гутару» з Аляксандрам Карнейчуком.

Спектакль набывае мастацкую завершанасць. Мы знаёмімся з героямі, якім ёсць аб чым задумацца самім, праверыць сваё жыццё «памяццю сэрца» і патрабавальна ацаніць зробленае. Пададзеныя са сцэны як у пэўным сэнсе тыповыя характары, яны маюць права на ўвагу гледача, здольнага «падхапіць эстафету» роздуму і даць ацэнку сваім поглядам і ўчынкам. Некаторыя «блакітныя» мясціны, як я казаў, мабыць, яшчэ знойдуць больш маляўнічую і грунтоўную афарбоўку, тады спектакль пазбавіцца налёту павярхоўнасці і банальнасці, якія ляжыць на асобных эпізодах і ролях. Прынамсі, я адчуў, што «Памяць сэрца» будзе і павінна развівацца ў такім напрамку. А лепшае застанецца і замацуецца.

З ПОШТЫ «ЛіМа»

нае пра пенсіянераў, дык толькі для таго, каб «выкарыстаць» для сустрэчы з моладдзю, каб паслухаць іх расказы пра былое.

Выключэнне — адзін, бадай, гарадскі Дом настаўніка. Тут ветэраны педагагічнай працы ў пашане. З настаўнікаў-пенсіянераў тут створаны вялікі хор, які з поспехам выступае на ўсіх аглядах. У штомесячных планах работы Дома шмат месца адводзіцца масавым мерапрыемствам — тэматычным вечарам, дыскусіям, сустрэчам, рабоце шматлікіх прыкладных гурткоў і г. д. Але Дом настаўніка, паўтараю, выключэнне.

Да вайны ў Бабруйску было менш клубаў. Але тады быў спецыяльны клуб для пенсіянераў-інвалідаў. Цяпер яго няма, у тым памяшканні размяшчаецца клуб работнікаў гандлю. Не маюць свайго сталага памяшкання гарадскі савет ветэранаў рэвалюцыйнай і працоўнай славы, гарадскі савет ветэранаў вайны, савет садзеяння гарсабесу — грамадскія арганізацыі, якія аб'ядноўваюць пенсіянераў горада і клапоцяцца аб іх. Яны туляцца ў падсуседзях, а калі трэба правесці для ветэранаў якое мерапрыемства, літаральна выклянчваюць памяшканне ў тым ці іншым клубе. Не дзіўна, што ахвотнікаў праводзіць такія мерапрыемствы становіцца ўсё менен.

М. БЯРЭЗІНСКІ,

ПОМНІК ТРЭБА АДНАВІЦЬ

Зусім нядаўна праязджаў я праз гарадскі пасёлак Свіслач. Шафёр папутнага самазвала, спрытны, кірпаты хлопец, спыніўся нечакана ля сквера, выйшаў з кабіны, патыцкаў ботам у колы і спытаў мяне, матнуўшы галавой у бок вось гэтага (першы здымак) манумента:



— Бачыце?..

— Бачу!..

—Помнік Эдуарду Малафееву, га?..—зарагатаў ён.

А маю ўвагу прыцягнуў пастамент. Быў ён надта ж непадобны на сучасны—з добрага каменю, пасівелы, аброслы мохам...

— А што было на месцы гэтага «спарцмэна?»—спытаў я.

— Хто яго ведае!.. — Шафёр яшчэ раз тыцнуў ботам у кола і палез у кабіну.—Паехалі...

Я ўсё ж дазнаўся, што за помнік стаяў на гэтым пастаменце раней...

У 1928 годзе на грошы, сабраныя сярод жыхароў Свіслачы і навакольных вёсак па праекце настаўніка малявання і чарчэння Свіслацкай семінарыі Ігнація Бяляка быў пабудаваны помнік паплечніку і сябру Кастуся Каліноўскага, генералу паўстанцкай арміі, герою абароны Севастопаля Рамуальду Траўгуту, які быў закатаваны пасля падаўлення паўстання ў Варшаўскай цытадэлі.

У 1940 годзе ад помніка застаўся толькі пастамент. Бронзавая дошка з партрэтам Траўгута, бронзавы арол, які раскінуў крылы на шары, што вянчаў пастамент, і лічбы з датамі жыцця Траўгута доўга валяліся на зямлі, а потым і яны некуды зніклі.

У час Вялікай Айчыннай вайны адна з дывізій польскага войска, створанага на савецкай зямлі пры дапамозе савецкага народа, насіла імя Рамуальда Траўгута. Для салдат гэтай дывізіі імя Траўгута было сімвалам брацтва савецкага і польскага народаў, сімвалам барацьбы супраць агульнага ворага за вызваленне савецкага і польскага народаў.

А ў 1949 годзе на пастамент-сірату паставілі гэтага хлопца з мячом. Так і стаіць ён насупраць гарадской бальніцы, у памяшканні якой некалі была гімназія, дзе вучыўся Рамуальд Траўгут, слаўны наш зямляк.



Такім быў помнік Рамуальду Траўгуту.

Ці не час аднавіць помнік чалавеку, які аддаў жыццё за свабоду і шчасце простага люду?

Д. МАСЛАЎ,
мастак.

ДВА АРБЕНІНЫ

НАРОДНЫ АРТЫСТ БССР Р. ЯНКОЎСКІ Ў «МАСКАРАДЗЕ» Ў РУСКІМ ТЭАТРЫ БССР



У ПЕРШЫНЮ Р. Янкоўскі выступіў у ролі Арбеніна чатыры гады назад. Тады Арбенін амаль на ўсім працягу першага акта быў спакойны і паблажліва ўпэўнены. Зараз ужо з першай мінуты—безрадасная трывога «бродзіць» унутры яго, гоніць яго няведама куды і навошта. Ён і «сёння» шчаслівы. Гордая пяшчота праступае праз усю яго іронію, калі ён гаворыць Казарыну, што «заняты любоўю». Калі ён вучыць Звездзіча прыёмам любоўнай інтрыжкі і выслухоўвае яго прызнанні, Арбенін па прывычцы цынічны. На самай справе ён шкадуе князя: маўляў, адкуль табе ведаць, хлопчык, што гэта такое — жанчына, шчасце, каханне...

Калі з'яўляецца Ніна, ён спрабуе вытрымаць да канца «мужчынскі» паблажлівы тон, але, забыўшыся, механічна пагладжвае ручкі крэсла, як калі б гладзіў яе руку. Крыніца трывогі цяперашняга Арбеніна ў тым, што ён шчаслівы. Як бы ранейшы Арбенін ні пагарджаў светам, па-за гэтым асяроддзем ён — рыба на сушы. Яму патрэбна публіка, каб паказаць ёй вастрыню свайго розуму, сваёй мовы і каб пагарджаць гэтымі людзьмі. Зараз яму ўсё роўна — слухаюць яго ці не.

Учынкі Арбеніна ўсё больш пацвярджаюць, што ён неспакойны. Калісьці ён ратаваў Звездзіча проста так, ад добрага настрою, з Невядомым абыходзіўся, як з назойлівым, вульгарным блазнам. Не ўстрывожыўся ён нават тады, калі ўбачыў бранзалет у руках князя і пачуў яго расказ. Ён прыдзірліва, як ацэншчык у ламбардзе, узважваў акалічнасці і рабіў заключэнне, што Ніны тут быць не магло,—значыць, няма прычын хвалявацца. Зараз ён ратуе Звездзіча, нібы хоча ўлешчыць лёс. У яго размове з Невядомым цяпер няма і следу былой спакойнай фанабэрыі, ён глядзіць на бранзалет, як на гадзюку. А потым гоніць ад сябе сваю першую думку з сорамам і страхам.

Сапраўдны сэнс неспакою Арбеніна раскрываецца, калі ён чакае Ніну. Раней Р. Янкоўскага ў гэтых эпізодах забаўляла і кранала, што яго Арбеніну даводзіцца чакаць жонку, што ён мусіць быць цярплівым і лагодным. Сёння — сядзіць у крэсле, прыжмурыўшы вочы. Ён не толькі пакутліва кахае Ніну, але і верыць ёй. Гэта вера і ёсць прычына яго неспакою, разладу ў яго душы. Чым больш ён шчаслівы і чым больш верыць у Ніну, тым больш мучыць яго страшэнная несумяшчальнасць двух галасоў — веры і вопыту, розуму і пачуцця.

Ранейшы Арбенін Р. Янкоўскага быў (прынамсі, здаваўся сам сабе) шулерам, які трымаў банк у гульні з жыццём. Ён хацеў пабудаваць і зберагчы свой персанальны рай. Арбенін цяперашні — ігрок, які амаль супраць волі сваёй паставіў усё на адну карту ў ігры, дзе жыццё — банкаўшчык. Застаецца толькі чакаць...

Даведаўшыся, што Ніна была на маскарадзе і не бачачы на яе руцэ бранзалета, ранейшы Арбенін адразу вырашыў, што яму здрадзілі. Яму не патрэбны былі доказы і абвяржэнні. Ён хацеў прымусіць Ніну прызнацца —сагнуць яе, раздушыць, кінуць сабе пад ногі. Ён нават адкрыта фіглярнічаў.

Цяпер герою Р. Янкоўскага не да фіглярства. Ён не сумняваецца, што Ніна яму здрадзіла. Але яму вельмі хочацца, каб яна хоць на словах абвергла, пераканала яго. Урэшце — каб з крыкам гора (абавязкова з крыкам!) прызналася ва ўсім: тады можна будзе сказаць, што гэта быў лёс, ураган, самум, усё прайшло і больш не паўторыцца...

Далей, аж да фінальнай сцэны, ранейшы Арбенін усё больш упадабляўся Яга. Ён пераставаў быць эгаістам у звычайным сэнсе гэтага слова: ён не шкадаваў нікога, нават сябе. Ён распраўляўся з Нінай і Звездзічам таму, што так хацеў, і ў той жа час таму, што так патрабаваў закон «за зуб — два зубы». Гэта «пакорлівасць» ката антычалавечым законам давала яму магчымасць адчуваць сябе звышчалавекам.

У цяперашнім Арбеніне з другога акту таксама абуджаецца кат, але яму даводзіцца весці ўнутраную барацьбу з самім сабой. Насуперак яго, Арбеніна, эгаізму, яго філасофіі «мне отмщение и аз воздам», нешта ўнутры яго, вышэйшае за розум, хоча, каб ён пашкадаваў Ніну і нават Звездзіча.

Ранейшы Арбенін не чапаў Звездзіча толькі таму, што простае забойства для яго было помстай вельмі лёгкай, гуманнай—проста помстай, а не сцвярджэннем перавагі. Ён не быў здзіўлены, ён не быў абураны, не быў нават усхваляваны — ён віртуозна разыгрываў спектакль...

Сёння ў доме Звездзіча Арбенін як бы вымушаны распаляць сябе. Калі ён застаецца адзін і лёгка можа прыкончыць князя, не думка аб недастатковасці такой кары і яе прымітыўнасці спыняе яго. Нешта настолькі моцнае стрымлівае яго, што ён гатовы абвінаваціць сябе ў слабасці, у баязлівасці — толькі б не зрабіць тое, дзеля чаго прыйшоў... Гэтыя ваганні і слабасць (у каторы раз!) прымушаюць запытацца: а што, калі ён сапраўды маладушны, калі яго не хапае нават на сярэдняй рукі трагедыю, калі ён проста Грушніцкі ў ролі Пячорына, калі ўсё гэта «маскарад»?!

Сцэна з баранесай, якая прыйшла да Звездзіча,—адказ на ўсе гэтыя пытанні. Даведаўшыся, хто перад ім, Арбенін сапраўды здзіўлены, няхай на адно імгненне. Потым яго раптам захлынае такая хваля спачування да баранесы, болю, крыўды, горычы за яе, што ён забывае (няхай ненадоўга) аб сабе, сваім болі, крыўдзе і горычы. Здзіўляцца і нават спачуваць мог бы і Грушніцкі. А вось забывацца на сябе — на гэта здольны толькі вялікі, моцны, схільны да актыўнага дзеяння чалавек. Чалавечнасць Арбеніна (ды яшчэ ў такую хвіліну) нечаканая і для нас, і для яго самога.

Ці можна сказаць, што цяпер Р. Янкоўскі ідзе толькі ў глыбіню вобраза, робячыся цалкам творчым саюзнікам М. Лермантава? Шуканні мастака часам выглядаюць празмерна ілюстрацыйнымі да «тэзіса» пра забойцу, які паставіў сябе вышэй закона сумлення. У сцэне смерці Ніны Арбенін цяпер бязлітасны — і толькі. На прэм'еры яго бязлітаснасць была саркастычнай, у ёй нешта трыумфальнае — так ганарліва гучала ў ёй пераможнае самасцвярджэнне. Зараз Р. Янкоўскі, напэўна, адчувае, што такая трактоўка ўступіла б у супярэчнасць з тым, іншым вобразам, які ён стварае, і артыст прыглушае ранейшую яркасць і гучнасць фарбаў. У ім то праступае нейкі неспакой, то прарываецца нецярпенне — «хоць бы ўсё гэта хутчэй закончылася», то з'яўляецца стома і атупленне пачуццяў. Асноўны ж каларыт, агульнае ўражанне істотна не мяняюцца: як і на прэм'еры, ён застаецца чалавекам, цалкам занятым сваім каштоўным «я». Толькі стваральнік вобраза можа вырашыць, які будзе яго далейшы шлях у гэтай ролі. Але думаецца, што новы Арбенін павінен быць «заняты» Нінай больш, чым сабой. Можа ён і зараз павінен чакаць? Чакаць — а ці не абудзіцца ў Ніны перад абліччам смерці раскаянне? Чакаць — насуперак усяму...

Да з'яўлення Невядомага Арбенін быццам знемагае ад жадання таксама памерці за Нінай. Ён аўтаматычна рухаецца, гаворыць. Але варта ўслухацца ў гэтыя манатонныя інтанацыі, нераадолець дзіўнасць гэтых «несупадзенняў» паміж паўзамі і лагічным сэнсам слоў—і ўражанне мяняецца. Гэты Арбенін ужо не зусім нармальны, але важна не гэта, а чаму ён такі? Таму, што ўсё хістаецца, ён больш ні ў чым не ўпэўнены: ні ў вінаватасці Ніны, ні ў тым, што меў нейкае права караць, нават калі яна на самай справе была б вінавата. Са з'яўлення Невядомага Р. Янкоўскі іграе тое ж і гэтак, як на прэм'еры, хіба што ўносіць у самы фінал элемент надрыву. І тое, што было арганічна і пераканаўча раней, ніяк не «стыкуецца» з новым малюнкам ролі. Арбенін, якога іграе зараз Янкоўскі, можа звяр'яцець толькі таму, што ўбачыў сябе забойцам. Але разам з сабой ён убачыў забойцамі Невядомага, баранесу, Звездзіча, усё грамадства, усё тое жыццё, якое пераканала яго ў спрадвечнай сапсаванасці людзей, у эгаізме «я». Нам здаецца, што Р. Янкоўскі мог бы паказаць, што яго Арбенін наблізіўся да «бунту», хай сабе і з вялікім спазненнем, але да «бунту» супраць свету, які так выкрышталізаваў яго ж уласнае чалавечае «я».

І зараз гэты вобраз — выдатная работа акцёра. Але мы, гледачы, патрабавальныя: чым больш атрымліваем, тым больш хочам. Чатыры гады назад акцёр падарыў нам Арбеніна, за якога былі ўдзячны яму. Праўда, пры ўсёй яркасці і значнасці канцэпцыі, яна тады была быццам «нацягнута» на вобраз звонку, як стальны гарсэт. Цяпер вобраз стаў глыбейшы, больш складаны, чалавечнейшы. Тое, што можна назваць канцэпцыяй, прарастае знутры тэксту і з натуры артыста.

У. РУДАЎ,
К. ХАДЗЕЕЎ.



УСПЛЁСКІ ШЧЫРЫХ ПАРЫВАННЯЎ

Першае ўражанне ад ігры Алены Рынковіч — яна жыве на сцэне арганічна і натуральна. Ніколі не заўважыш «белых нітак» акцёрскай тэхнікі гэтай выканаўцы «вялікіх» і «маленькіх» роляў.

Яшчэ такі тонкі знаўца душы артыста, выдатны акцёр Дзмітрый Арлоў заўважыў, што ў вобразе Кацюшы Маславай («Уваскрэсенне» Л. Талстога) Рынковіч «лірычная і мяккая». Двума словамі ён вызначыў адну з галоўных рысаў, уласцівых многім вобразам, створаным Аленай Васільеўнай.

У «Традыцыйным зборы» яна іграе Лідзію Бялову. Немаладая, стомленая жанчына сустракае блізкага яшчэ з маладосці чалавека. З пяшчотай углядаецца Ліда ў вочы і мілыя рысы Максіма. З ім яна мерылася будаваць сваё шчасце. У інтанацыях артысткі, у яе голасе, ва ўсёй постаці— цеплыня пачуцця, не растрачанага за гады. Надзвычай светлая гэтая сціплая жанчына. Яна з тых, з кім заўсёды лёгка і цікава, проста і надзейна. Няма ў вобразе крыклівай дэкламацыі. Унутрана ўсё апраўдана. Артыстка «піша» яго сонечнай акварэллю.

Вобраз Бяловай можна вырашаць па-рознаму. Артыстка магла зрабіць лейтматывам ролі «ўвяданне», страту свежасці пачуцця і тужліва-сумную пакорлівасць перад няўмольным лёсам. А. Рынковіч абрала іншы шлях: яна сыграла вернасць пачуццю.

Па выканаўчай манеры вобраз Бяловай блізкі артыстычнаму вобразу Кацярыны («У мяцеліцу»). Глыбокі душэўны боль Кацярыны, растрывожанае сэрца, якое нельга супакоіць, і ціхі ўнутраны пратэст супраць агіднага ў жыцці...

Пакуты гераіні перададзены Рынковіч стрымана, без падкрэслена-надакучлівай вонкавай кідкасці. Форма вобраза ў артысткі заўсёды дакладная (рухі, міміка, жэсты). Яна не дамінуе, а гарманічна зліваецца з гераіняй.

Гераіні Рынковіч разнастайныя і, нават, нечаканыя. Яе Клава з «Лявоніхі на арбіце» і жонка Яраша з «Сэрца на далоні» — зусім не такія, як тыя, аб якіх мы толькі што гаварылі.

Этычнае і жыццёвае крэда Клавы — «папрацую ўмеру, пагуляю ўдосталь». Яе эстэтычны густ выяўляецца ў тым, каб ногі не запэцкаць «гноем» і каб рукі былі, як у стыляжнай «модніцы», без мазалёў. Артыстка іграе без націску, хаця вобраз набывае пэўнае сатырычнае гучанне. Паступова выяўляе артыстка «зерне» ролі. Перад намі — душэўна спустошаная жанчына, якая ў сваёй мяшчанскай абмежаванасці не ўмее адрозніць сапраўдныя каштоўнасці ад уяўных.

А. Рынковіч — артыстка з разнастайнай мастацкай палітрай, у якой і сакавітыя, сонечныя фарбы, і ўмельства «адкрываць» сумненні, трывогі, незадавальненне гераінь сваім лёсам. Да іх яна ставіцца, як добры і чулы чалавек, які хоча дапамагчы ім пераадолець ваганні, знайсці сваю дарогу ў жыцці.

А ці можна іграць Кацюшу Маславу «лірычнай і мяккай»? Так, можна. Гераіня Талстога знявечана ілжывай мараллю. Але сэрца яе адкрыта для праўды і хараства. Кацюша — Рынковіч не пакараецца лёсу, не мірыцца з брудам агіднага, нясцерпнага існавання. Толькі артыстка перадае свой пратэст не актыўна, а стрымана, ціха, з бясконцай горыччу. Яе Маслава нават у найбольш вострых, драматычных сітуацыях не траціць гонару і прывабнасці рускай жанчыны.

Гераіня рамана іранічна, з пагардай ставіцца да «пакаяння» Нехлюдава. Артысткі часта іграюць гэтую сцэну рэзка, востра, даводзячы Кацюшу да гнеўнага сарказму. Рынковіч і тут не «выпадае» з абранага ёю плана сцэнічнага ўвасаблення вобраза.

Некаторыя крытыкі дакаралі Рынковіч за тое, што яе Вышнеўская з «Даходнага месца» не грацыёзная, выконваецца не ў звыклым стылі. Але гэта не загана, а пошукі «свайго» вобраза. Няроўны шлюб, усведамленне таго, што муж — царскі чыноўнік, прайдзісвет, хабарнік — прыводзяць Вышнеўскую да расчаравання ў яе сціплых, але сумленных жыццёвых ідэалах. Яна не бачыць выйсця з цяжкага становішча, у якое трапіла. Ці адчуваецца гэта ў сцэнічным вобразе? Так. Магчыма, што трагічнасць лёсу Ганны Паўлаўны перададзена не прасталінейна, яна нясе гэтую трагедыйнасць у другім плане. Гераіня Рынковіч не здольна горача змагацца за сваю праўду.

Артыстка шукала ў вобразе ўласныя акцэнты. І знайшла іх, адпаведна са сваёй творчай індывідуальнасцю.

Крытыка мела падставу дакараць рэжысуру спектакля «Апошняя ахвяра» ў пэўнай плакатнасці, аднапланавасці і мастацкай збедненасці камедыйных персанажаў, абмежаванні іх «антуражнай» функцыяй. Гэта сапраўды так. І ўсё ж А. Рынковіч, верная сваім прынцыпам і густу, імкнулася прыўзняцца над кволасцю творчай задачы, якая перад ёй была пастаўлена рэжысурай.

У незайздроснай ролі, якая нададзена цётцы Юліі Тугінай у «Апошняй ахвяры», Рынковіч знаходзіць сваё «зерне» — яна дамагаецца даверлівасці Юліі і Фрола Прыбыткова падкрэсленай мяккасцю інтанацыі. Яна зусім шчыра спрабуе пераканаць іх у высакароднасці намераў інтрыганкі і зводніцы, прагнай прыжывалкі. Зразумела, цяжка знайсці прынцыпова новае вырашэнне «службовага» персанажа ў інтрызе камедыі. Але пакарае здольнасць Рынковіч да пераўвасаблення, самабытнага рэалістычнага «почырку».

А. Рынковіч не пагарджае і «маленькімі» ролямі. Яна — дастойны прадстаўнік ансамбля купалаўскага тэатра. У тэатральнай студыі, якую артыстка скончыла, яе вучылі Я. Міровіч, Л. Літвінаў, В. Галіна, Л. Рахленка — выдатныя майстры сцэны. Тут, у студыі, у будучай заслужанай артысткі рэспублікі выхавалі пачуццё ансамбля, умельства ўзаемадзейнічаць з партнёрамі, сціпласць і працавітасць. Яна жыве на сцэне «жыццём чалавечага духу», не супрацьпастаўляе сваё разуменне гераіні «звышзадачы» спектакля. Рэжысёрам лёгка працаваць з Рынковіч, якая пазбаўлена эгацэнтрызму, самаўлюбёнасці, умее крытычна ставіцца да таго, што робіць.

Апошнія творчыя ўдачы — Бялова і Глафіра Фірсаўна — гавораць аб шырокіх магчымасцях Алены Рынковіч і аб тым, што яна знаходзіцца ў добрай акцёрскай форме.

М. МОДЭЛЬ.

Паэтычная ПАВЕРКА



Антон БЯЛЕВІЧ

ЮНАЦКАЙ ДУШЫ ГАЛАСЫ

По травах, крыніцах і рэках,
Па красках вясновай красы
Каціла вячэрняе рэха
Юнацкай душы галасы:

— Дубровы і рэкі мне трэба,
І нівы з калоссем тугім;
Высокае, чыстае неба
І яснае сонца на ім;

І светлая ў лесе палянка,
Якая развее нуду;
І тая дзяўчына-бялянка,
З якою ў суніцы прыйду;

І дождж грыбасейны, і вецер,
І вішні даспелае смак;
Прыціхлы, прытомлены вечар
І ранак — бадзёры юнак;

Спацелы на поплаве поўдзень,
Што сена складае ў стагі;
І песень, і радасці поўнай,
І воблачка светлай тугі;

І ясныя думы і мары,
І новы нязведаны шлях;
І самы надзейны таварыш —
Вялікага Леніна сцяг.

ШАНОЎНА Я Ў СЭРЦЫ НЯСУ

Душы і сэрцу зразумелы
Зямлі жывыя галасы...
Я гавару з бярозай белай,
З спелай хваляй паласы,
З яе тугімі каласамі

І са званочкамі ільноў.
Я гаварыць магу з лясамі,
З вятрамі, з гулам перуноў,
З травою, з краскамі на лузе,
З крыніцамі і плынню рэк...
Жыву ў надзейным я саюзе
З табою, мой дваццаты век:
З тваёй уцехай і жальбою,
З турботай, з радасцю тваёй.
Пляччо ў пляччо іншоў з табою,
Іду пад сонцам і зарой.

Не толькі гэтую даліну,
Яе жыццё, яе красу,
А ўсю бязмежную краіну
Шаноўна ў сэрцы я нясу.

Зялёнаю далінай гэтай,
Чаромхай белай над ракой —
Я знітаваны з белым светам,
З маёй Радзімай дарагой.

СОНЕЧНЫ ДОМ

Мой ліст папяровы яшчэ не засеяны
Радкамі жывымі, натхненнем жывым.
Нямы ён і голы, як дом не заселены,
Ні гукаў, ні песень у доме пустым;

Ні смеху, ні ўцехі, ні спрэчкі заўзятае,
Ні сваркі вялікай, ні сваркі малой.
Не пахне ні стравай, ні моцнаю мятаю,
Ні венікам новым, ні кнігай старой.

А трэба ўсяліць мне пачуцці юначыя,
Жывыя натуры і сэрцы гарачыя
У кожны пакойчык — утульны радок,
Каб людзі на ўласныя вочы пабачылі,
Адчулі высокае ліній ток.

Праходзіць праз крой маю гэтая лінія,
Яе незгасальны праходзіць напал
Душою і сэрцам яшчэ я не выліняў,
Яшчэ мне ў дарозе не час на прывал.

І будзе мой ліст папяровы засеяны
Жывымі радкамі, натхненнем жывым.
І быццам у доме, так будуць паселены
Работнікі шчырыя ў вершы маім.

КУЗНЯ

Хто сказаў, што кузня ролю адыграла,
Што не трэба кузні селавой?..
А яна нам добра коней падкавала,
А яна лямех з нарогам знітавала,
Плуг зрадніла ў полі з баразной.
Кузня наша ў ролі баявой.

Трэба нацягнуць на кола шыну, —
Босым кола ў кузню павялі.
Трэба падлячыць вам трактар ці машыну, —
У кузні іх падлечаць кавалі.

Вілак папрасіў чыгун у вашай печы,
Жар у печы просіць качаргі:
— Выручай, каваль...
Ён скажа: — Забяспечым.
Зробім, цётка.
— Дзякуй, дарагі.

І выходзіць цётка весела за дзверы.
— Забягу я заўтра раніцой...
Са шчарбінамі лязо старой сякеры,
Не ўгрызе карчажыны крывой.

За сякеру вы ды ў кузню:
— Калі ласка,
Падлячы, Шчарбатая зусім...
Ён сякеру — ў жар.
Крыху па ёй пляскаў
На кавадле молатам малым.
Адцягнуў лязо. Яно, як брытва тая:
Рэж паперу, твар свой пагалі.
Залатыя рукі. Праца залатая.
Трэба кузня! Трэба кавалі!

«ДУХ МАГУТНЫ, ВЯЛІКІ І ШЫРОКІ»

Да 160-годдзя з дня нараджэння Роберта ШУМАНА



«Духам магутным» Роберта Шумана назваў вялікі Стасаў. Мінаюць гады, і мы пераконваемся, што так яно і ёсць. Цяпер на беларускай канцэртнай эстрадзе і ў студэнцкіх выступленнях усё часцей гучыць музыка выдатнага кампазітара, пашыраецца і паглыбляецца знаёмства з непаўторным вобразным светам яго творчасці. Узышоўшы як зорка на музычны небасхіл пасля таго, як яго пакінулі вялікія Вебер, Бетховен, Шуберт, ён смела развіў лепшыя здабыткі папярэднікаў і даў свету дыяменты хараства. Яго мова і змест выказванняў горача ўспрымаюцца моладдзю новых пакаленняў. Смела можна сцвярджаць, што ён пісаў і для сучаснікаў, і для будучыні.

Цікава, што крытыка аднадушна адзначала ў шуманаўскіх творах і «нейкую славянскую шырыню, якуюсьці рэзкую смеласць абрысаў, нейкую высакародную зухаватасць, нейкі глыбокі і магутны смутак, які, бывае, дзівосна нагадвае пануючы тон рускай народнай песні» (Ярош). І гэта таксама пашырае граніцы ўплываў і «поле ўздзеяння» Роберта Шумана на слухачоў. Можна многа гаварыць пра тое, як уважліва і любоўна ставіліся да яго музыкі і асобы выдатныя карыфеі славянскіх краін.

Вярнуся да таго, што ў Беларусі ў апошнія гады шырока прапагандуецца Шуман. Прафесіянальныя артысты і студэнты звяртаюцца да яго па ўнутранай патрэбе, па закліку сэрца.

Інструментальная і вакальная музыка гэтага песняра чалавечнасці і драматызму жыцця знаходзіць цікавых інтэрпрэтатараў і ўдзячных слухачоў. Мне давялося перапісвацца з Дзмітрыем Шастаковічам. Расказваючы пра зробленую ім аркестроўку Канцэрта для віяланчэлі з аркестрам Шумана, ён прызнаўся, што часам, чытаючы партытуру Канцэрта, «так і хоча ўзяць аловак і выпраўляць...» Гэта ён зрабіў з незвычайным тактам і мастацкай павагай да арыгінала. І старая музыка, вядомая, здаецца, нам, віяланчэлістам, да драбніц, заззяла свежымі фарбамі, адкрываючы нам глыбіні мудрага і заўсёды па-юнацку рамантычнага чалавека, усхваляванага і адкрытага радасцям жыцця і яго драматызму.

За дваццаць пяць гадоў дзейнасці Шуман напісаў 150 твораў для розных інструментаў, ансамбляў, голасу, хору, аркестра... І для выканаўцаў магчымасць разгарнуць старонкі гэтай багатай музычнай літаратуры — шчаслівы выпадак далучыцца да яснай гармоніі і паглыбіцца ў супярэчлівы і разумны свет яркіх эмоцый. Нават калі б ён даў аднаго толькі свайго «Манфрэда», імя Шумана не было б забыта. А «Каханне паэта»! Гэтая споведзь усттрывожанага сэрца, якое прагне шчасця, і нібы падказвае нам, колькі прасветленых пакут і асалоды нясе каханне, як яно ўзнімае чалавека і гартуе яго душу. Наватарскі характар творчых шуканняў, які так адчуваецца і дагэтуль, вывучаецца і кампазітарамі, і выканаўцамі.

Значны плён давала і педагагічная дзейнасць Шумана, які ў свой час быў дырэктарам кансерваторыі ў Лейпцыгу. Школа навучання музыкантаў карыстаецца яго вопытам і ўрокамі, бо ён адстойваў перадавыя метады выхавання мастака. Ці ж выпадкова, што настольнай, як кажуць, застаецца ў нас славутая кніжка Шумана «Жыццёвыя правілы і парады маладым музыкантам». Сталасць тэарэтычнай думкі кампазітара-практыка выклікае ў нас змястоўны роздум і падказвае карысныя настаўніцкія хады ў вучэбным працэсе. І яны — гэтыя ўрокі майстра — тым больш пераканаўчыя, што яго жыццё і творчасць даюць прыклад гарманічнага суладдзя асобы і мастака, віртуоза і шукальніка.

Не магу не сказаць, што Шуман — адзін з самых любімых дзецьмі кампазітараў, а яны — самыя чулыя да праўды і хараства ў музыцы людзі. Творы «Вясёлы селянін», «Першая страта», «Смелы коннік», «Дзед Мароз» і іншыя абавязкова ўваходзяць у рэпертуар маленькіх артыстаў, якія спрабуюць асэнсаваць знаёмыя матывы жыцця ў музыцы празрыстай і зразумелай. Між іншым, свой «Дзіцячы альбом» П. Чайкоўскі стварыў пад уражаннем «Альбома для юнацтва» Шумана.

Жыццё і творчасць гэтага таленту — прыклад самаахвярнага служэння высокай мэце. Яго біяграфія з тых, якія даюць матэрыял для кнігі «Жыццё выдатных людзей». Такімі ганарыцца культура. Такім удзячную памяць дораць нашчадкі.

Станіслаў МАДОРСКІ.

ЁН ЛЮБІЎ ЖЫЦЦЁ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра ЖЫЛКІ



Сёлета чытачы і аматары беларускай савецкай паэзіі шырока пазнаёміліся з творчасцю Уладзіміра Адамавіча Жылкі — нядаўна выйшла з друку яго кніжка «Вершы» са змястоўнай прадмовай Уладзіміра Калесніка і паэтычная падборка ў майскім нумары часопіса «Полымя».

Нарадзіўся Уладзімір Жылка 27 мая 1900 г. у вёсцы Макашы, якая знаходзіцца ў 15 кіламетрах ад станцыі Гарадзея (Нясвіжскі раён, Мінскай вобласці). У 1914 годзе скончыў мястэчковае вучылішча ў Міры і пераехаў у Мінск да бацькоў, якія перабраліся да таго часу ў горад з усёй сям'ёй. З Мінска юнак едзе ў Багародзіцкае сельскагаспадарчае вучылішча Тульскай губерні. Пасля Вялікага Кастрычніка працуе аграномам на Міншчыне. У часы белапольскай акупацыі ён цесна звязаны з Міхасём Чаротам — падпольшчыкам-рэвалюцыянерам. У гэты час Уладзімір Жылка цяжка захворвае на сухоты і перабіраецца да сваякоў, пад Гарадзею. Рыжскі мір падзяліў Беларусь папалам: хворы паэт застаўся ў Заходняй частцы нашай краіны. Крыху ачуняўшы, ён наладжвае сувязь з прагрэсіўнай беларускай прэсай у Вільні, друкуецца ў альманаху «Беларускія ведамасці» і газеце «Наша думка», якія выдаваў і рэдагаваў гісторык і літаратуразнаўца Максім Гарэцкі. А пасля — праца ў Вільні, пераезд да сваякоў у Каўнас (Літва), пазней у Латвію, дзе вучыўся ў Дзяржаўнай беларускай гімназіі ў Дзвінску (Даўгаўпілс). Адтуль ён накіроўваецца ў Прагу. Чэхаславацкі ўрад вызначыў некалькі стыпендый для заходнебеларускай моладзі, і Уладзімір Жылка скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Карлава універсітэта.

У 1926 годзе Ул. Жылка вяртаецца ў Мінск. Яго прынялі ў Мінскую філію «Маладняка». Трэба сказаць, што з 500 членаў гэтай арганізацыі, якія знаходзіліся ў Мінску, Ленінградзе, Маскве, Смаленску, у беларускіх акруговых гарадах, вышэйшую адукацыю мела нязначная частка людзей. Таму да Ул. Жылкі, як высокаадукаванага чалавека, цягнулася наша літаратурная моладзь і атрымоўвала ад яго цёплыя і карысныя парады, таварыскую падтрымку. Асабліва гэта праявілася ў другой палове 1927 года, калі паэт працаваў у газеце «Звязда». Амаль праз кожныя дзесяць дзён выходзіла старонка «Літаратура-крытыка-мастацтва».

У пачатку лістапада 1927 года я разам з Сяргеем Дарожным і Сцяпанам Ліхадзіеўскім прыйшлі ў рэдакцыю газеты «Звязда». Мы прынеслі Ул. Жылку свае вершы. Дзень быў дажджлівы, хмурны, але ў рэдакцыйным пакоі было светла, цёпла і ўтульна.

Паэт сядзеў у накінутым на плечы паліто. Яму нездаровілася. На стале ляжаў стос карэктурных адбіткаў. Наша гаворка закранула апошнія літаратурныя навіны. Хутка мы сталі чытаць свае вершы. Ул. Жылка рабіў трапныя і шчырыя заўвагі, і так далікатна і асцярожна, што нам не давялося чырванець за свае недапрацаваныя радкі. А колькі ў мяне было радасці, калі мой верш пасля перапрацоўкі паэт ухваліў, прапанаваў да друку.

Хвароба давала сябе знаць. Паэт пакінуў працу ў рэдакцыі, лячыўся. Яго ўжо рэдка можна было сустрэць на вуліцы або ў Доме пісьменніка. Памёр ён ад сухотаў 1 сакавіка 1933 года.

Хворы, зняморжаны паэт, знаходзячыся ў пачатку дваццатых гадоў у глухой вясковай мясцовасці, акупіраванай белапалякамі, не мірыўся з пакутлівай рэчаіснасцю і палымяным словам клікаў да барацьбы:

Хлопцы, хлопцы— на змаганне!
Гэй, крыўдзіцель, вораг — прэч!
Нездарма каваў я зрання,
Нездарма навостран меч.

Паэт верыў, што нават тады, калі яго не стане, яго праца не прападзе дарма:

Мой меч зіхціць непераможны, востры.
Змагуся сам — дык сотням перадам.

Вяртанне на радзіму, кіпучае жыццё маладога Мінска, новае літаратурнае асяроддзе будзілі ў душы паэта вясеннія настроі і матывы, прымушалі забыцца на цяжкую хваробу:

Іду я па росным зялёным каберцы,
І песня ад шчасця ў знямозе нямее,
І сэрца, як сонца, і сонца, як сэрца,
Сусветнае сэрца гарыць, палымнее!

Творчасць Ул. Жылкі напоўнена хараством любві да чалавека і прыроды, прасякнута рамантычным узлётам, няспынным пошукам праўды і шчасця.

Жыццё яго было вельмі кароткім. Творчая спадчына распылена. Нязначная частка яе знойдзена ў бібліятэках і архівах. Вершы Ул. Жылкі друкаваліся ў прагрэсіўным і падпольным друку ў Вільні, у пражскіх беларускіх выданнях. Кніжкі «Уяўленне» (Вільня, 1923), «На ростані» (Вільна, 1924) былі абяскрылены жорсткай цэнзурай.

Зборнік вершаў «З палёў Заходняй Беларусі» (Мінск, 1927) прынёс паэту вялікую радасць. Лірыка Ул. Жылкі атрымала заслужанае і пачэснае месца ў нашай паэзіі.

Будзем спадзявацца, што пасля зборніка «Вершы», які днямі выйшаў з друку, чытачы ўбачаць больш поўнае выданне паэта. Яно неабходна не толькі літаратуразнаўцам і гісторыкам, але і шырокаму колу чытачоў.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Яраслаў ПАРХУТА

ЗОСЯ

Лірычная аповесць





I.

Здаецца, яшчэ ўчора на клёнах была лістота звычайнай — зялёнай, з ледзь прыкметнай барвінкай у тонкіх пражылках. А сёння—дзіва! Яна, тая лістота, страціла свой спакойны колер і набыла больш трывожны—амаль што крывава-чырвоны. І пражылкі на кожным лістку гарэлі набрынялымі бурачковымі венамі...

Сяргей Пятровіч расчыніў акно, паглядзеў уніз, і на сэрцы стала самотна: за ноч лістапад укрыў дол залацістым, шорсткім дыванам.

— І мы старэем,—уздыхнуў Сяргей Пятровіч і, здзіўлены такім нечаканым прызнаннем, азірнуўся, нібы спалохаўся, што яго можа хто-небудзь пачуць.

Але ў пакоі ён быў адзін. Па-ранейшаму на стале грувасціліся стосы кніг і падручнікаў. Трэба было яшчэ ўчора ўсё ўпакаваць, аднесці на пошту і адаслаць дадому. Але ён не зрабіў нават і спробы. І ўсё з-за той нечаканай сустрэчы...

II.

...Больш-менш уладкаваўшы свае сталічныя справы, Сяргей Пятровіч вырашыў крыху адпачыць ад дзённых турбот, прайсціся па горадзе, падыхаць свежым паветрам. Паволі крочыў праспектам, як нечакана яго аклікнуў жаночы голас:

— Сяргей! Хвілін пяць іду за табой і думаю: ты гэта ці не ты?

Глянуў на жанчыну і не паверыў сваім вачам. Перад ім стаяла яна, Зося. Здзіўлены гэткай нечаканасцю, не мог знайсціся, што сказаць. А яна ніколечкі не збянтэжылася, весела загаварыла:

— Колькі год, Сярожа! Колькі год!..

Ён стрымана адказаў:

— Гадоў дваццаць, мабыць...

Яны стаялі на тратуары, замінаючы іншым.

— Мо адыдземся крыху?..—сказала Зося.

Цяпер ужо можна было гаварыць без перашкод, і Зося то распытвала яго, то расказвала аб сабе. А ён—больш слухаў яе, чым гаварыў. У ім нібы змагаліся два чалавекі. Адзін—сталы і разважлівы, помнячы тое даўняе, крыўднае, хацеў спаслацца на занятасць, развітацца і пайсці сваёй дарогай, другі—шчыры і даверлівы, як некалі, хацеў распытваць, распытваць... Але калі Зося дастала з сумачкі фотакартку, з якой пазіраў юнак, як дзве кроплі вады падобны на Хамяка, Сяргей Пятровіч сказаў, нават нечакана для сябе:

— Прабач. Я павінен ісці...

Але ні па дарозе ў гасцініцу, ні ў гасцінічным пакоі не мог пазбавіцца тае неадчэпнай узрушанасці. Не пакінула яна яго праз увесь доўгі вечар. Хадзіў узад-уперад, смаліў цыгарэту за цыгарэтай і думаў: «Няўжо гады не сцерлі таго, што было некалі? Няўжо я кахаю яе?..»

III.

...Як кінакадры, усплылі тыя далёкія дні, якіх не выкінеш з жыцця, якія не-не і напомняць аб сабе сваёй бязлітаснай праўдай.

Усю школу прывялі тады да ракі, дзе будавалася калгасная электрастанцыя. Разбілі на групы. У кожнай—адзін хлопец і чатыры дзяўчыны. Ім, дзесяцікласнікам, даверылі самую складаную справу—рабіць абшыўку плаціны. Абавязкі ў групе размеркавала Зося. Яна сказала:

— Мы будзем вазіць дзёран, а ты прышывай яго калочкамі да землянога насыпу.

І ён прышываў. А дзяўчаты вазілі. Узвальвалі дзве-тры дзярніны на тачку і напераменкі кацілі тую тачку перад сабой па хісткім дашчаным насціле туды, дзе, укленчыўшы, працаваў Сяргей.

Спачатку ён моўчкі рабіў сваю справу і не думаў, што цягаць тачкі—не дзявочая работа. А калі Зося, зрабіўшы чарговы рэйс, на хвіліну спынілася ля Сяргея, стомленая і расчырванелая, яму стала раптам сорамна.

— Слухай!—усхапіўся ён.—Давай памяняемся! Ты—забівай, а я—вазіць буду...

І Сяргей, каб неяк згладзіць сваю віну перад дзяўчатамі, не даваў ім нават узяцца за тачку. А яны ад няма чаго рабіць неўзабаве разбегліся па квяцістым лузе. Хто куды.

— От стракозы!—сказала Зося.—Што дзеці!..

Сяргей бачыў, як загарэліся каштанавым агнём Зосіны вялікія вочы, і яму захацелася раптам сказаць ёй што-небудзь незвычайнае, чаго не гаварыў яшчэ нікому.

— Зося...

А яна паднялася з зялёнай дзярніны, і,нібы ў прадчуванні якой бяды, прашаптала:

— Не трэба... Сярожа...

Ды ён ужо не слухаў яе:

— Я табе... во які ахапак язьміну нарву!.. Як будзем ісці дадому...

— Язьміну?—з палёгкай уздыхнула Зося. — Я люблю... язьмін...

Толькі язьміну Сяргей так і не нарваў у той дзень.

Заставалася ўкласці некалькі дзярнін. Але ўжо не было пад рукою нарыхтаваных. І ён вырашыў нарэзаць іх на бліжэйшым грудку.

Помніць Сяргей, як лапата бразнула аб нешта цвёрдае. Бразнула невымоўна гулка. І ў гэты момант рвануўся вогненны слуп зямлі, аглушыў, асляпіў вочы. І Сяргей патануў у цемры, у невядомасці.

IV.

...Не, яго ніхто не будзіў. Неяк сама па сабе, паволі пачала вяртацца дрыготкая свядомасць. А разам з ёю—і боль. Боль ва ўсім целе. Нясцерпны, востры. Хацеў падняць руку, каб пакратаць забінтаваны твар, але рука не слухалася яго.

Як малатком стукала ў скронях: тук-тук! тук-тук! «Сэрца,—падумаў Сяргей.—Гэта маё сэрца...» Ляжаў і слухаў стук свайго сэрца, баючыся варухнуцца. Здавалася, прайшла цэлая вечнасць, пакуль сабраўся з сіламі і прашаптаў засмяглымі губамі:

— Дзе я?..

Пачуўся далёкі-далёкі, але да драбніц знаёмы голас:

— Сярожанька! Міленькі! Табе нельга размаўляць. Супакойся...

— Зо-ося?—перасільваючы боль, запытаў Сяргей і зноў праваліўся ў чорнае бяздонне.

V.

...Назаўтра, здаецца, ці днём пазней, Сяргей зноў пачуў Зосін голас, але не такі ўжо трывожны—весялейшы, з прыкметнымі ноткамі бадзёрасці. Яна сядзела ля яго ложка і супакойвала:

— Галоўнае, Сярожа, што вочы засталіся. Хірург гаварыў, асколкаў сорак дасталі. Але ты не адчайвайся... Усё будзе добра...

Хоць ён адчуваў сябе лепш, але па-ранейшаму смылела ўсё цела: і грудзі, і рукі, і ногі. А галава была нібы чужой, нібы на яе ўзвалілі неверагодны цяжар і ён прыціскаў яе да ложка, не даючы магчымасці хоць крыху ўзняць з падушкі. Да таго ж былі забінтаваны вочы.

VI.

Ішоў час. З кожным днём Сяргей адчуваў сябе ўсё лепш і лепш. Раны ад асколкаў тае праклятае міны, што столькі год, затаіўшыся, праляжала пад дзёрнам на прырэчным грудку, паволі зажывалі. Можна ўжо было крыху пахадзіць, і Сяргей радаваўся кожнай такой магчымасці, адчуваючы, як вяртаецца да яго былая сіла.

І вось аднойчы прыйшла сястра і павяла Сяргея з палаты. Кудысьці доўга ішлі, кагосьці чакалі. Потым яго пасадзілі ў крэсла і асцярожна знялі павязку.

— Ну, як? — ціха спытаў нехта.

Сяргей маўчаў. З цемрадзі нясмела, нібы здалёк, стала прабівацца ледзь прыкметная шэрань. Яна гэтак жа ледзь прыкметна расла, святлела і, нарэшце, пачалі праяўляцца контуры пакойчыка. А калі з невялікага акенца palілося вясёлае і такое жаданае святло, Сяргей ад хвалявання і радасці крыкнуў:

— Доктар! Я бачу вас, доктар!..

Але радасць была заўчаснай.

VII.

Ён гэта зразумеў, калі знялі швы. Зірнуў у люстэрка і спалохаўся не на жарты: увесь твар быў пакрамсаны чырвонымі пісягамі. Асабліва страшным быў шрам, што спаўзаў па шчацэ ад правага брыва наўскасяк да падбародка. Сіні, шырокі, ён, здавалася, рассякаў твар і рабіў яго не то злым, не то смяшлівым.

Сяргей сцяў зубы і ў першы раз падумаў: каб хоць не прыйшла Зося.

Але яна ўзяла і прыйшла. І прыйшла не адна, а з усім былым дзесятым, з класным кіраўніком, з кветкамі і падарункамі... Уляцела і крыкнула з парога:

— Сярожа! Віншую! З атэстатам сталасці!..

Сказала і асеклася. Доўга глядзела на яго, нібы не верачы таму, што ўбачыла, падышла бліжэй, утаропілася цёмнымі вачыма ў яго твар і не вытрымала—кінулася скрозь прыцішаны гурт і знікла за дзвярыма.

Сяргей ляжаў, як нежывы. Ён не чуў, што гаварылі сябры, што гаварыў настаўнік, калі той уручаў яму атэстат сталасці, не адчуваў, здаецца, і поціску іх рук.

VIII.

...Яму не шанцавала з самага маленства. Рана памёрла маці, яшчэ перад вайной, пакінуўшы яго, падшыванца, адзін на адзін з бацькам.

А тут — фашысцкая навала. Бацька стаў партызанам, а Сяргей перайшоў жыць у суседнюю вёску да бацькавай сястры.

У цёткі пяцёра сваіх ратоў, і пракарміць іх у дні ліхалецця было не так лёгка. Але неяк жылі, перакідаліся з бульбы на квас, радуючыся, што фашысты толькі час ад часу, ды і то ненадоўга, наведвалі іхнюю вёску — баяліся гэтага глухогаляснога кутка.

Часам заходзіў бацька, прыносіў які-небудзь гасцінец — ці то акраец хлеба, ці кавалачак сала, загорнуты ў зрэбную анучку, і супакойваў:

— Усё перамелецца! І на нашай вуліцы будзе свята!..

А перад самым прыходам сваіх яго не стала. Помніць Сяргей: раніцою нехта ўляцеў у хату і загаласіў:

— За вёскаю... у жыце... партызан забіты!..

Бегла тады цётка з дзятвой і прыгаворвала:

— Няўжо гэта мой? Няўжо мой?..

А Сяргей, калі ўбачыў яго, распластанага ля палявой дарогі, сярод паламаных сцяблін жыта і пажоўклай валошкі, анямеў...

IX.

У першую ж пасляваенную восень цётка павезла Сяргея ў райцэнтр і ўладкавала ў дзіцячы дом. Сяргей не крыўдаваў на яе: дзядзька ж вярнуўся з вайны інвалідам, і лішні чалавек у сям'і многа значыў у той час. Да таго ж у дзетдоме і кармілі, і апраналі, і можна было працягваць перарваную вайной вучобу.

У тым сіроцкім доме Сяргей упершыню і сустрэў Зосю.

Зося была здольнай, акуратнай вучаніцай. Але неяк старанілася і чужых, і сваіх. Была негаваркой. Толькі пазней яна ўсё часцей і часцей рабілася сама сабой. І ў такія хвіліны яе вочы, як два спелыя каштаны, гарэлі вясёлым, іскрыстым агнём. І Сяргей міжволі любаваўся гэтымі вялікімі, дзіўнымі вачыма. Адна акалічнасць іх зрабіла, здаецца, сапраўднымі сябрамі.

Гэта было ў дзевятым класе. У выхадны дзень яны дамовіліся схадзіць у кіно. І калі пасля вячэры ўзялі кірунак у бок даўжэзнага барака, што служыў тады гараджанам раённым Домам культу-

ры, іх запыніў аднакласнік па мянушцы Хамяк — маленькі, з пляскатай, нібы прышчэмленай дзвярыма, галавой. Калі ён што-небудзь жаваў, а рабіў гэта нават у сне, то запіхаў за шчокі, здаецца, цалюткі бохан. І яны раздуваліся, як мячыкі...

Запыніўшы Сяргея і Зосю сярод дарогі, гэты Хамяк ні з таго, ні з сяго прашамкаў:

— У кіно пойдзеш са мною, а не з гэтым...

— Чаму? — здзівіўся Сяргей.

— Бо мне... так хочацца, — Хамяк пагражальна надзьмуў свае мячыкі-шчокі і працягнуў у бок Сяргея руку. — Аддай білет...

Сяргей не стрываў і ўляпіў яму аплявуху. Хамяк ад нечаканасці адскочыў і нарабіў ляманту:

— Байструк! Хуліган! Ты мяне ўспомніш яшчэ! — закрычаў ён і кінуўся ў бок галоўнага корпуса.

— Скардзіцца пабег, — сказала Зося і засмяялася. — А ты малайчына, Сярога!..

X.

...Найвялікшай пакутай для Сяргея былі ночы, калі заставаўся адзін па адзін са сваімі думкамі. У галаву тады лезла чорт ведае што, не давала спакою.

А ў тую ноч ён нават не змаргнуў вокам, да раніцы прастаяў ля акна. І толькі тады вярнуўся да рэчаіснасці, калі раніца ўскаціла на пагорак, што ўзвышаўся за бальнічным гарадком, гарачае сонца. Яно, тое сонца, аж зайшлося праменнямі, мяккімі, як рукі немаўляткі. І Сяргей чамусьці абрадаваўся, падстаўляў тым промням-далоням твар і ўсміхаўся, адчуваючы на сабе іх пяшчотную цеплыню.

Гэтак радаваліся і яны з Зосяю, калі, парушыўшы правілы дзятдомаўскага жыцця, пабеглі яшчэ зацемкам на бераг ракі, каб першымі сустрэць нараджэнне новага дня. Сядзелі на мурожнай траве, накрыўшыся Сяргеевым пінжаком, і чакалі сонца. А калі яно наліло зосіны вочы густым золатам, яна, зачараваная, сказала:

— Усё жыццё вось так пражыць бы...

XI.

«А што сёння скажа? І ці прыйдзе?» — падумаў Сяргей.

Зося прыйшла. Пад вечар. Не ўляцела, як у той раз, у палату, а зайшла, асцярожна стала ля дзвярэй, нібы чаго баючыся.

— Сяргей! — ледзь чутна сказала яна. — Я развітацца... Еду ў інстытут...

Як ён разумеў Зосю ў той дзень! Помніць, падумаў тады: «Чаму тая праклятая міна не напавал...» І адвярнуўся, каб не бачыла яго ўстрывожанага знявечанага твару. Толькі праз хвіліну прамовіў:

— Шчаслівай дарогі, Зося...

XII.

Спачатку Сяргей прымушаў выкінуць з галавы ўсё, што было хоць крыху звязана з Зосіным імем. Але — не мог. Не-не — і перад ім з'яўляліся каштаны яе вачэй, чуў яе голас. І Сяргею рабілася не па сабе, быццам адчуваў якую віну перад ёй. І пачынаў дакараць сябе. «Не, думаў ён, яна паехала не назаўсёды. Яна прыедзе! Хоць і не піша... Прыедзе!..»

Гады ішлі, а Зося не прыязджала. Сяргей завочна закончыў інстытут, стаў працаваць. Спачатку настаўнікам, потым — дырэктарам. У той школе, дзе некалі яны вучыліся. Прызнацца, згубіў было ўжо надзею, што калі-небудзь сустрэне яе. І вось...

І вось аднойчы ён стаў сведкам таго, аб чым не мог нават падумаць.

Было тое ў час летніх канікулаў. Адвячоркам Сяргей Пятровіч сядзеў з вудамі крыху ніжэй плаціны колішняй калгаснай гідрастанцыі. Надакучыла важдацца з акунямі, збіраўся падацца ўжо дадому, але нечакана пачуў галасы. Двое стаялі на масце, абапёршыся на парэнчы, і размаўлялі. Жанчына сказала:

— Жора! А ты помніш, як мы будавалі гэтую плаціну?..

— А то не! — адказаў мужчына і дадаў. — Тады яшчэ... як яго... Сяргей, здаецца... па дурноце сваёй падарваўся.

Памаўчалі. Потым зноў парушыў вячэрнюю цішыню глухаваты голас:

— Хадзем, Зося! А то заўтра на аўтобус рана...

Яны спусціліся ўніз і сцежкаю пайшлі ў бок гарадка. Уперадзе — Хамяк, а за ім — Зося.

...Сяргей Пятровіч прычыніў акно, падышоў да стала і пачаў перабіраць набытыя ўчора кнігі.

А за акном, у клёнах, не пераставала палыхаць восень...

ЗДЫМАЮЦЬ фотааматары



Нарадзіўся я ў Нясвіжы ў чэрвені 1947 года. Па-сапраўднаму пачаў займацца фатаграфіяй у 1965 годзе, калі паступіў у Мінскае прафтэхвучылішча № 32. Некаторы час працаваў у Нясвіжскай райгазеце «Чырвоны сцяг». Як і ўсе мае аднагодкі, у 1966 годзе апрануў вайсковую форму. Але фотаапарат быў са мною заўсёды.

Цяпер працую ў Мінску на чыгунцы.

Юрый ЗАХАРАЎ.



Святланка.



Вячэрняя мелодыя.



У ваколіцах.



Сустрэча са сталасцю.



Цішыня.

ЛЕС-БАЦЮХНА

Спрадвеку славілася наша Беларусь харастовом і багаццем лясных скарбаў — золатаствольных, смалістых сасновых бароў, цёмных ельнікаў, маляўнічых серабрыстых беразнякоў, славутых палескіх дуброў. Яшчэ ў 1922 годзе вядомы савецкі лесавод прафесар М. Ткачэнка адзначаў у сваіх навуковых працах, што «...лепшыя дубовыя насаджэнні ёсць у Мінскай, Магілёўскай і Гродзенскай губернях. Паўднёвыя паветы Мінскай губерні маюць дубовыя насаджэнні, якія па якасці з'яўляюцца аднымі з самых лепшых у Расіі». Высока была ацэнена якасць палескіх дубовых кражаў яшчэ на першай Сусветнай прамысловай выстаўцы ў Парыжы.

Шматлікія назвы вёсак і пасёлкаў—Дубровы, Цёмны Лес, Ясень, Баравуха, Пушча, Сасноўка, Бараўляны, Ельск, Наваельня, Альхоўка, Лясная, Залессе, Бярозаўка, Зубры, Дубровы Ручай, Мядзвежына, Дубіца і многія іншыя—гавораць аб тым магутным царстве лесу, якім была, ёсць і будзе наша родная рэспубліка.

У СССР на душу насельніцтва ў сярэднім даводзіцца 4,2 га лясной плошчы. Гэта намнога больш, чым у іншых краінах свету. Па забяспечанасці лесам на душу насельніцтва СССР саступае толькі Канадзе, дзе на кожнага жыхара даводзіцца 24,4 га і Фінляндыі (5,3 га).

У Беларусі ў сярэднім на аднаго жыхара даводзіцца 0,81 га лесу. Найбольш багатая лясамі Гомельская вобласць, на аднаго жыхара якой даводзіцца 1,1 га лясной плошчы. Параўнаўча вялікія і лясныя масівы Міншчыны, дзе лясістасць дасягае 36 працэнтаў. Аднак зялёныя разлівы беларускіх лясоў размешчаны ў БССР вельмі нераўнамерна. Так, калі раёны Палескай нізіны яшчэ адносна лясістыя, дык у Гродзенскай вобласці лесу ўсяго 22 працэнты. Тут на аднаго жыхара прыпадае самая малая плошча лясной нівы—0,45 га. Буйныя лясныя масівы ёсць на поўначы рэспублікі, але затое зусім бязлесныя раёны паблізу Віцебска і Оршы.

Цяпер лясы Беларусі ўяўляюць сабой у асноўным маладнякі і сярэднеўзроставыя насаджэнні. Спелых дрэвастояў, прыгодных для эксплуатацыі, вельмі мала, а перастойных і дрымучых лясоў амаль зусім няма. Хіба толькі ў глухіх запаведных месцах можна знайсці карціну, падобную на дзівосную «Раніцу ў сасновым лесе» І. Шышкіна. І хоць лясная плошча ў БССР займае каля 8 мільёнаў гектараў, што, прыкладна, роўна тэрыторыям такіх дзяржаў, як Данія і Бельгія разам узятых, нельга забываць аб збядненні прыроднай зялёнай кладоўкі, аб скарачэнні памераў смарагдавага мора, аб сумных песнях белакрылых бяроз, соснаў, спалоханых дрыготкіх асін. Нашы лясы і пушчы моцна пацярпелі ў суровыя гады жорсткай вайны.

Паступова мяняецца склад беларускіх лясоў. Знікаюць памалу клёны, ліпы, ясені, дзікія яблыні і грушы. Прыкметна скараціліся плошчы велічных дуброў, вільготных ельнікаў, звонкіх сасновых бароў. У Ельскім, Калінкавіцкім, Даманавіцкім, Жыткавіцкім і некаторых іншых лясгасах запасаў спелых насаджэнняў засталося літаральна на 2—3 гады рубкі.

Аднак раслінны свет рэспублікі не бяднее. На тэрыторыі Беларусі растуць у лясах 25 розных драўнінных парод, 40 відаў кустарнікаў і 15 відаў паўкустарнікаў. Асноўнымі лесаўтваральнікамі з'яўляюцца: сасна звычайная або лясная, елка звычайная або высокая, бярозы барадаўчатая і пушыстая, асіна, алешыны чорная і белая, дуб чарэшчаты. Разводзяцца ў лясах, на лесакультурных плошчах і розныя іншаземныя пароды: арэх маньчжурскі, дуб чырвоны, лістоўніца сібірская, таполя канадская, бархат амурскі, сасна Мурэя і інш.

Некаторыя выключна каштоўныя лясныя масівы аб'яўлены помнікамі прыроды і ахоўваюцца дзяржавай. Да іх ліку адносяцца: рэдкія па прыгажосці і каштоўнасці чыстыя дубровы ў Борацкім лясніцтве Івацэвіцкага лясгаса, у Язненскім лясніцтве Дзісненскага лясгаса, у Вепрынскім лясніцтве Чэрыкаўскага лясгаса і унікальнае насаджэнне дубоў, асін і елак ва ўрочышчы «Воступ» Лідскага лясгаса. Гэтыя дрэвастоі ўяўляюць сабой вялікую каштоўнасць як расліныя супольніцтвы, іх трэба старанна і ўсебакова даследаваць з мэтай выяўлення асаблівасцей і ўласцівасцей узаемадзеяння драўнінных парод у лесе.

На тэрыторыі БССР выдзелены і ахоўваюцца дзяржавай некалькі вельмі каштоўных участкаў чыстых і змешаных унікальных сасновых насаджэнняў: з сасны звычайнай, лістоўніцы сібірскай і сасны веймутавай у Немкаўскім лясніцтве Бабруйскага лясгаса, з лістоўніцы, сасны і дуба чарэшчатага ва Урэцкім лясніцтве Слуцкага лясгаса, з сасны крымскай, сасны звычайнай і сасны горнай у Вінклораўскім лясніцтве Клецкага лясгаса.

Прыгожая наша Беларусь! Добрыя, светлыя, спакойныя, велічныя рэкі, шматлікія раўнінныя і ўзгоркавыя пейзажы і колькі б ні глядзеў — не нагледзішся, не налюбуешся на шырокія прасторы палёў, бязмежныя разлівы смарагдавых лугоў, сінеючыя далі зубчастых цудоўных лясоў.

Г. МАРГАЙЛІК

СЯРОД КНІГ

АКТЫЎНАЯ ПАЗІЦЫЯ СУЧАСНІКА

ГАРАДОК Устронь. «Гарадок як гарадок: два кіламетры ўдаўжкі, два — у шырыню». Дзесьці на поўдні Беларусі. Мог быць і не на поўдні. Мог быць у любым месцы. Падзеі, якія тут адбываюцца, былі характэрныя для ўсёй краіны, вызначаюць сутнасць пэўнага этапу гісторыі народу.

У гарадок на працу прыязджае Андрэй Шэмет, галоўны герой рамана Міколы Лобана «Гарадок Устронь». Шэмета прызначаюць на пасаду начальніка палітаддзела МТС. З гэтага пачынаецца ўся яго драматычная гісторыя.

Пазнаёміўшыся і пагаварыўшы з сакратаром райкома Марозам, Шэмет ідзе шукаць сядзібу МТС. Яна на былым кулацкім хутары Тамарын. «Адхапілі кавалачак парку і пару будынін. Ай-ай-ай, кара на ствалах пааблузвана, карані пасечаны трактарнымі шыпамі, тарчаць, як куксы. Ці так жа павінна прыцірацца новае да старога? А можа іначай і нельга? Не ўсё ж адно на другое накладваецца».

Складанасць значна павялічваецца, набывае драматычны характар, калі справа тычыцца людзей, асобных чалавечых лёсаў.

Менавіта па гэтым пытанні ў Шэмета амаль адразу па прыездзе адбываецца сутычка з Марозам.

Для Мароза асноўнае, каб усё было гладка. Што мяшае — выкідаць, замяняць іншым. Шэмет справу разумее больш глыбока, бачыць за ёю жывога чалавека. Лічыць, што з людзьмі перш за ўсё трэба настойліва і карпатліва працаваць. Чалавека можна перавыхаваць, можна змяніць. «Не верыць у гэта—значыць, не верыць у нашую вялікую ідэю. Хто ж нам іх (людзей — **С. А.**) гатовенькіх дасць? Можа раманавы паклапаціліся выхаваць нам будучых калгаснікаў? Трасцу з хваробай! Мы самі павінны іх выхаваць».

Шэмет умее ўбачыць у чалавеку самае істотнае, падтрымаць, даць прастору ў жыцці. У Бадытчыку ён адразу ж заўважыў не кулака, як таго атэставаў Мароз, а сумленнага, працавітага і патрабавальнага гаспадара. Тое ж і ў Конану Ляху. Пазней выступае ў абарону нявінна арыштаванага механіка МТС Жыбуртовіча, дапамагае адвесці бяду. Пратэстуе, абураецца грубым выключэннем Ліды Маркевіч з камсамола.

Ва ўсёй дзейнасці Андрэя Шэмета спачатку на пасадзе начальніка палітаддзела, потым сакратара райкома на першы план заўсёды вылучаюцца рысы сапраўды ленінскага стылю кіраўніцтва: прынцыповасць, дзелавітасць, чалавечнасць, справядлівасць. Яны не прыйшлі самі сабою. Яны нараджаны і загартаваны ў полымі грамадзянскай вайны, у практыцы сацыялістычнага будаўніцтва, пад непасрэдным уплывам такіх людзей, як стары камуніст Лаўрыновіч.

Неяк у роздуме, ва ўнутраных спрэчках Шэмет прыходзіць да вываду, што «самае, бадай, галоўнае ў жыцці—зразумець, што справядлівасць—не зло». Яна—як лякарства: горкае, пякучае, але неабходнае.

Думкі, разважанні аб справядлівасці, чалавечнасці для героя Лобана не проста практыкаванні розуму. Гэта яго жыццё, дзейнасць, барацьба. Ён глыбока разумее сутнасць і складанасць класавай барацьбы. Неяк пасля сустрэчы з аднаасобнікамі, якія недавыканалі хлебанарыхтоўкі, Ніна, жонка Андрэя, гаворыць: «Мне здаецца, мы губім на першых кроках тое, што потым будзем пакутліва доўга шукаць. Няўжо нам больш не патрэбна... чалавечнасць?»

Пытанне неверагоднае. Але яно мела ў жыцці рэальныя падставы.

І вось адказ: «...Чалавечнасць, яна, вядома, патрэбна. Але ў барацьбе з воўчай ідэалогіяй няможна быць ягнём. Раз мы ліквідуем кулацтва, як клас, значыць, мы не можам адначасова праяўляць да яго нейкую евангельскую чалавечнасць...»

Словы істотныя для разумення вобраза, разумення ідэйнага зместу твора. Так, для Шэмета чалавечнасці наогул няма. Яго чалавечнасць прынцыпова партыйная, ленінская. Яна — ідэйнае ядро канфлікту, непрымірымай барацьбы ленінскага стылю кіраўніцтва, адносін да справы і чалавека і стылю псеўдарэвалюцыйнага, просталінейна-драматычнага, у сваёй практыцы шкоднага справе сацыялізма. Гэтая барацьба рухае твор, выпраменьвае глыбока сучасны гуманістычны яго пафас.

Андрэй Шэмет змагаецца не стольві асабіста з Марозам, Журавінкам, Гаварушкам, Кавылавым, колькі з пэўнай сістэмай поглядаў, адносін да людзей, кіраўніцтва. Цікава, што пісьменнік амаль нідзе не вылучае на першы план асабісты момант ва ўзаемаадносінах персанажаў. Увогуле асабістыя ўзаемаадносіны, без чаго неяк цяжка сабе ўявіць раман, у творы ніякай больш-менш істотнай ролі не адыгрываюць. Напрыклад, заляцанні Гаварушкі да Ніны ніяк не ўплываюць на яго ўзаемаадносіны з Шэметам. Гэта хутчэй своеасаблівае лірычнае аздабленне вобразаў.

У аснове канфлікту, у аснове ўсёй сістэмы вобразаў ідэалагічны змест. Пісьменніка падпільноўвала тут небяспека голай публіцыстычнасці, ілюстрацыйнасці, небяспека ператварэння персанажаў у рупары тых ці іншых думак, ідэй. Гэтага не здаралася. Ідэйная барацьба народжана жыццём, канкрэтнай практыкай, непасрэднай дзейнасцю людзей. Веданне жыцця, добрае адчуванне чалавечай псіхалогіі, разуменне ўнутранага жыцця людзей дазволілі Лобану гістарычна праўдзіва, па-сучаснаму палка перадаць драматызм сацыяльных і ідэйных канфліктаў, стварыць жыццёва пераканаўчы вобраз станоўчага героя, дзейнасць, само жыццё якога падпарадкавана высокай мэце і ёю асветлена. Лобану вельмі добра ўдалося перадаць арганічную злітнасць Шэмета з сацыяльным асяроддзем, заглыбленасць ягоных ідэйных прынцыпаў у рэальныя ўзаемадачыненні людзей, жыццёвасць гэтых прынцыпаў, прастату, нават звычайнасць і надзённасць. Сапраўды, як гэта проста і ясна: прынцыпы вывяраць практыкай, справай; карыснасць жа справы ацэньваць карыснасцю яе для чалавека, якой бы гэтая справа ні здавалася грандыёзнай і велічнай сама па сабе.

Але ў жыцці ёсць іншыя сілы. Для якіх усё звычайнае, нармальнае не ўкладваецца ў рамкі імі адвольна сканструяваных схем, якія складаныя працэсы рэчаіснасці ў што б там ні стала імкнуцца падпарадкаваць штучным, суб'ектыўным уяўленням. Іх прынцыпы — гэта прынцыпы мешчаніна, для якога ўсё вымяраецца яго дробненькімі асабістымі інтарэсамі.

Для Мароза справы набываюць самамэтнае значэнне, а прынцыпы ператвараюцца ў пустую гучную фразу. У старшыні ж калгаса Журавінкі ўсё падпарадкавана фразе. Журавінка мае нядрэнны, як кажуць, нюх, умее падгадзіць начальству. Гэта дэмагог у самым вульгарна-просталінейным увасабленні. Для яго галоўнае стварыць бачнасць справы. Нічога, што ў калгасе нізкія ўраджаі, не дагле-

Мікола Лобан. «Гарадок Устронь». Раман. Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1970.

ПРА ВЯЛІКАГА ПУБЛІЦЫСТА

«Напісанае Леніным — не архіў, а арсенал. Калі настае час бітвы, мы гартаем старонкі ленінскіх кніг, прынамсі, так, як перад атакай набіваем патронамі кулямётныя стужкі». Гэтыя словы англійскага грамадскага дзеяча Айвара Мантэгю, якія цытуе М. Зярніцкі ва ўступным раздзеле, вызначаюць мэту сённяшняга звароту аўтара манаграфіі да публіцыстыкі Леніна.

Тэме «Ленін-публіцыст» у апошнія гады прысвечана нямала даследаванняў. Даволі назваць хоць бы работы Б. Якаўлева, І. Парцянкіна, А. Бережнога, Е. Прохарава, Б. Мейлаха, М. Цікоцкага... Характарызуючы свой падыход да гэтай тэмы і выбар гістарычнага перыяду (1918—1920 гг.), М. Зярніцкі падкрэслівае, што «вызначальныя асаблівасці ленінскай публіцыстыкі з найбольшай яркасцю і пераканаўчасцю выяўляюцца пры вывучэнні яе па гістарычных перыядах. У гэтым выпадку асабліва выпукла праступаюць такія важныя рысы публіцыстыкі, як надзённасць, актуальнасць, своеасаблівы характар таго ці іншага выступлення, абумоўлены дачай палітычнай абстаноўкай, вастрыня пастаноўкі пытання, уменне ў прыватным бачыць агульнае, угадваць заканамернасці грамадскага развіцця».

Якія вынікі аўтарскіх назіранняў над ленінскім публіцыстычным майстэрствам перыяду 1918—1920 гг.? Манаграфія мае тры раздзелы. У першым, названым аўтарам «Сіла ленінскага слова», разглядаюцца напісаныя Леніным адозвы, звароты, лістоўкі, пісьмы, артыкулы тлумачальнага характару. Другі раздзел «Ленін-палеміст» змяшчае аналіз ленінскіх памфлетаў, выступленняў супраць меншавікоў, эсэраў, міжнароднага апартунізму. І, нарэшце, у трэцім раздзеле «Ленін-тэарэтык» ідзе разбор артыкулаў і пісьмаў па пытаннях будаўніцтва сацыялізма і камунізма, міжнароднага рэвалюцыйнага руху.

Аўтар аналізуе каля васьмідзесяці ленінскіх работ. Менавіта дакладнасць і правамернасць гэтага адбору ў значнай ступені дапамаглі М. Зярніцкаму ў раскрыцці «сакрэтаў» поспеху ленінскай публіцыстыкі. Адзначаючы вострую надзённасць, яснасць думкі такога артыкула, як «Калі вайна, дык па-ваеннаму», М. Зярніцкі прыводзіць наступную цытату:

«Рабочыя і сяляне здолелі стварыць Чырвоную Армію... здолелі перамагчы эксплуататараў.

Рабочыя і сяляне здолеюць стварыць Чырвоныя арміі мірнай працы, здолеюць заваяваць сабе новае шчасце, аднавіўшы земляробства і прамысловасць». І тут жа робіць дакладнае заключэнне аб тым, што «паўтарэнне аднаой і той жа канструкцыі... дапамагае чытачу супастаўляць, параўноўваць».

Яшчэ ў 1897 годзе Ленін пісаў у адным са сваіх пісьмаў: «Я нічога так не жадаў бы, ні аб чым так многа не марыў, як аб магчымасці пісаць для рабочых». У манаграфіі паслядоўна раскрываецца працэс ажыццяўлення ленінскай мары. Лістоўкі, адозвы, агітацыйна-палітычныя артыкулы, пісьмы да зарубежных рабочых першых паслярэвалюцыйных гадоў адлюстроўваюць у сабе ленінскую прагу сувязі з рабочым класам. Ленін тут просты, зразумелы, даходлівы. М. Зярніцкі справядліва адзначае: «Стыль выступленняў У. І. Леніна адлюстроўвае змены ў мове, якія адбыліся ў выніку Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Першыя гады рэвалюцыі адзначаюцца ўвядзеннем у мову шырокіх народных мас такіх слоў і выразаў, якія раней зусім не былі вядомыя ім і якія з незвычайнай хуткасцю ўспрымаліся мільёнамі людзей. Ленінская мова ўвабрала ў сябе разнастайныя элементы агульнанароднай мовы».

Ленін — кіраўнік Савецкай дзяржавы, чалавек высокай культуры, палітык і літаратар, які ўмеў весці барацьбу і жывым словам і пяром. Звяртаючыся да такіх артыкулаў, як «Аб рэвалюцыйнай фразе», «Пра каросту», «Няшчасны мір» і іншых, аўтар манаграфіі прасочвае цяжкую барацьбу Леніна за Брэсцкі мір, супраць «лявацтва». Важна, што ў манаграфіі разглядаюцца ў адзінай сувязі гэтыя два кірункі ленінскай палемікі.

А вось артыкул Уладзіміра Ільіча «Прароцкія словы», артыкул, дзе даецца бой «сацыялістычным хлюпікам». Разбор гэтага артыкула і рад іншых шматлікіх прыкладаў дазваляюць аўтару манаграфіі зрабіць вывад: «Ідэйная пераканальнасць Леніна-палеміста, праўдзівасць, апора на факты і дакументы былі яго галоўнымі сродкамі выкрыцця.

Гаворачы пра стылістычнае майстэрства Леніна, М. Зярніцкі адзначае шырокае выкарыстанне паралельных сінтаксічных канструкцый, простай мовы, паўтораў. Аўтар прыводзіць выказванне на гэты конт Марыэты Шагінян: «Падкрэсліванне ў Ільіча — гэта цэлая музыка».

Раздзел «Ленін-тэарэтык» уяўляецца нам крыху слабейшым за першыя два. Тут аналіз падмяняецца іншы раз пераказам ленінскіх работ.

Стварэнне капітальнага даследавання ленінскай публіцыстыкі яшчэ наперадзе. Манаграфія М. Зярніцкага — сур'ёзны ўклад у гэту будучую работу. Для сённяшняга ж чытача, асабліва для студэнта, маладога журналіста, прапагандыста яна — каштоўны дапаможнік у вывучэнні вялікай ленінскай спадчыны.

С. БУКЧЫН.

М. Зярніцкі. «Вялікі майстар публіцыстыкі». Выдавецтва БДУ імя Леніна, Мінск, 1970.

КНІЖНЫЯ НАВІНКІ



Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь»: «Панарама» Аркадзя Марціновіча (мастак Г. Скрыпнічэнка), «На задворках» (артыкулы, фельетоны, памфлеты. Укладальнік Л. Прокша, мастак Э. Агуновіч), «Палескія навелы» Уладзіміра Аляхновіча (мастак Л. Чурко) і «Адраджэнне» («Першая кніга паэта») Алеся Разанава.

У ВОДСВЕТАХ БАЁЎ ДАЛЁКІХ

Незабыўная памяць аб героях — жывых і загінуўшых. Яна запальвае нязгаснае полымя ля свяшчэнных магіл, яна ў кветках і слязах ля падножжаў абеліскаў, ва ўспамінах і справах нашых. Памяць — і ў кнігах, у такіх, напрыклад, як «Навальніца спее ў цішыні» Алеся Шашкова, якая нядаўна выйшла ў свет.

У аснове сюжэта гэтага твора — дзейнасць групы разведчыкаў пад кіраўніцтвам капітана Крамнёва, якую савецкае камандаванне закідвае ў лясы Беларусі, у тыл фашысцкіх войск, з адказным заданнем. Разведчыкі павінны перахітрыць ворага, перадаўшы немцам фальшывыя дакументы аб нібы плануемым контрнаступленні савецкіх войск на Ржэўскім напрамку і тым самым прымусіць гітлераўцаў сцягнуць значныя сілы на гэты ўчастак, скаваць іх дзеянні, адцягнуць ад Масквы, а далей — ад Сталінграда. Заданне бліскуча выканана.

У ходзе апавядання аўтар раскрывае чалавечую, маральную прыгажосць нашых салдат, іх кроўную сувязь з мясцовымі жыхарамі-патрыётамі, мужнасць, гераізм, самаадданасць савецкіх людзей — не толькі воінаў, але і дзяцей, мацярок, старых. З трывогай сочыць чытач за дзеяннямі герояў, захапляецца імі, аплаквае іх гібель і напаўняецца гневам і нянавісцю да тых, хто прынёс смерць і агонь. Не паспявае мінуць адзін напружаны эпізод, як пачынае разгортвацца другі, яшчэ больш вострый.

Напружанасць сюжэта родніць аповесць, блізкую па характары і матэрыяле да дакументальнай, з творамі прыгодніцкага жанру.

А гэта добра, таму што юны чытач атрымлівае цікавую кнігу са значным выхаваўчым зарадам. Не так ужо многа падобных кніг на паліцах нашых дзіцячых бібліятэк.

Вялікая колькасць дзеючых асоб у аповесці. Тут савецкія салдаты, афіцэры, партызаны, акупанты і іх крывавыя спадручныя-здраднікі, тут жанчыны, старыя і дзеці. Яскрава выпісаны тыя, якіх можна назваць галоўнымі героямі: капітан Крамнёў (у мірны час — пісьменнік), Шапавалаў, Генрых фон Мюлер — нямецкі маёр з незвычайным лёсам, селянін Рыгор Вайцёнак, герой-піянер Віця Дубровіч, партызан Скакун. Галоўнымі яны з'яўляюцца не па колькасці прысвечаных ім старонак, а па значнасці ідэйнай нагрузкі, якую нясе кожны з іх, па пераканаўчай абмалёўцы іх учынкаў.

Віця Дубровіч, напрыклад, абмаляваны ў вельмі нямногіх радках, але подзвіг хлопчыка, які свядома ідзе на катаванні і смерць у гітлераўскім засценку дзеля выратавання

Алесь Шашкоў. «Навальніца спее ў цішыні». Аповесць. Мінск, 1969. Выдавецтва «Беларусь».

джана жывёла, людзі не хочуць ісці на работу. Ёсць жа для гэтага шырма: варожыя падкопы. Затое ён прымае бяздумна ўсе загады зверху, выканае раней за іншых «першую запаведзь», арганізуе пільную ахову ўраджаю, умее, як ніхто, сустрэць пачальства, заўсёды прызнае свае памылкі, паабяцае адразу ж выправіць («як сказаў таварыш Сталін, на памылках мы вучымся»).

Мароз у прынцыпе кіруе раёнам так, як Журавінка калгасам. Раён павінен быць перадавым — і ўсё! Любымі сродкамі. Канечне, ён разумнейшы за Журавінку, больш гнуткі ва ўзаемаадносінах з іншымі людзьмі, дзесьці ў глыбіні душы больш сумленны. Відавочна, у нечым самым істотным час яго зрабіў такім. Пазней, зняты з пасады сакратара райкома, апынуўшыся па-за сферай уздзеяння пrasталінейных адміністрацыйных сіл, Мароз пачынае бачыць, дзе праўда, становіцца сумленным чалавекам.

Спачатку Шэмету лёгка было перамагчы не толькі Журавінку, але і Мароза. За ім было жыццё, яго логіка і практыка. Ды і здаваліся яны напачатку з'явай выпадковай, асобнай. Праўда, і тут патрэбна была падтрымка Лаўрыновіча.

Потым Шэмета адрывае ад зямлі сіла, вытлумачыць якую ён, па сутнасці, не можа, грубая, непадуладная ніякай логіцы, ніякаму сэнсу. У яе былі якіясьці свае законы, далёкія ад законаў нармальнага чалавекабыцця. З такою сілай, калі на яе працуе час, змагацца цяжка.

Лобан гістарычна праўдзівы ў паказе паражэння свайго галоўнага героя. Хаця ўсё, што ў канцы рамана здараецца з ім, успрымаецца, як страшная недарэчнасць, нейкае непаразуменне.

Сцэна пасяджэння бюро райкома, дзе Шэмета знімаюць з пасады сакратара райкома і выключаюць з партыі, адна з найбольш драматычных, псіхалагічна насычаных, багатых зместам сцэн. Сцэна найбольш важная ў вытлумачэнні ўсёй недарэчнасці і зласлівай фатальнасці таго, што адбываецца. На пытанне Шэмета, ці можна чым-небудзь даказаць тыя абвінавачанні, якія на яго ўзвальваюць, сакратар акружкома адказвае: «Усё, аб чым я зараз гавару, не патрабуе доказаў, усё гэта ўжо даўно даказана. Вам не ўдасца выкруціцца ад партыйнай адказнасці!» Але не гэта самае горшае. Страшней тое, як сама атмасфера штучнага абвастрэння класавай барацьбы ўплывае на людзей. Пры галасаванні за выключэнне Шэмета нават такія сумленныя людзі, як старшыні калгасаў Бадыгчык і Клім Рубчэня, якіх у свой час той падтрымаў і якія не вераць ні ў адно з абвінавачванняў, усё ж галасуюць не так, як ім падказвае сумленне...

Вобраз Гаварушкі сваёй жыццёвай пераканаўчасцю, магчыма, уступае толькі вобразу галоўнага героя. Гаварушка—фігура для таго часу найбольш страшная і небяспечная. Гэта чалавек, у якога ў жыцці няма нічога святога, які ідзе ў дасягненні мэты на падхалімства, падглядванне, падслухоўванне, пляткарніцтва, хлусню, подласць. Ён у чымсьці самым істотным сфармаваны ўмовамі адарванасці ад жыцця, беспрынцыпнасці, алілуйшчыны, паклёпаў і фразёрства, узняты імі на хвалю.

Раман канчаецца падзеямі выключна драматычнымі. Шэмета арыштоўваюць, жонку яго, «ворага народа», звальняюць з выкладчыцкай работы, высяляюць з кватэры, яна адчувае недабразычлівыя адносіны большасці тых, што раней адносіліся да яе вельмі добра. Але ў чытача твор не пакідае настрою песімізму і бесперспектыўнасці. Усёй логікай падзей, логікай развіцця і ўзаемадзеяння характараў пісьменнік пераконвае ў жыццёвай і маральна-этычнай праўдзе Шэмета. Яна даказана гістарычным вопытам, асвечана сучаснасцю. Моцны гуманістычны пафас рамана народжаны сапраўды партыйнымі адносінамі мастака да жыцця, рэальнай верай і ўпэўненасцю ў непераможнасць, велічнасць і чалавечнасць ленінскіх ідэй.

Серафім АНДРАЮК.

тысячы партызан, што трапілі ў акружэнне, хвалюе не толькі душу чытача-дзіцяці, але і любога дарослага.

На шматлікіх фактах даказваецца высакароднасць савецкіх людзей, сапраўдных рыцараў дабра і справядлівасці, і бесчалавечнасць, подласць і гнюснасць азвярэлых ад нацысцкай прапаганды і крыві гітлераўцаў.

Справядлівую нянавісць выклікаюць у нас такія вылюдкі, як крывавы карнік-паліцай Юрась Цапок, уласавец Даноўскі, эсэсаўцы Зэйдліц і Шылер. Бадай, адным з самых высокіх па драматычным і псіхалагічным напале падзей уяўляецца сутыкненне Рыгора Вайцёнка (старога, партызанскага разведчыка і сувязнога) з Цапком. У ход ідзе ўсё: розум, хітрасць, назіральнасць, смеласць. Стаўка ў гэтай барацьбе для Рыгора — не толькі ўласнае жыццё, але і жыццё разведчыкаў, якія даверыліся яму, ад якіх, у сваю чаргу, залежыць лёс тысяч людзей. Рыгор перамагае ў, здавалася б, безвыходным становішчы.

Вобразы Рыгора Вайцёнка, Скакуна, Крамнёва, Мюлера і некаторыя іншыя раскрыты з дастатковай глыбінёй і выразнасцю. Але, зразумела, не ўсё ўдалося пісьменніку перадаць дакладна і пераканаўча. Вельмі слаба, напрыклад, абгрунтаваны дзеянні, учынкі і змены ў жыццёвай пазіцыі Язэпа Дубінца. Забіты, нясмелы чалавек, які мала разважаў на працягу ўсяго свайго жыцця, заўсёды плыў па волі хваляў і выпадку, Язэп зусім нечакана мяняецца пад уплывам аднаго толькі з'яўлення Скакуна і нават робіць адчайныя па храбрасці ўчынкі. Гэта здаецца неверагодным паваротам у яговым характары, не пераконвае, выглядае надуманым, штучным ходам. А граф Паўзуновіч-Валькоўскі — вось ужо яўна меладраматычны злодзей, маральны і фізічны вырадак, гарбун, «чалавек-павук». Думаецца, што і без «рамантычных» атрыбутаў ён быў бы не менш агідным, затое больш жыццёвым тыпам.

Сказаўшы аб гэтых мастацкіх недаглядах аўтара, усё ж нельга не адзначыць удачу Алеся Шашкова, які выйшаў да юнага чытача з добрай аповесцю.

М. СТАЛЯРОЎ.

ТОЕ, ШТО Ў СЭРЦЫ

Не так даўно на паліцах кніжных магазінаў з'явіўся зборнік Аркадзя Пінчука «Многа-мала».

Большасць яго апавяданняў падкупляе жаданнем як мага глыбей зазірнуць у таямніцы чалавечай душы, закрануць яе чуйныя струны. Героі апавяданняў А. Пінчука— юнакі нашых дзён, савецкія воіны, адметнымі рысамі якіх з'яўляюцца закаханасць у жыццё, настойлівы пошук свайго месца ў ім. Аўтар не імкнецца паказаць нешта незвычайнае ў армейскім побыце, а шукае і знаходзіць цікавае ў паўсядзённых клопатах сваіх герояў.

Пачынаецца зборнік апавяданнем «Кветкі не завянуць».

«Ёсць сярод палескіх балот і лясоў невялікае сяло з прыгожай назвай Васількі. Кожны год я прыязджаю сюды на адпачынак. І кожны год прыходжу на могілкі, каб наведаць таго, каму я абавязаны вельмі многім».

Герой апавядання, былы вясковы хлопчык, восенню 1943 года, у дзень, калі Чырвоная Армія вызваліла Васількі, пазнаёміўся з лейтэнантам — камандзірам узвода разведчыкаў. Яны адразу ж пасябравалі і ўвечары, перад тым, як заснуць, доўга размаўлялі між сабою:

— Раскажы што-небудзь. Толькі самае цікавае!

— Самае цікавае?

— Ага...

— Ну, слухай. Ёсць у мяне меншы брат. Васькам завуць. Трошкі старэйшы за цябе, гады на тры. Ды вось мы з ім аднойчы залезлі да суседзяў у сад. Перад вайною гэта было...

— Не-е, гэта нецікава...—расчаравана кажу я. — Што-небудзь ваеннае. Па садах я і сам лазіць умею.

— Эх, служба! — уздыхнуў лейтэнант. — На вайне мала цікавага. Цяжкая штука вайна...

Лейтэнант Канаплін гіне, ратуючы ад смерці хлопчыка. І вось каторы год той прыходзіць на магілу свайго старэйшага сябра-героя, каб у маўклівай цішы пабыць разам з ім...

Звяртае на сябе ўвагу апавяданне «Пятро Пятровіч». Жартаўлівы і гарэзлівы салдат Арэф'еў, які ў час дажджу выняў з супрацьгазу шкло, каб лепей бачыць мішэні, і «разбіраўся» за гэты ўчынак на камсамольскім сходзе. Разам з тым ў Арэф'еву мы бачым не толькі парушальніка армейскай дысцыпліны, а і мужнага юнака, які, рызыкуючы сваім жыццём, ідзе на дапамогу людзям: у адказны момант кідаецца ў затоплены дом і выратоўвае двух дзяцей і іх бацьку. Герой невялічкага апавядання «Перавал» Іван Галавахін не шкадуе жыцця дзеля таго, каб не даць магчымасці фашыстам авалодаць дзотам, які закрывае шлях да перавала.

У апавяданнях «Заінелыя правады», «Многа-мала», «Запрашэнне на «Лебядзінае возера» і іншых узнімаецца адвечная тэма сяброўства і кахання. Героі гэтых апавяданняў, юнакі і дзяўчаты, перадаюць чытачу часцінку сваіх трывог і надзей, пошукаў і здзяйсненняў. І нібы звяртаюцца да яго з парадай. Па-чалавечы шкада дзівака Алеся з апавядання «Многа-мала», сержанта Каёткіна з «Буду верыць», радасна за Лену (апавяданне «Запрашэнне на «Лебядзінае возера»), якая ўрэшце зразумела, чаго ёй не хапае ў жыцці.

У зборніку не вельмі многа апавяданняў, але трэба адзначыць, што напісаны яны шчыра, добра перадаюць стан чалавечай душы, якая цягнецца да людзей, хоча падзяліцца з імі сваімі сумненнем і роздумам, горам і радасцю. Многія апавяданні вызначаюцца дакладнасцю ў выбары сродкаў. Мяркую, што зборнік А. Пінчука «Многа-мала» прыйдзецца да спадобы чытачам.

В. ШАХАНЦОЎ,
студэнт БДУ імя Ул. І. Леніна.

Аркадзь Пінчук. «Многа-мала». Апавяданні. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

БАРОДЗІЦКІЯ ЦЯНЕТЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 6-й стар.).

— Мяне абвінавачвалі за тое, што прымушаў сына хадзіць на малітоўныя сходы, — цэдзіць праз зубы Іван Шугала, — не хацеў бы, не хадзіў. Вось наша старэйшая дачка раней хадзіла, а пасля выйшла замуж і перастала. Не ўдзельнічае, і не трэба...

Падманлівая пакорлівасць. Мяркуючы па дакументах, з якімі давялося мне пазнаёміцца ў судовай справе, раскольнікі вядуць актыўную вярбоўку новых членаў секты, не спыняючыся ні перад падманам, падтасоўкай фактаў, фальсіфікацыяй. Я бачыў фотакартку, зробленую спосабам фотамантажу, на якой паказаны пабіты да крыві чалавек з бібліяй у руках. Подпіс пад фатаграфіяй сведчыць пра тое, што гэта быццам бы адна з «ахвяр» расправы атэістаў над веруючымі. Правакацыя чыстай вады. Я ўжо не кажу аб дзесятках «вершаў» пра пакуты веруючых у Савецкім Саюзе, пра тое, што «братам» і «сёстрам» трэба трымацца разам і не шкадаваць жыцця для «праўды Хрыстовай»... Дэкламаваць гэтыя «творы» звычайна даручалася дзецям.

Могуць спытаць, а куды глядзіць наша грамадскасць? У тых жа Бародзічах шмат інтэлігенцыі — настаўнікі, спецыялісты сельскай гаспадаркі, медработнікі. Сіла. А пра раённы цэнтр Зэльву і казаць няма чаго.

Але не будзем спяшацца з абвінавачваннем мясцовых прапагандыстаў. Узровень атэістычнай прапаганды тут, думаю, не горшы, чым у іншых месцах. У аддзяленні таварыства «Веды» я прагледзеў тэматыку лекцый, дакладаў, вечароў, прысвечаных антырэлігійнай прапагандзе. Усё, як мае быць: «Ці існаваў Ісус Хрыстос?», «Адкуль паходзяць святы вялікадня і каляд?», «Рэакцыйная сутнасць рэлігіі» і г. д. і да т. п. Тут праведзены вечар, там прачытана лекцыя. Прысутнічала столькі і столькі чалавек...

Няма ў справаздачах толькі тлумачэння, што гэта за людзі. Але не трэба быць вялікім празарліўцам, каб здагадацца, што яны не веруючыя. Веруючыя ж, прынамсі, баптысты, у клуб не ходзяць, газет не чытаюць, радыё не слухаюць, тэлевізар не глядзяць. Атрымліваецца, што, фігуральна кажучы, лекі прымаюць здаровыя.

Дадамо яшчэ, што «лекі» гэтыя часам не высокай якасці. Мне давялося слухаць атэістычныя лекцыі і ў вялікіх гарадах, і ў вясковых клубах. Калі ў горадзе, дзе выступае, скажам, навуковы работнік, усё выглядае больш-менш салідна— цікавыя факты, навукова абгрунтаваная аргументацыя (хаця, бывае, і не вельмі зразумелая непадрыхтаванаму слухачу), дык у вёсцы часта такая лекцыя зводзіцца да пераліку агульнавядомых фактаў, што зямля круглая, што зямля круціцца вакол сонца, што зоркі— гэта планеты і г. д. Ну, а наконт бога, дык яго няма, таму што не можа такога быць. Маўляў, як ён там трымаецца на небе? Савецкія ж касманаўты лёталі вакол зямлі і «нікога там не бачылі». Нічога не скажаш — дасціпна.

Мне ўспамінаецца адна нядаўняя карэспандэнцыя ў «Известиях», дзе, між іншым, гаворыцца, што амерыканскі касманаўт Армстронг, які першы з зямлян ступіў на Месяц, па дарозе туды цытаваў кавалкі са Свяшчэннага пісання. Так што ўсё намнога складаней.

Часта слова «рэлігія» ў нас асацыіруецца з выразам «бабульчыны казкі». Мы забываем, што царква ў апошні час, улічваючы і вялікія навуковыя адкрыцці, і сацыяльна-палітычныя змены ў свеце, імкнецца прыстасавацца да ўсяго гэтага. А хітрасці, гібкасці, ёй не пазычаць.

Мы атэісты. Упэўненыя ў сваёй праўдзе атэісты. Але ці здольны кожны з нас адстаяць гэтую праўду?

Помню, некалькі гадоў назад у рабочым поездзе Мінск — Стаўбцы часта ездзіў аднавокі мужчына гадоў трыццаці. Толькі поезд кранаў з месца, як ён вымаў невялікую кніжыцу з залатым крыжыкам на вокладцы і пачынаў гучна чытаць псалмы.

Большасць пасажыраў, а ехалі звычайна адны і тыя ж людзі, лічыла яго ненармальным. Але аднойчы да яго падселі двое маладых людзей (пасля даведаўся, што яны — настаўнікі) і пачалі з аднавокім дыскусію.

Я прыслухаўся і хутка стала мне сорамна за гэтых інтэлігентных хлопцаў. Яны проста не ведалі прадмету гаворкі. Іх спосаб весці дыскусію, нагадаў мне славутую сцэнку з «Залатога цяляці». Помніце, як Астап Бендар выручаў вадзіцеля «Антылопы гну» Адама Казлевіча, якога ачмурылі ксяндзы? «Бога няма,— сказаў Бендар, —гэта медыцынскі факт». Казлевіч быў так уражаны гэтым аргументам, што тут жа апынуўся ў абдымках камандора.

Аднавокі прапаведнік, умела падбіраючы цытаты з біблії, а біблію ён, відаць, ведаў назубок, хутка загнаў сваіх апанентаў у кут. Адбылося гэта на вачах усіх пасажыраў, якія ўважліва сачылі за дыскусіяй.

Прайшло некалькі месяцаў, і аднойчы я ўбачыў каля аднавокага двух дзяўчат, якія прагна слухалі яго...

Вось і тая ж мілая настаўніца Юлія Іванаўна Панкевіч, якая была маім гідам у Бародзічах. Яна член школьнага агіткалектыву, выступае і на атэістычныя тэмы. І вось у хаце баптысткі Шугала Юлія Іванаўна пачынае агітаваць яе. Як кажуць, у лоб. Бога няма, дый годзе. І я бачу, як цямнее твар жанчыны, як замыкаецца яна ў сабе.

Мне хочацца прыйсці на дапамогу настаўніцы, Дзякуй богу, чытаў «Біблейскія сказанні» Касідоўскага — вельмі цікавая кніга. Пачынаю расказваць пра кнігу і бачу, што гаспадыня хаты з цікавасцю слухае. Так, вось і так — гэтыя і гэтыя мясціны ў біблії, як лічаць вучоныя, маюць гістарычную аснову. Жанчына ўключаецца ў гаворку. Біблію яна ведае напамяць.

Дыскусіі, дыскусіі... Кажуць, у першыя гады Савецкай улады былі вельмі папулярныя публічныя дыскусіі з царкоўнікамі. Яны давалі вялікі эфект у атэістычным выхаванні. Чаму б нам зараз не практыкаваць падобнае?

Я ад'язджаў з Бародзічаў яркім вясновым днём. Вакол быў самы сучасны антураж — недзе тахкаў трактар, па небе праплыў самалёт, па вуліцы ішоў атрад піянераў. І не хацелася думаць, што тут, побач, у адным з дамоў, за шчыльна закрытымі вокнамі спяваюць: «Ах, если б вид Его мучений на сердце врезался моем...»

Не хацелася думаць... А трэба, абавязкова, трэба.

г. п. Зэльва.

«ЧАПАЕВА» РЭДАГУЕ П. М. ЛЕПЯШЫНСКІ

Аднойчы да намесніка камісіі па гісторыі Камуністычнай партыі і Кастрычніцкай рэвалюцыі Панцеляймона Мікалаевіча Лепяшынскага зайшоў былы камісар легендарнай Чапаеўскай дывізіі Дзмітрый Фурманаў. У руках у яго была тоўстая папка — рукапіс кнігі «Чапаеў». Фурманаў расказаў Панцеляймону Мікалаевічу, з якой непрыязнасцю была сустрэта яго першая кніга ў некаторых выдавецтвах і часопісах. Ён прынёс сваю кнігу на суд саратніка У. І. Леніна, кіраўніка выдавецтва Гістпарта.

Панцеляймон Мікалаевіч узяў рукапіс дамоў. Паводле ўспамінаў Вольгі Панцеляймонаўны — дачкі Лепяшынскага, рукапіс вельмі зацікавіў яе бацьку. Прайшло некалькі дзён, і Панцеляймон Мікалаевіч сказаў сваёй жонцы і дачцы: «Кніга яшчэ недастаткова дапрацавана кампазіцыйна, рассыпаецца сям-там на часткі, але, калі яе добра адрэдагаваць, дапамагчы аўтару, будзе выдатны твор. Бо ў кожным радку адчуваеш, што чалавек ён наш, сапраўдны камісар і таленавіты пісьменнік. Трэба яму памагчы...»

Мінула некалькі месяцаў. Выдавецтва Гістпарта выпусціла ў свет цяпер вядомую ўсяму свету кнігу Д. Фурманава «Чапаеў». На адным з першых нумароў кнігі аўтар напісаў: «Глыбокапаважанаму Панцеляймону Мікалаевічу Лепяшынскаму, чыя рука па-сяброўску, беражліва і любоўна прайшлася па «Чапаеве» і ліквідавала добрую палавіну яго недахопаў. Вашай дапамогі я не забуду ніколі. Дзмітрый Фурманаў. 16 сакавіка 1923 года».

Некалькі гадоў назад аўтару гэтай нататкі ўдалося знайсці ў хатнім архіве дачкі Лепяшынскага Бібісары Панцеляймонаўны экземпляр «Чапаева» з гэтым надпісам.

Для нас, землякоў П. М. Лепяшынскага, было прыемна даведацца, што яшчэ адзін з першых экземпляраў гэтага выдання кнігі Дзмітрыя Фурманава быў у бібліятэцы Уладзіміра Ільіча.

М. МЕЛЬНІКАЎ,
дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

М. ДЗЕЛЯНКОЎСКІ

КАЛІ ЗІРНУЦЬ У ЗАЎТРА

Праблема міграцыі сельскага насельніцтва ў горад цікавіць, хвалюе сёння многіх — аграрнікаў, кіраўнікоў прамысловасці, сацыёлагаў, пісьменнікаў...

Чаму сельская моладзь цягнецца ў горад? Пра некаторыя аспекты гэтай праблемы — артыкул журналіста М. Дзелянкоўскага. Магчыма, у нечым аўтар памыляецца, некаторыя яго думкі носяць суб'ектыўны характар, але пытанні, якія ён узнімае, несумненна, зацікавяць нашых чытачоў.

ЧАМУ моладзь пакідае вёску? Пішуць і гавораць пра гэта вельмі многа. А моладзь па-ранейшаму цягнецца ў горад. Здаецца, чым больш заклікаў застацца ў калгасе, тым больш адтуль выязджае хлопцаў і дзяўчат.

Гадоў шэсць назад я рыхтаваў для газеты выступленне старшыні вядомага нясвіжскага калгаса «17 верасня» У. Галушкі. Уладзімір Аляксеевіч, цяпер пенсіянер, расказваў, што многія выпускнікі школы набываюць сельскія прафесіі, застаюцца ў калгасе. Прычыну ён бачыў у тым, што ў арцелі высокія заробкі, добрыя ўмовы для жыцця і адпачынку. Нядаўна мне выпала гутарыць з эканамістам гэта ж калгаса У. Сасноўскім.

— І нас моладзь пачала пакідаць, — гаварыў ён. — На паўтары сотні змяншаецца насельніцтва кожны год.

Галоўны аграном сельгасупраўлення Нясвіжскага райвыканкома М. Дземух, ураджэнец калгаса «17 верасня», расказвае:

— Раней прыедзеш у вёску — на танцы сходзіш, з людзьмі сустрэнешся, пагаворыш. А цяпер брыгадныя клубы нават у выхадныя рэдка адкрываюцца: няма для каго адкрываць...

А між тым, жыццё ў калгасе з таго часу палепшылася. Ва ўсіх брыгадах ёсць клубы. У цэнтры пабудаваны выдатны Палац культуры, сярэдняя школа, быткамбінат. Адкрыты магазіны, пошта. Падведзен у дамы калгаснікаў прыродны газ. Заробак — 150—180 рублёў у месяц — не рэдкасць. А людзі... пакідаюць калгас.

Калгас «Савецкая Беларусь» Клецкага раёна эканамічна яшчэ мацнейшы. Людзі жывуць тут у адным удала спланаваным пасёлку. Ёсць школа, цудоўны Дом культуры на 430 месц, дзіцячы сад на 100 месц (хутка будзе яшчэ адзін), быткамбінат. Вытворчасць механізавана. Заробкі высокія, але і гэта не прываблівае моладзь, усё менш застаецца яе ў калгасе.

У нясвіжскім калгасе імя Дзяржынскага дырэктар школы з жалем гаварыла:

— Пабудавалі ў нас тыпавую школу. Прасторная яна, светлая. Аднаго толькі не хапае... дзяцей. Летам малых па вёсках шмат лётае. А прыйдзе восень, і бацькі забіраюць іх ад бабулек у горад. Праз пару гадоў у нас нават камплекту першакласнікаў не набярэцца.

Тое ж самае пачуў я і ў стаўбцоўскім калгасе «Чырвоная зорка». І тут праз пару гадоў у першы клас пойдзе не больш аднаго-двух дзесяткаў дзяцей.

Такія асобныя штрыхі. А які агульны малюнак? У Нясвіжскім раёне сельскае насельніцтва штогод змяншаецца прыкладна на тысячу чалавек. Тое ж у Клецкім і Стаўбцоўскім. Парадокс — жыццё ў вёсцы паляпшаецца, а людзі пакідаюць яе.

Тут я хачу папракнуць сваіх калег-журналістаў і іншых таварышаў, якія выступаюць у друку па гэтым пытанні. Яны, на маю думку, бяруць толькі частку праблемы, а вывады, што грунтуюцца на гэтай частцы, дастасоўваюць да цэлага.

Мне не раз даводзілася чытаць, асабліва ў раённых газетах, чуць на розных нарадах сцвярджэнні, што моладзь ідзе ў горад з тых вёсак, дзе нізкая культура, дзе няма клубаў, не праводзяцца вечары адпачынку, дзе не купілі інструментаў для духавога аркестра... Зрабіце, кажуць, гэта, і моладзь не захоча ні горада, ні завода, а падасца ў механізатары, у жывёлаводы. Але я ўжо казаў пра калгасы, дзе ўсё гэта ёсць, а маладыя людзі едуць адтуль. Мы, бывае, неяк баімся зірнуць праўдзе ў вочы, даць з'явам жыцця рэальную ацэнку.

Вясковае жыццё, як бы яго ні паэтызавалі, не такое зручнае, як гарадское. І сельскія жыхары разумеюць гэта. Так, вёска — прыгожая. Лес. Рэчка. Грыбы. Ягады. Рыбалка. Свежае паветра. Але...

Летась восенню малады шафёр вазіў мяне з райцэнтра ў калгас. Сыпаў нудны дожджык. І лес, і сады сталіся, пачарнелі. Мой спадарожнік, выцершы шапкай лабавое шкло, нечакана загаварыў на далікатную тэму:

— Я ведаю, мяне можна крытыкаваць за тое, што падаўся ў горад, шукаю, як кажуць цяпер, лёгкага хлеба. А я не шукаю яго. Я па-ранейшаму люблю сваю вёску, сваю хату, садок, кветкі ў агародчыку. Люблю сваіх вясковых бацькоў. Адны яны засталіся. Шкадую іх. А жыць у вёсцы ўжо не магу. Не тое што адвык. Я і да горада не прывык. Але ж адслужыў армію ў вялікім горадзе, прызвычаіўся да кампаніі, да людзей. У вёсцы ж я адзінокі. Мае равеснікі раз'ехаліся. Дзяўчат не засталося. Уявіце, як нудна, цяжка ў такі дождж ці замець сядзець з раніцы да вечара дома (якая ж цяпер, позняй восенню, работа?). Цэлы год так нудзіўся. І чытаў, і тэлевізар глядзеў. Усё не тое. Да людзей цягне. І я падаўся ў Нясвіж.

А ўзяць бытавое абслугоўванне. І зноў — не ў спрошчаным выглядзе: у вёсцы, маўляў, ёсць быткамбінат, пошта, магазін. Так, ёсць. Але куды ім да гарадскіх! Не купіш жа ў сельскім магазіне ні торта, ні марожанага, ні іншых прысмакаў. А абаранкі, булкі, белы хлеб...

У нас чамусьці не заведзена гаварыць пра такія «дробязі жыцця». Але ж вясковы чалавек стаў зусім іншы, у яго іншыя запатрабаванні, ён хоча жыць, «як у горадзе».

— А нашто здалося мне тое ёлкае сала, калі б я магла пайсці кожны дзень у тую кулінарыю ці магазін ды купіць усё свежанькае?

Вось так. Такія словы можна цяпер нярэдка пачуць ад вясковай кабеты. І можна не сумнявацца, што яна настоіць дома:

— Едзь, дачушка, у горад, там і апранешся прыгажэй, і з'ясі смачнейшае. Мы аджылі сваё, а ты едзь — і за нас, бацькоў, пажыві.

«Спажывецкі» падыход? Магчыма. Але і яго ўлічваць трэба. Булка свежая ці марожанае, скажам, сапраўды дробязь. Ну, а тэатр, спартыўныя спаборніцтвы на высокім узроўні ці іншыя масавыя відовішчы, музеі, выстаўкі і г. д.? А дзе ў вёсцы пастрыгчыся, зрабіць модную прычоску?

Мне могуць запярэчыць: ёсць быткамбінаты. Але дырэктар Стаўбцоўскага быткамбіната прыкінуў:

— Уявіце, што мы будзем трымаць у кожнай гаспадарцы цырульніка. У калгасе 1500 чалавек. З іх трэцяя частка — мужчыны. Голяцца мужчыны дома. Кожны пастрыжэцца раз у месяц. Значыць выручаных грошай нават на зарплату майстру не хопіць. Эканамічна нявыгадна. Зрэшты, дзе іх узяць, гэтых майстроў? А ад рамесніка ўсё роўна будуць у горад ездзіць.

Такіх пытанняў нямала.

І ўсё ж, думаю, кідацца ў роспач не трэба. Гісторыя сведчыць, што па меры развіцця грамадства расце колькасць гарадоў, павялічваюцца іх памеры. Адбываецца гэта і за лік сельскага насельніцтва. Нашай прамысловасці, навуцы, мастацтву, вышэйшай школе патрэбны кадры — ад рабочага да вучонага і дзяржаўнага дзеяча. Край палёў стаў «краем фабрык дымных і машын». Нашу магутную індустрыю стваралі таксама і ўчарашнія сяляне. Індустрыялізацыя краіны працягваецца — і хіба можна абысціся без папаўнення рабочага класа?

Адначасова на машынную аснову трывала ўзышла сельская гаспадарка. Невыпадкова ў некаторых калгасах узнікае праблема занятасці людзей, асабліва зімой.

І таму трэба кіравацца не эмоцыямі, а аб'ектыўным аналізам. Расплачацца які старшыня, што «ў яго няма каму рабіць», што «ў яго» хоць калгас закрывай, — і мы разам з ім пускаем слязу. І не заўважаем, што ў гэтага старшыні нават элементарнай механізацыі на ферме няма, што ён хоча, каб людзі з сярэдняй адукацыяй уручную даілі кароў і віламі гной цягалі. Як ні круці, а выкарыстоўваць адукаванага чалавека на прымітыўнай рабоце няма сэнсу. Ды і ў маладога хлопца ці дзяўчыны ёсць гонар, пра які нельга забываць, ёсць жаданне ўжыць свае веды і сілы з большай карысцю.

То, можа, замест таго, каб бедаваць і ўздыхаць, лепш глыбока і ўсебакова вывучыць жыццё сучаснай вёскі, улічыць аб'ектыўныя фактары яе развіцця і дапамагчы ёй разумнымі парадамі і мерамі. Заўтрашні дзень сельскай гаспадаркі — гэта поўная механізацыя і — скарачэнне сельскага насельніцтва да мінімуму. Мне думаецца, што на кожную цяперашнюю гаспадарку застанецца па адным пасёлку, у якім будуць жыць механізатары і спецыялісты. Свайго роду аграгарадкі. Такія, скажам, як Гарадзея, Сноў, Лань у тым жа Нясвіжскім раёне. Калі будуць механізаваны ўсе работы, калі будзе дастаткова транспарту, людзі змогуць выязджаць на працу за якія восем-дзесяць кіламетраў, а жыць у гарадках і карыстацца ўсімі гарадскімі выгодамі.

І гэта не фантазія. На парадак дня ўжо ставіцца стварэнне аграрна-прамысловых аб'яднанняў. Пра гэта гаварылася і на нядаўнім Усесаюзным з'ездзе калгаснікаў. Асновай аб'яднанняў, відавочна, стануць такія гарадкі (Сноў, Гарадзея). Летам іх жыхары будуць працаваць у полі, а зімой — на прадпрыемствах па перапрацоўцы сельскагаспадарчых прадуктаў.

У сувязі з гэтым некалькі слоў пра цяперашняе будаўніцтва ў вёсцы. На жаль, будуюць часам без уліку заўтрашняга дня. Гадоў пятнаццаць назад амаль уся Нясвіжчына была пакрыта хутарамі. Потым іх пачалі ссяляць. Ссялілі тысячы і тысячы хутароў у 123 вёскі. Ссялілі паспешліва, непрадумана, таму ў большасці населеных пунктаў людзі не атрымалі бытавых зручнасцей. Між тым, ссяленне вялося тады, калі планавалі ўжо мець у раёне толькі 35 пасёлкаў. Што рабіць далей? Перасяляць зноў каля 100 вёсак?

Дык хіба не правільней было адразу ссяляць хутары ў 35 пасёлкаў і з улікам гэтага весці гаспадарчае і культурна-бытавое будаўніцтва?

Без уліку патрэб заўтрашняга дня будуюць у некаторых калгасах і зараз. У арцелі імя Калініна гады тры назад пабудавалі ў Снове, дзе жыве больш 2000 чалавек, клуб на 300 месц. Цяпер збіраюцца будаваць новы, большы. У калгасе «Новае жыццё» надумаліся ўзводзіць на цэнтральнай сядзібе клуб на 200 месц. І тут кіруюцца толькі сённяшнім днём. А заўтра, маўляў, бог бацька.

Вёску сёння неабходна забудоўваць з перспектывай. А якая яна, перспектыва, трэба вызначаць, грунтуючыся на аб'ектыўных фактах.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Сцяпану Гаўрусёву з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

АЎТАР гэтых паэтычных навел—настаўнік, які вось ужо чацвёрты дзесятак год працуе ў школе свайго роднага сяла. Васіль Сухамлінскі—дырэктар сярэдняй школы сяла Паўлыш Кіраваградскай вобласці на Украіне.

Нам прыемна, што яго ўдалы дэбют у мастацкай прозе адбыўся ў нас, на старонках дзіцячага часопіса «Вясёлка».

Васіль Аляксандравіч не мог не напробаваць свае сілы у нялёгкім жанры апавядання пра дзяцей і для дзяцей, таму што прызванне педагога, увесь яго найбагацейшы вопыт, яго тонкае адчуванне паэзіі маленства, глыбокае пранікненне ў псіхалогію, у душэўны свет дзіцяці сталі грамадзянскім подзвігам яго жыцця, самаадданым, самаахвярным служэннем нашай запаветнай будучыні—дзецям.

Васіль Сухамлінскі ідзе ў мастацкую прозу, ужо дасканала распрацаваўшы і абагуліўшы сваю творчую практыку, свае навуковыя перакананні ў многіх грунтоўных даследаваннях. Летась выйшла з друку яго кніга «Сэрца аддаю дзецям», якая стала значнай падзеяй у сучаснай савецкай педагогіцы і атрымала высокую ацэнку грамадскасці.

Шчодрае, цудоўнае сэрца ў гэтага чалавека! Дзякуючы яго нястомнай працы, сапраўднага паэта сваёй справы, школа сяла Паўлыш зрабілася прыкметным асяродкам перадавой педагагічнай думкі, а настаўнік Сухамлінскі—яе шырока прызнаным аўтарытэтам.

Савецкі ўрад высока ацаніў яго працу. Васіль Аляксандравіч — заслужаны настаўнік, член-карэспандэнт Акадэміі педагагічных навук СССР, Герой Сацыялістычнай Працы.

У лірычных навелах, якія я прапаную ўвазе чытачоў «Літаратуры і мастацтва», самае каштоўнае, што ўмее бачыць В. Сухамлінскі ў сэрцах сваіх выхаванцаў, — гэта тая чысціня даверу, тая чуласць і дабрата, без якіх немагчыма выхаванне чалавека, грамадзяніна, патрыёта.

Сонечныя зярняты людской дабраты, сабраныя руплівай рукой настаўніка і пісьменніка, не могуць не запасці і ў душы нашых дарослых чытачоў, адказных за тое, якімі людзьмі павінны вырасці іх дзеці.

Васіль ВІТКА.



В. Сухамлінскі сярод школьнікаў.

В. СУХАМЛІНСКІ

ПШАНІЧНЫ КАЛАСОК

Аркадзю Куляшову, народнаму паэту Беларусі, перакладчыку ўкраінскай «Энеіды».

У Сяргейкі, вучня другога класа, старэйшы брат Максім пайшоў служыць у Савецкую Армію.

Прыслаў брат пісьмо дадому. Піша, што служыць далёка-далёка на Поўначы, каля вялікага халоднага мора. Вартуе мяжу Радзімы.

На Поўначы ўсё не такое, як дома. Куды ні зірнеш—каменне, каменне, толькі сям-там маленькі кусцік. А мора бясконцае, суровае, магутнае; несціханна бушуе, шуміць.

Маленькі лісток у канверце—асобная просьба да Сяргейкі.

«Сяргейка,—піша старэйшы брат,—цяпер у нас, на Украіне вясна, хутка лета пачнецца. Схадзі, Сяргейка, у поле, сарві каласок пшаніцы, пакладзі ў канверт і прышлі мне».

Вельмі здзівіла Сяргейку братава просьба. Пайшоў ён за ваколіцу, доўга стаяў каля пшанічнага поля. Узяў у руку каласок і задумаўся: што ў ім, у гэтым каласку? Навошта ён брату?

Сарваў Сяргейка каласок, паклаў яго ў канверт. І напісаў брату: «Каласок сарваў я на ніве, што пачынаецца за нашаю хатаю. Напішы мне, браце, што ў гэтым каласку?» І стаў чакаць адказу ад брата.

МАТЧЫНА СІВАЯ КАСА



Штовечар сямігадовы Тараска сустракаў тату, які вяртаўся з работы. Гэта была радасная хвіліна: тата адчыняў дзверы. Тараска бег яму насустрач. Тата браў Тараску на рукі. Маці ўсміхалася, завіхаючыся ля стала. Яна рыхтавала тату вячэру.

Аднаго разу Тараска прыйшоў са школы і ўбачыў: мама сядзіць каля акна сумная, задумлівая.

Чаму ты такая сумная, мама? —спытаўся ўстрывожаны Тараска.

— Тата болей не прыйдзе да нас,—пaціху сказала мама.

— Як не прыйдзе?!—здзівіўся хлопчык.—А куды ж ён пойдзе?

Мама сказала:

— Ён не хоча жыць з намі. Ну... Ён сёння прыйшоў і забраў усе свае рэчы...

— Чаму?—ускрыкнуў Тараска.—Чаму?

— Таму, што ў мяне сівая каса...

Тараска заплакаў. Прытуліўшыся да пасівелай матчынай касы, ён ціха сказаў:

— Дык гэта ж твая каса, мамачка... Твая ж каса такая прыгожая! Хіба ж тата гэтага не бачыць?

— Не бачыць, сынку...

ПРАВАЯ І ЛЕВАЯ РУКА

Мама выпраўляе пяцігадовага Петрыка ў булачную і гаворыць:

— Вось табе пятнаццаць капеек—вазьмі ў правую руку, каб не забыў: купі хлеба. А гэтыя пятнаццаць капеек вазьмі ў левую, каб не забыў: купі сабе марожанага.

Пабег Петрык хуценька. Праз колькі хвілін вяртаецца, даядаючы марожанае.

— А хлеб дзе?—пытаецца маці.

— Не купіў.

— Чаму не купіў?

— Бо грошы згубіў.

— Грошы згубіў? Трэба ж было хлеб купіць, а не марожанае.

— Дык я ж згубіў тыя пятнаццаць капеек, што былі ў правай руцэ,—сказаў Петрык.—А ў левай руцэ не згубіліся...

Маці паківала галавою.

Селі вячэраць. Маці наліла супу, а хлеба няма.

— Мама, а хлеба няма?



— Няма. Ты ж грошы згубіў.

Петрык узяў лыжку ў левую руку і стаў есці суп.

— Чаму гэта ты ясі леваю рукою?—здзівілася маці.

— Няхай правая рука ведае, як губляць грошы.

БАЦЬКА ВЯРНУЎСЯ



У адной шчаслівай сям'і расло двое дзяўчынак-блізнят: Зіна і Зоя. Дзяўчынкам споўнілася па два гады. Яны з нецярпеннем чакалі штодня, калі бацька прыйдзе з работы. Беглі насустрач яму ад парога да варот. Бацька браў іх на рукі: Зіну на правую, а Зою — на левую. Так і ўваходзіў у хату — з дочкамі на руках, а насустрач ім ішла маці.

І вось прыйшло на нашу зямлю вялікае гора—напалі фашысцкія захопнікі. Пайшоў Зінін і Зоін бацька на фронт. Тры гады біўся з фашыстамі. Часта слаў пісьмы, штораз горача цалаваў Зіну і Зою і жадаў ім расці шчаслівымі і здаровымі.

А потым пісем не было два месяцы. Раптам прыйшло адно, напісанае бацькавым франтавым таварышам. Пісаў ён Зіне, Зоі і маці іх, што бацька паранены, ляжыць у шпіталі і хутка вернецца дадому.

Цёплым сонечным ранкам напрадвесні Зіна і Зоя гулялі на двары. Ім ужо было па пяць год, і яны зляпілі снежную бабу. Каля хаты стаяла мама.

— Тата ідзе!—крыкнула яна.

Зіна і Зоя ўбачылі, як да іх набліжаецца высокі, стройны чалавек у шынялі, з мяшком за плячыма. Радасна крыкнуўшы: «Татка!»,—дзяўчынкі кінуліся насустрач. Яны працягвалі да яго маленькія ручаняты, чакаючы, калі татка возьме іх на рукі: Зіну на правую, а Зою—на левую. Дзяўчынкі хацелі ўзяць яго рукі ў свае маленькія ручаняты, каб ён хутчэй падняў іх, і раптам яны ўбачылі, што ў таткі няма рук. Толькі парожнія рукавы шыняля.

Дзяўчынкі падпялі галовы і спалохана глянулі тату ў вочы.

Бацька схіліўся над імі. З вачэй яго на белы снег упалі слёзы.

Зіна і Зоя абнялі тату. Прытуліліся да парожніх рукавоў і заплакалі:

— Ой, татачка, не трэба браць нас на рукі, мы ўжо не маленькія...—паціху сказала Зіна.

— Нам ужо, татачка, па пяць год...—паціху дадала Зоя.

ГЛУХАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

У бальніцы была дзіцячая палата. Тут ляжала сямёра дзяўчынак, якім зрабілі аперацыю. Дзеці папраўляліся ўжо, але ім было вельмі сумна.

Самая старэйшая ў палаце дзяўчынка Таня, якой было трынаццаць год, адчувала сябе кіраўніком свайго маленькага калектыву. Адчыніўшы акно, яна любавалася садам.

— Ужо бэз цвіце...—задумліва гаварыла Таня.—І цюльпаны зацвілі. Давайце прынясем у палату кветку і паставім на стол у шклянцы. Добра, дзяўчаткі?

Маўчала толькі адна, васьмігадовая Ніна. Яна была глухая.

Ніна добра разумела, пра што ідзе гаворка. Ёй таксама было радасна: у палаце—кветка. Ёй таксама хацелася кіўнуць галавою ў знак згоды і радасна ўсміхнуцца, але яна адчула, што Таня не пытаецца ў яе.

— А якую ж мы кветку паставім—бэз або цюльпан?—зноў спыталася Таня.

— Бэз!—захацелася адным.

— Цюльпан!—захацелася другім.

— Няма згоды,—сказала Таня.—Давайце спытаемся ў кожнага.

Да кожнай дзяўчынкі падышла Таня:

— Якую кветку паставім на стол у шклянцы—бэз або цюльпан?

Траім хацелася, каб у палаце быў цюльпан, а траім—бэз.

— Што ж цяпер рабіць?—задумліва прамовіла Таня.—У яе вачах гуляла радасная ўсмешка: дзяўчынку захапляла гэтая гульня.

— Што ж рабіць—трое за цюльпан і трое—за бэз?.—яшчэ раз спытала Таня.

Раптам яе позірк упаў на Ніну. Глухая дзяўчынка сядзела каля акна, на яе вачах трымцелі слёзы. Слёзы крыўды. Бо яе і не пыталіся, якой кветкі ёй хочацца.

— Ой!—спахапілася Таня.—А пра Ніну мы і забыліся. Якое кветкі табе хочацца, Ніначка,—бэзу або цюльпана?

Ніна ўсміхнулася і тоненькім пальчыкам зрабіла ў паветры такі рух, што ўсе зразумелі: глухая дзяўчынка паказала кветку цюльпана.

Таня пайшла па кветку.

Ніна, усміхаючыся, глядзела ў акно.

СПЫТАЎСЯ Ў БАБУЛІ

У Паўліка, жвавага, гарэзнага, няўрымслівага трэцякласніка, дзядуля загінуў на фронце. Дома, у старой скрыні, бабка захоўвае яго ордэны і медалі.

А нядаўна намалявалі вялікі партрэт дзядулі і павесілі ў класе, каля Паўлікавай парты. У Паўліка загарэліся радасныя агеньчыкі ў вачах, калі ён убачыў дзядулю, як жывога: грудзі ў ордэнах, на пілотцы — чырвоная зорка.

Але неўзабаве радасць змянілася гаркотаю. Бывае ж такое—не выканаеш задання, а настаўнік з дакорам:

— Як жа табе не сорамна. У цябе ж дзядуля—герой, ты ж сядзіш побач з яго партрэтам...

Аднаго разу Паўлік паставіў на парту асколачак люстэрка і стаў пускаць сонечных зайчыкаў. Суседка па парце, старшыня савета піянерскага атрада Алёнка, шэпча:

— Хіба можна так рабіць на ўроку? Хіба твой дзядуля пускаў сонечных зайчыкаў?

Крыўдна і цяжка стала Паўліку.

У суботу настаўніца сказала:

— Сёння пойдзем у лес. Бяжыце хуценька дадому, занясіце кніжкі і вазьміце з сабой есці.

Паўлік падышоў да адчыненага акна, скочыў і ўжо меўся дадому пабегчы, як насустрач яму—настаўніца. І калі толькі яна паспела выйсці з класа?

— Хіба ж так піянеры робяць?—сказала яна.—Спытай у бабулі: ці скакаў калі-небудзь у акно твой дзед?

На першым уроку ў панядзелак Паўлік падняў руку:

— Я спытаўся ў бабулі...

— Пра што?—забылася настаўніца.

— Спытаўся, ці скакаў дзядуля ў акно...

— Ну і што сказала бабуля?

— Мой дзед аднаго разу праз комін вылез, калі яго пасля ўрокаў у школе пакінулі...

Мал. В. ТАРАСАВА.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

Журы вырашыла—ваш сцэнарый бесканфліктны.

Браты БАРОЎКІ

ЖАРТАЎЛІВЫЯ ДЫЯЛОГІ

— Дайце мне адказную работу, дайце разгон, прастору, і я здзіўлю ўсіх.
— Чым жа?
— Не скажу, пакуль не дасцё.
— Але ж чаму мы павінны верыць?
— Дайце мне год і вы ўбачыце. А пасля можаце і папрасіць, як кажуць, па ўласным жаданні...
— Чаго ж ты хочаш?
— Легкавушку купіць.

●

— Таварыш доктар, што мне рабіць з сынам?
— Захварэў?
— Мусіць. Есць дрэнна. Што ні куплю, усё не падабаецца. А я ж так стараюся! І цукерак розных дастаю, і шакаладу, і марожанае, і пірожнае...
— А хочаце, каб сын быў здаровым?
— Якая ж маці не хоча, доктар!
— Ёсць адзін сродак.
— Які?
— Пастарайцеся дастаць яму птушынага малака.

●

— Я чуў, ты ажаніўся. Праўда?
— Праўда. А хто табе казаў?
— Я нядаўна сустрэў нашу агульную знаёмую. Памятаеш, Сімай звалі, твар у вяснушках?
— Памятаю. І што яна гаварыла?
— Здзіўлялася, як ты мог такую цудоўную дзяўчыну падманіць. Словам, расхваліла тваю жонку на ўсе лады — і разумная, і красуня, і працавітая, здатная да ўсяго.
— Дзівак, хто ж на сябе нагаворваць будзе?

●

— Угавор лепей за грошы.
— Давай тады ўгаворымся, што ты доўг мне даруеш.

●

— Цішэй вады, ніжэй травы.
— Значыць, ажаніўся, нарэшце?

Сцяпан КРЫВАЛЬ

НАДЗЕЙНЫ ДАХОД

Яшчэ над Нёманам лугі не скошаны,
Яшчэ над Нёманам трава, як шоўк.
Чаму ж ты, мілы мой, чаму, харошы мой,
Ты на спатканне сёння не прыйшоў?

Віктар ШЫМУК.

Яшчэ не ўстаў з пасцелі раніцай,
Яшчэ пісаць алоўка не знайшоў,
А ўжо касір хвалюецца з рэдакцыі, —
Чаму па ганарар я не прыйшоў?

Як хораша на свеце быць паэтам,
Над Нёманам да скону дзён спяваць!
Ды выдавецтвам і зімой і летам
Няскошаныя травы прадаваць.

Рыгор БОХАН

МІЖ ІНШЫМ

Раман быў падобны на нейкую дысертацыю і патрабаваў абароны з усіх бакоў.

□

Уздоўж берагу ракі вадзіліся шчупакі ў тамаце і траска ў масле.

□

Браканьер рыбам: «Не палохайцеся гэтай гранаты, яна ручная».

□

Урач пацыенту:
— Пакажыце язык!
— Далібог, доктар, усё, што гавораць пра мой язык, — плёткі.

Мікола ВЯРШЫНІН

АТЭІСТ

Крыў бога праз навукі прызму,
Ажно чырвоным ўвесь зрабіўся.
Экзамен здаў па атэізму
І выйшаўшы... перахрысціўся.

ПРЫНЦЫП ПЕРАСТРАХОЎШЧЫКА

Давяраецца вам не раю
І нікому, і нідзе.
Калі я не давяраю,
Дык ніхто й не падвядзе.

НУ І ДЫЯГНАЗ!

І гэта ўжо не навіна!
Бывае — забаліць спіна,
Тут рэўматызм, хоць лезь са скуры,
А мераюць тэмпературу.

СУЦЕШЫЎ

— Што ў бальніцы мяне ты не
наведаў!—
— Памылку выпраўлю я ў іншы час.
Аб тым, што захварэў ты, я не ведаў.
Бог дасць, ляжаў ты не апошні раз!

Эдвард КАПЧЫНЬСКІ

ТЫДЗЕНЬ КУЛЬТУРЫ НА МАСТАВОЙ

З РАСКАЗА МІЛІЦЫЯНЕРА

Я дзяжурыў на вуліцы. Быў цёплы, сонечны дзень. Раптам я заўважыў, як за знакам «Стаянка забаронена» прыпынілася «Шкода 1000 МБ». З машыны выйшла элегантная жанчына, перайшла вуліцу і знікла ў кавярні. Я паглядзеў на гадзіннік, магчыма, думаю, яна толькі на хвілінку туды заглянула. Але не. Прайшло пяць мінут, дзесяць, а яе ўсё няма. Раззлавала мяне такое лёгкадумства, тым больш, што здарылася гэта ў Тыдзень культуры на маставой. Я паправіў мундзір і ўвайшоў у кавярню. Жанчына сядзела за столікам і мірна гутарыла з прыяцелькай. Я прыклаў руку да казырка і запытаў:

— Гэта ваша машына на тым баку вуліцы стаіць?

Яна глянула на мяне чароўнымі вочкамі колеру фіялак і спакойна адказала:

— Гэта не мая машына.

Я разгубіўся, але, апамятаўшыся, рашуча сказаў:

— Але ж я бачыў, як вы з яе выйшлі.

Яна ўсміхнулася мне спагадліва, як дзіцяці:

— Так, выйшла. Але ж вы запыталіся, ці мая гэта машына. Не, не мая — мужава.

Мне стала горача.

— Прабачце, — гавару я. — Вы вадзіцель гэтай машыны?

— Ну, ведаеце, — засмяялася яна, — вы першы такі ветлівы, назвалі мяне вадзіцелем. Мой муж сцвярджае, што я езджу, як калода.

Абедзве жанчыны пачалі смяяцца, задаволеныя жартам, а мне стала зусім не па сабе, аднак я сказаў спакойным і рашучым тонам:

— Вы паставілі машыну там, дзе стаянка забаронена.

Яна шырока адкрыла вочы, а былі яны такія прыгожыя, што мне стала яшчэ горачэй.

— Я не заўважыла ніякай стаянкі.

Я адчуў спазмы ў горле, але ўзяў сябе ў рукі і спакойна растлумачыў:

— Вы правы, там няма стаянкі, але...

Яна перабіла...

— Дык навошта ж вы гаворыце, што я паставіла машыну?

— Вы выйшлі з машыны і замкнулі яе...

Цяпер у яе бяздонных вачах з'явіўся страх.

— О, божа, яе, мабыць укралі, і вы прыйшлі сказаць мне аб гэтым!

— Ніхто не ўкраў машыну, яна стаіць, як стаяла, да таго ж у недазволеным месцы.

— Дзякую вам, а то я ўжо напалохалася. Дзякую, вы такі чулы.

Я зноў уцёр пот з ілба і працягваў дрыготкім голасам:

— Там знаходзіцца знак «Стаянка забаронена». Вы гэта заўважылі?

Яна закурыла і сказала з чароўнай усмешкай:

— Я не заўважыла ніякага знаку. Калі я вяду машыну, дык не гляджу па баках. Ёсць столькі рэчаў, пра якія трэба думаць, што проста галава ідзе кругом: і скорасць пераключыць, і аб указальніках паварота памятаць, за рулём таксама трэба сачыць... Вы ведаеце, што робіцца на вуліцы. Усе імчацца, як апантаныя, усе спяшаюцца, а пешаходы цягнуцца, як недаспаўшы.

Я выцер лоб. Трэба было заканчваць гэтую размову. Катэгарычным тонам я заявіў:

— Вы пакінулі машыну на вуліцы, дзе стаіць знак «Стаянка забаронена». Прашу заплаціць штраф.

Я дастаў квітанцыю і папрасіў прад'явіць вадзіцельскія правы і рэгістрацыйную кніжку. Яна заглянула ў сумачку і сказала з жалем:

— Я не ўзяла правы і кніжку забылася.

Звярнуўшыся да прыяцелькі, яна дадала:

— Напэўна, пакінула ў бэжавай сумачцы. Ведаеш, у той, з вялікім бліскучым замком.

— Я дастаў квітанцыю і папрасіў прад'явіць вадзіцельскія правы і рэгістрацыйную кніжку. Яна заглянула ў сумачку і сказала з жалем:

— Уласна кажучы, што вы ад мяне хочаце, у чым я правінілася?

Я моцна зажмурыў вочы, каб не расплакацца і дрыжачым голасам сказаў:

— Вы паставілі машыну ў недазволеным месцы, я прыйшоў сюды, каб...

Яна перабіла мяне. У яе вялікіх вачах заблішчэлі іскрынкі ўдзячнасці:

— Здагадваюся, вы такі інтэлігентны, што хочаце звярнуць маю ўвагу на гэта. Вялікае вам дзякуй. Зараз я дап'ю каву і паеду. Вельмі вам удзячная. Ужо даўно не даводзілася мне сустракаць такога ветлівага мужчыну. Вы паступаеце, як сапраўдны джэнтэльмен!

Я адчуваў, што яшчэ крыху, і я пачну крычаць. Сабраўшы сілы, я прыклаў руку да казырка і... збег з гэтай вуліцы. Мне здавалася, што на мяне ўсё яшчэ глядзяць шырока адкрытыя здзіўленыя вочы колеру фіялак.

З польскай мовы пераклаў Леў МІРАЧЫЦКІ.

Ян АСТРОЎСКІ

ІРАНІЧНЫЯ МІНІЯЦЮРЫ

ШЧЫРА

— Як адпачывалася на поўдні?
— Наогул добра. Шчыра кажучы, мне ўвесь час мора па калені было.

ДЫЯГНАЗ

— Доктар, як вы знаходзіце, нічога пагражальнага ў мяне няма?
— Па мойму, вы цяжка...
— Няўжо цяжка хворы?
— Наадварот, цяжка здаровы!

У САНАТОРЫІ

— Вось тут і размяшчайцеся: адпачывайце, забаўляйцеся, ні аб чым не думайце...
— Але ж у гэтым мяне ніколі не папракалі.

ПРАШУ НАДАЛЕЙ...

— Мікалай Сцяпанавіч, вельмі прашу вас з жонкай сёння да мяне на вяселле.
— Сёння мы ніяк не можам. А наогул, Танюша, надалей прашу ў падобных выпадках папярэджваць мяне не менш як за тыдзень.

АДУКАВАНЫЯ

— Мне здаецца, што гэтыя два суб'екты проста непісьменныя.
— Памыляецеся, абодва адукаваныя: у аднаго — незакончаная ніжэйшая, у другога — вельмі сярэдняя.

ВЫХАД ЗНОЙДЗЕНЫ

— Ну да чаго ж дурны ваш калега!
— Гэта нам вядома. Але мы ўжо рашылі, што з ім рабіць.
— Што іменна?
— Накіроўваем яго на курсы павышэння разумовых здольнасцей.

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856. АТ 20395

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25 25, адказнага сакратара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24 62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62 аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.